

Kavramlar Özet

Kutsal, Türkçe’de, güçlü bir dini saygı uyandıran ve uyandırması gereken kutsi, mukaddes, tapınılacak ve yolunda can verilecek derecede sevilen, Tanrısal olan gibi manalara gelir.

Her türlü dinde ve kültürde gördüğümüz kutsal, Tevrat’ta “**Qds**”, İncil’de “**Hagios**”, Kur’an’da ise “**Hirm**” ve “**Tbrk**” kelimeleri ile ifade edilmektedir.

Orta Asya Türkçesi’nde ise bu kavram “**Iduk**” kelimesi ile ifade edilir. Bu kelime bütün Orta Asya Türk lehçelerinde “**iduk**, ıtık, ıyık, irih, ızık” biçimlerinde kullanılmaktadır. Günümüzde kutsal kelimesinin karşılığı olarak “**mukaddes**” ve “**mubarek**” kelimeleri ile beraber “**uğurlu**”, “**sınangılı**” kelimeleri de kullanılmaktadır. Kutsal kelimesi olumsuz manada kullanılırsa bu kelimelere “**cinli**” kelimesinin de eklenmesi gerekir.

Batı dünyasında kutsal ifade etmek üzere yaygın olarak “**sacred**” ve “**holy**” kelimeleri kullanılmıştır.

Bu terimlerden, Tanrı tarafından kutsal kabul edilenler için “**holy**” kelimesi, insanlar tarafından kutsal kabul edilenler için ise “**sacred**” kelimesi karşılamaktadır.

Profan: Kutsal olmayan demektir.

Durkheim’e göre kutsal; kaynağını toplumdaki kolektif değerler manzumesidir.

Kutsal varlık veya nesnelerde var olduğuna inanılan Tanrısal güce **Mana** denir.

Mircea Eliade’a göre ise kutsal, üstün bir güç tarafından belirlenen, görebildiğimiz bütün nesnelerde ortaya çıkan bir güç olup, mana gibi yayılcı bir karakter arzetmez. .

Kutsal denildiğinde tanrılar ve ruhlar olarak soyut varlıklar anlaşılmalıdır. Herhangi somut bir nesne de kutsal olabilir.

Kutsalı ayırt edici bir unsur olarak kullanan

Durkheim, Tanrı fikrini ihmal ettiği halde kutsalı kabul eder. Bu düşüncesine Budizm dinini örnek gösterir.

Kutsalı ihtiva eden veya kendinde tezahür ettiği yer, nesne ya da kişileri “**mana**” olarak adlandırılırken bu özelliğe sahip olanlar da “kutsal yapmak, tehlikeyi ikaz etmek” anlamında “**tabu**” olarak değerlendirilir.

İnsanlar kutsal kabul ettiği güçlerin kutsiyetinden faydalanmak ve istifade edebilmek için bir takım davranışlar sergilerler. İnsan, cin, ilah veya başka kuvvetlere, “kuvvetleri artıp bana da fazla bereket verebilsinler” diye teberrularda bulunur. Bu prensibe “**do ut des**” prensibi denilir ki “**ben vereyim sen de ver**” demektir.

Çıkış Soru: insanlar kutsal kabul ettiği güçlerin kutsiyeti nden faydalanmak ve istifade edebilmek için birtakım davranış sergilerler insan cin ilah veya başka kuvvetlere kuvvetlere artıp bana da fazla bereket versinler diye teberru larda bulunurlar. Buna ne denir

- A. Sacred B. Do ut ses C. Ganz Ander'e
D. Holy Cvb B

Kutsal Kabul edilen (yani Manayı taşıyan) şeyler kâhin ve Şamanların demetlerinde görüldüğü üzere muhtelif kısımlardan mürekkep ise yahut işlenmemiş ham bir resim veya put şeklinde bulunursa “**fetiş**” olarak adlandırılır.

Rudolf Otto, Hristiyan Kilise Babası Augustinus’un *İtiraflar’ında* kutsalın özü ve mahiyeti itibariyle akılla idrak edilmesi mümkün olmadığı için “**ganz andere**” yani **bambaşka bir gerçeklik** olarak ifade etmektedir.

Çıkış Soru: Rudolf Otto göre Ganz ander Ne anlama gelir.

- A. Üstün varlık B. Üstün güç C. Yaratıcı güç
D. Bambaşka bir gerçeklik Cvb D

Eliade'a göre de kutsal, denenebilir, varlıkbilimsel aşkın bir gerçekliktir.

Dinler Tarihi'nin öncülerinden olan **Söderblom'a** göre kutsal, ilk dini kelimedir. Kutsallık, bir dindeki en büyük kelimedir ve dinde Tanrı kavramından daha önemlidir.

Rudolf Otto, kutsalı irrasyonel alanda kabul ederek kutsal tanımlamasında **iki** anahtar terimi kullanır. Bunlar "**Korkutucu Sır**" ("**mysterium tremendum**") ve "**Büyüleyici Sır**" anlamlarına gelen **mysterium fascinas**" terimleridir.

Freud, kutsalı libidonun bir ürünü olarak yorumlamaktadır. Ona göre kutsal mahremler arası cinsel ilişki sembolleriyle dolu olduğundan dolayı tehlikeli ve kirlidir. Fakat kutsal yine de kudretin hayali bir temsilini oluşturmaktadır. Bütün eski antropolojilere göre kutsal, ilkel zihniyetin ilkel bir ürünüdür.

Friedrich Maximillian Müller , kutsalı ve kutsal varlığı "**Sonsuz**" adlı bir kategori altında isimlendirmektedir. Ona göre Sonsuz olan'ın tecrübesi, kendiliğinden (sui generis) olduğu için hiçbir dini ihtiyaç yok sayılmaz.

Joachim Wach'da, dini fenomenlerin tarihi olaylar bütününden bağımsız olmadığını hatırlatır. Öyleki, kendi hedefleri ve yöntemleri olmasına rağmen dinlerin tarihsel incelemesi, genel olarak beşeri kültürün tarihsel incelemesinden ayrılamaz. Wach hocası Otto'dan farklı bir şekilde kutsalın insanda algılanış biçimi olarak "**Nihai Gerçeklik**" kavramını esas alıp din terimini, insanın karşılaştığı üstün güçleri kontrol altında tutmak üzere yapılan büyü teriminden ayırt eder.

Hiyerofaniler: Kutsalın her zaman belirli şeyler aracılığıyla tezahürüne denir. Gerçek dünyadan bir nesne ya da kozmik âlemden tanrısal bir figür, simge, ahlak kuralı ve hatta düşünce olabilmektedir

Kratofani: Bir gücün, kudretin, normal olmayanın gizemin ve sıra dışının açıklamasıdır. Hiyerofaninin kendini ortaya çıkarmasına kratofanidir.

İnsanlık tarihinde "**homo religiosus**" yani dindar adam kavramı ön planda bulunmaktadır.

Sonuç olarak Joachim Wach'ın ifadesiyle şunu diyebiliriz ki; "din", sıfatını kendilerine tahsis ettiğimiz fenomenlerin bütünüdür.

-DİN VE TARİH Ahmblck

a- Dillerde Din Kelimesinin Anlamları

Din kelimesinin çoğulu hakkında farklı görüşler bulunmakla beraber kelimeye genel olarak "ceza, mükâfat, hüküm, hesap, itaat, ibadet, âdet, hal, şeriat, kanun, yol ve mezhep" gibi anlamlar yüklemektedirler.

- **Farsça'da** "den" şeklinde ifade edilen din kelimesi, "âyin, tarz, yol, mezhep gibi" manalara gelir.
- **İbrânice'de** "dat" kelimesi ile ifade edile din kelimesi, "emir, kanun ve hüküm" anlamına gelir.
- Eski Yunanca'da "**therioheya**" kelimesi ile ifade edilen din, "korku ile karışık saygı" anlamını ifade etmektedir.
- Batı dillerinde din kelimesi "**religio**" ile ifade edilmekte ve "saygı, itinâ, titizlik gösterilen ve tâzim edilen şey" gibi anlamlara gelmektedir.
- Sanskritçe'de din kelimesi, "**dharma**" ile ifade edilip "şeriat, kanun ve nizam" gibi anlamlara gelmektedir.
- Pali dilinde ise "**dhamma**" kelimesi din anlamında kullanılmıştır.

Zerdüştilik'te Din Kavramı

Zerdüştilikte din anlayışının temelinde **Ahura Mazdah**'ın kudreti, kutsallığı ve iyiliği yer almaktadır.

Hinduizm'de Din Kavramı

Hinduizm'de insan merkezli bir din anlayışı görülmekte ve din, Sanskritçe "**dharma**" kelimesi ile ifade edilmektedir.

Çin ve Japon Dinlerinde Din Kavramı

Çinliler günümüzde din anlamında “chung chiao” kelimesini kullanmaktadırlar . “Şinto” kelimesi ise Çince’deki iyi varlıklar için kullanılan “şen ve tao” kelimelerinin birleşmesinden oluşan ve “**Tanrılarının yolu**” anlamına gelen bir deyimdir.

Budizm’de Din Kavramı

Buddizm’in kutsal dili

Palice’de “dhamma” olarak kullanılmaktadır.

Dhamma kelimesi, insanların nasıl davranacaklarını tespit eden disiplini yani “dini ve ahlâki düzeni” olduğu kadar “kozmetik düzeni” de belirtmektedir.

Sabiîlik’de Din Kavramı : Sabiîlikte dini ifade etmek üzere “dına” ve “kuşta” kelimeleri kullanılmaktadır.

Yahudilik’te Din Kavramı

Yahudilikte din, kutsal saydıkları bütün değerlerin, ilimlerin ve ahlâki olayların kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bunu da “ilâhî yasalar” ile eş anlamlı olarak değerlendirmektedirler. Yahudilikte dini ifade etmek için Babil Sürgünü sonrası kullanılan “dath” kelimesi, kanun, hüküm, yargı gibi hukukî anlamlar ihtiva etmektedir. Kelimenin bu anlamları ihtivasiyla birlikte ilk defa Ezra ve Ester kitaplarında geçmektedir. Yahudilikte din ile ilişkilendirilen diğer bir kelime ise Tora’dır.

Hristiyanlık’ta Din Kavramı

1) Hristiyanlıkta ve bir diğer ifadeyle Batı Dünyası’nda dini ifade etmek üzere kullanılan Latince “religio” kelimesi ve türevleri kullanılmakta.

c- Din Tanımları

Din Bilimcileri arasında yaygın olan kanaate göre bütün dinleri kapsayacak olan bir tanımla ilk defa Rudolf Otto’nun yaptığı kabul edilir. Kabul edilen bu tarifte Rudolf Otto dini, “**kişinin kutsalla olan ilişkisidir**” şeklinde ifadesini bulmaktadır.

1- İslâm Merkezli Kültür Ortamını Yansıtan Din

Tanımları

İslâm bilginlerinin din kavramı hakkında yaptıkları tanımlarda “vahiyy” unsurunun temele oturtulduğu görülür . Din genel mana da Allah’ın gönderdiği vahiyleri tasdik etmeyi ve bu vahiylerin ifade ettiği gerekleri yerine getirmeyi içerir.

2- Batı Merkezli (İslâm Dışı) Kültür Ortamını

Yansıtan Din Tanımları

Max Müller’e göre din, insanın sonsuz kavramını sağlayan, akıl ve mantığa tabi olmayan, zihni bir melek ve yetenektir. Rudolf Otto’ya göre din, insanın kutsal saydığı şeylerle olan ilişkisidir Emile Durkheim’e göre din, bir cemaatin meydana gelmesini sağlayan âyin ve inançlar sistemidir. Sallamon Reinach’a göre din, melekelerimizin serbest olarak kullanılmasını engelleyen yasalar bütünüdür.

Wrtold Tyloch’a göre din, bir inançlar, davranışlar ve sosyal hayatın muayyen şartlarına göre oluşturulmuş kurumlar sistemidir.

Çıkmış Soru:Din, insanın sonsuz kavramını sağlayan, akıl ve mantığa tabi olmayan, zihni bir melek ve yetenektir. diyen din tanımı kime aittir

- A. Rudolf Otto B. Emine durak hain
C. Max müller D. Frazer Cvb C

DİNLER TARİHİ

Dinler Tarihi, Batı Dünyası’nda XX. yüzyılın başlarında bilim dalı olarak ortaya çıkmış ve bilim dünyasında yerini almıştır. Türk ve İslâm dünyasında ise Dinler Tarihi, XII. yüzyıl öncesine uzanan bir geçmişe sahiptir.

Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanında ilk atılım ise XVI. yüzyılın başında Kanuni Sultan Süleyman tarafından e Süleymaniye Camisinin Vakfiyesine konulmasıyla sahip olduğu önemin idrak edildiği görülmektedir.

a- Dinler Tarihi'nin Tanımı Günümüzde mensubu bulunan veya bulunmayan bütün dinlerin tarihini, inanç, ibadet ve ahlâk sistemlerini ve dini kuramlarını objektif/tarafsız olarak ele alıp inceleyen bir bilim dalıdır.

Karşılaştırmalı Dinler Tarihi; dinlerin diğer dinler ile münasebetlerini, benzer; ortak ve farklı olan hususlarını karşılaştırmalı olarak ele alan bir bilim dalıdır.

c- Dinler Tarihi'nin Metodu Dinler Tarihi'nin temel metodu tarihi-karşılaştırmalı metottur. Karşılaştırma dikey ve yatay olmak üzere iki şekilde yapılabilir. **Yatay karşılaştırmada** bir dini fenomenin her dindeki yapısı ve işlevi genel hatlarıyla ayrı ayrı gösterilir ve dinlerdeki benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmaya çalışılır.

Dikey karşılaştırmada ise dini fenomenler derinlemesine incelenir. Dikey karşılaştırma, sorun çözmek veya fenomenin anlamını zenginleştirmek için yapılır. Sorun çözmek için yapılan karşılaştırmaya keşfettirici karşılaştırma, anlamı zenginleştirmek için yapılan karşılaştırmaya da **hermenötik** (yorumsal) karşılaştırma denir.

Dinler Tarihi, bu tarihi-karşılaştırma metodunun yanında fenomenoloji ve hermenötik metotlarını da kullanır.

Dinler Tarihi Filoloji, Antropoloji, Etnoloji, Arkeoloji, Mitoloji, Sosyoloji ve Psikoloji bilimlerinin metotlarından da faydalanır. **Özellikle Filoloji**, dini metinlerin analizinde, anlaşılmasında ve sınıflandırılmasında Dinler Tarihi'ne önemli katkılarda bulunur.

Dinlerin Sınıflandırılması

a)Dinlerin Bilimsel Olmayan Tasnifi • Dinlerin bilimsel olmayan tasnifleri arasında en yaygın olarak yapılan tasnif "hak (gerçek) ve batıl (geçersiz)"

şeklinde. Bilimsel olmadan yapılan bir diğer tasnif ise tabii dinler ve vahyedilmiş dinler şeklindedir

b)Dinlerin Bilimsel Olgulara Dayanan Tasnifleri

a- Ölü ve Yaşayan Dinler = Eski Mısır Dini, Manilik, Mitraizm, Babil ve Hitit Dinleri ölü dinlere; Caynizm, Şintoizm, Hristiyanlık, Yahudilik ve İslâmiyet gibi dinler ise yaşayan dinlere örnektir.

b- Dinlerin Coğrafi Kaynağına Göre Dinler = Bu ayırıma göre dinler, Asya Dinleri, Avrupa Dinleri, Kuzey ve Güney Amerika Dinleri ve Avustralya dinleri şeklinde coğrafyaya göre tasnif edilirler.

c- Konuşulan Dillere Göre Dinler = Sami Dinler, İndogerman Dinler gibi.

d- Tanrılı veya Tanrısız Dinler = Dinler, Tanrı inancına sahip olanlar ve olmayanlar şeklinde tasnif edilirler. Mesela İslâm ve Yahudilik Tanrılı din grubuna örnek teşkil ederken, Budizm ve Caynizm gibi dinler ise Tanrısız din grubuna örnektir

e- İlkel Dinler-Ulusal Dinler-Dünya Dinleri= Uygarlığın ilk basamağında yer alan klanlar halinde yaşayan toplulukların dini **ilkel dinlere** örnek teşkil eder. Pigme ve Polinezyalıların dini gibi. Tarih içinde tanıdığımız ulusların dinleri ise **ulusal din grubuna** örnektir. Mısır ve Yunan Dinleri gibi. Bir milletin ve veya kabilenin değil bütün insanlığın kurtuluşunu hedefleyen dinler ise **dünya dinleri** grubuna girer. Bu türden dinlerin dünyanın her yerinde mensubu bulunmaktadır. İslâmiyet, Hristiyanlık ve Budizm ile Yahudilik gibi.

Müslüman Dinler Tarihçileri, Hak Dinler karşılığında "**Milel**", Bâtıl Dinler karşılığında ise "**Nihal**" terimlerini kullanmışlardır .

Dinler Tarihi'nin Din Bilimleri Arasındaki Yeri

Din Bilimleri, dinleri objektif olarak inceleyen bilim dallarından oluşan gruba denir. Din Bilimleri'nin temel konusu, yeryüzünde var olmuş bütün dinleri,

doğuşundan gelişmesine ve yok olmasına kadar her yönüyle incelemektir.

Din Sosyolojisi, din-toplum münasebetlerini, bu münasebetlerden doğan olayları ve dini grupları inceler.

Din Fenomenolojisi, tarihi gelişmesini dikkate almayıp, dini olguların dışı akseden yönlerini inceleyerek ifade ettikleri anlamları ve ortak noktalarını bulmaya çalışır.

Din Psikolojisi, dinin psikolojik yönünü, ferdin dini tecrübesini ve tecrübenin çeşitli tezahürlerini açıklamaya çalışır.

Din Felsefesi, dini felsefi açıdan inceleyip akli ve tarafsız bir yol tutar.

İslâm Dünyasında Dinler Tarihi Çalışmaları

İslâm Dünyası'nda Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. EburReyhan Muhammed b. Ahmed el-Birûnî “el-Âsârü'l- Bâkiye” ve “Kitâbu't-Tahlâk mâ li'l-Hind” adlı eserleri .

Türkiye’de Dinler Çalışmaları

• 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat Fakültesi dersleri arasında Dinler Tarihi dersine de yer verilmesi Türkiye’de Dinler Tarihi bilimi için bir dönüm noktasıdır.

• 1954 yılından itibaren Ankara İlahiyat Fakültesi’ndeki Dinler Tarihi dersi 5 yıl süre ile Alman asıllı **Prof. Annamarie Schimmel** tarafından okutulmuştur.

• 1960’lı yıllardan itibaren Türkiye’de Dinler Tarihi bilim dalı ciddi bir konuma kavuşmuş ve yeni bir döneme girmiştir. Bu tarihten sonra Cumhuriyetin ilk ve önemli akademik Dinler Tarihçisi **Prof. Dr. Hikmet Tanyu** devreye girmiştir.

Batı Dünyasında Dinler Tarihi Çalışmaları

• Batı Dünyası’nda modern anlamda Dinler Tarihi çalışmaları, İngiltere Oxford Üniversitesi’nde Dinler

Tarihi dersleri veren Alman asıllı **Max Müller** ile başlamıştır. Bununla beraber Max Müller, “Doğu'nun Kutsal Kitapları Tercüme Serisi”ni başlatmış ve ilk defa “**Din Bilimleri**” ifadesini kullanmıştır.

• Max Müller’in bu çalışmalarından sonra Batı Üniversitelerinde Dinler Tarihi kürsüleri kurulmaya başlamıştır. İlk Dinler Tarihi Kürsüsü 1873’de Cenevre Üniversitesi’nde kurulmuş,

• İlk Dinler Tarihi dergisini M. Vernes, Fransa’da “Revue de l’Histoire des Religions” (Dinler Tarihi Dergisi) ismiyle yayınlamıştır.

• Batı’daki Dinler Tarihi çalışmaları iki ekol istikametinde gelişme göstermiştir: Bunlardan birincisi: Tekâmülcü Din Nazariyelerinin güdümünde devam etmiştir İkinci ekol ise bu teorilere karşı çıkan Andreu Leang ve Wilhelm Schmidt ile başlayan ilkel monoteizm safhasıdır .

Çıkış Soru: Sabiilikte dini ifade etmek üzere kullanılan kavramlar hangi şıkta doğru verilmiştir

A. Duna Kışta B. Deane Kanda

C. Den Dına D. Den Deane Cvb A

Çıkış Soru: Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır

A. Dinler tarihi tarih ve filoloji metodlarından faydalanır

B. Dinler tarihi dinlerin benzer farklı ve ortak yönlerini karşılaştırır

C. Dinler tarihi her dini tarihi bir olgu olarak ele alır

D. Dinler tarihinin normatif bir bilimdir

Cvb D

Çıkış Soru: Batı dünyasında kutsal ifade etmek üzere bedeli kelimeler yaygın olarak kullanılmaktadır bu terimlerden Tanrı tarafından kutsal kabul edilenler için. İnsanlar tarafından kutsal kabul edenler için ise..... kullanılmaktadır.

A. Holy Sacret B. Sacret Holy C. Mana Tabu

D. Mana. Sacred Cvb A

II- DİNİN KÖKENİ Ahmblck

İslâm âlimleri, dinin tek kaynağının **vahiy** olduğunu ve dolayısı ile dinlerin, Allah tarafından Peygamberler vasıtası ile insanlara gönderilen ilahi kanunlar olduğunu söylerler.

• Darwin'in "Türlerin Kaynağı" başlıklı eseri ile 1859 yılında başlayan Materyalist ve Pozitivist propaganda, Auguste Comte ve Ludwig Buchner ile doruk noktaya ulaşmıştır. • Darwin'in "evrim teorisi"nden etkilenerek dinin kaynağı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür

a)Animizm (Ruhlara inanma) • Edward Burnette Taylor, 1871 yılında yayınladığı "Primitive Culture"(ilkel kültür) isimli eserinde dinin kaynağının animizme dayandığı fikrini ileri sürmüştür.

• Onun animizm nazariyesine göre, uyku, rüya ve nefes alma gibi durumlarda bedeni yöneten, ölüm ile bedenden ayrılan manevi ve hayat verici bir cevher vardır.

b) Animatizm (Ruh+ Mana)• Animizmi, politeizmin kaynağı saymakla beraber ondan önce bir safha daha olduğunu kabul eden görüşe animatizm adı verilir

• Tylor'un öğrencisi olan R.R. Marett, 1909 yılında yayınladığı "**Dinin Başlangıcı**" adlı kitabında bu nazariyeyi ilk defa açıklamış ve dinin kaynağının şahsiyeti bulunmayan umûmî dinamik güçte aranmasını tavsiye etmiştir. Bu güç için bilginler, mana terimini kullanmışlardır.

c) Naturizm • Karşılaştırmalı Dinler Tarihi'nin de kurucusu kabul edilen Max Müller, ilk dinin Naturizm'den yani tabiat kuvvetlerine duyulan inançtan ortaya çıktığını söylemiştir.

• Müller bu görüşünü, **Hinduizmin Vedalarına** dayanmıştır. Ona göre Vedalardaki Tanrı isimlerinin (Agni, ateş; Dyans, gök gibi) tabiat olayları ile yakın ilişkisi vardır.

Çıkış Soru:Dinin kaynağını naturizm olduğunu söyleyen Max müller bu görüşünü neye dayandırır

- A. Tabiat kültürüne B. Vedalara C. Totemizm
D. Tevrat Cvb B

d)Atalara Tapma • **H. Spencer** tarafından ortaya atılan bu görüşe göre, yeryüzünde ilk dinin ortaya çıkmasına insanların hayat korkusu sebep olmuştur.

•Hayat korkusundan dolayı atalara tapılmaya başlanmış, zamanla bu tapınma bir din şekline dönüşmüştür.

e) Büyü • **James Frazer**'e göre **Golden boug** (Altın Dal) Eserinde bildirdiği gibi ilk din, büyü uygulaması etrafında gerçekleştirilen ritüeller neticesinde ortaya çıkmıştır.

f) Totemizm • Totem, genellikle ilkel kabile mensuplarının kendilerine akraba saydıkları hayvan, bitki veya cansız şeyleri ifade eder.

•Totemizm varlıklar veya nesneler arasında görülmeyen bir ilişkiyi ifade eder

• W. R. Smith, Emile Durkheim ve Sigmund Freud totemizm inancının en önemli savunucularındandır.

• Emile Durkheim "**Dini Hayatın İptidai Şekilleri**" ile Türkçe'ye çevrilen eserinde dinin kökeninin totemizm olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.

• Freud ise "**Totem ve Tabu**" adlı kitabında dine totemcilik açısından psikoanalitik bir yaklaşımda bulunmuştur.

• Totemizm, mana, tabu ve totem şeklinde **üç** temel prensibe sahip bir inanç sistemidir.

1- Mana: • İlk defa 1878'de İngiliz antropolog **Codrington** tarafından kullanılmıştır.

• Codrington, mana adı verilen evrensel bir gücün her şeyde mevcut olduğunu hem büyük ruhlara hem ferdi ruhlara inancın kaynağını oluşturduğunu belirtmiştir.

2- Tabu: • ilk defa **Kaptan Cook** tarafından

tanıtılmıştır. • Tabu, mana gücü bakımından

dokunulması tehlikeli ve yasak olan şeyi ifade eder.

- Tabu kelimesi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutlu bir kavramdır.

Olumlu; Koruma ve himaye etme anlamındaki

Olumsuz; ayırma ve kimliğin oluşumu amacı ile

kontrol nitelikli sınırlamalar

- R. R. Maret tabuyu mananın yasak olan yönü olarak değerlendirmiştir.

3- Totem • Totem kavramı ilkel kabile fertlerinin

kendilerinin soyu olarak kabul ettikleri ve kutsadıkları hayvan, bitki ve eşyalara verilen isimdir.

Totemizm'de iki türlü totem vardır:

- **1- Kabile Totemi:** Kabilenin bütün fertlerinin ortak olarak kabul ettiği totemdir.

- **2- Özel Totem:** Kabile fertlerinin kendilerine ait olan özel totemleridir.

• Totemizmin temel unsurları olan mana, tabu ve totem üçlüsünün totem kabul edilen varlıkta birleştiğine inanılır. Totemizmin bu özelliğini Hristiyanlıktaki teslis inancıyla karşılaştırabiliriz.

- **Şirunga**=Totemizmde totem kabul edilen hayvanın resim ve şekillerinin üzerine çizildiği özel aletlerdir.

Çıkmış Soru: Klanın resim ve şekillerinin özellikle totem hayvanının resimlerinin üzerine çizildiği özel alete ne ad verilir

A. Şuringa B. Tabu C. Totem D. Kami

Cvb. A

Totemizmde Muhtelif İnanişlar

- 1- Totem olan hayvan kutsaldır. Eti yenilemez ve ona dokunulamaz. Ancak yıllık belli törenler sonucunda bu hayvana dokunulabilir ve eti yenilebilir.

- 2- Anne tarafından akrabalık varsayılır.

- 3- Kabile dışı evlilik esastır.

- 4- Ortak mülkiyet esastır. Bütün mal ve varlıklar kabileye aittir.

- 5- Kadın ve çocuklar dini törenlere kabul edilmez ve cemaatin üyesi sayılmaz .

Çıkmış Soru: Aşağıdaki Eser yazar eşleşmelerinden hangisi yanlıştır

A. Darwin türlerin kaynağı B. Frazer Altın dal

C. Tylor Dini hayatın ibtidai şekilleri

D.) R.R Dinin Başlangıcı

Cvb . C

g) Fetiş • Fetiş, manaya sahip olduğuna ve

taşıyanlara güç verdiğiğine inanılan tuhaf şekilli kaba nesnelere, muskalara, maskotlara denir.

- Büyü ve tılsım amaçlı kullanılmaktadır.

- Fetişizm bir yönüyle totemizme bir yönüyle de putperestliğe benzerlik gösterdiği halde esas bakımından bu iki inanç sisteminden bir farklılık arz etmektedir.

h) Monoteizm • İlkeller üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde insanoğlunun en eski inancının tek tanrı inancı olduğunu savunan anlayışa monoteizm denir.

- İlkel monoteizm anlayışının ilk savunucusu Andrew Lang'dır.

- Lang, "The Making of Religion" (**Dinin Oluşumu**) isimli eserinde, animizmi, naturizmi, atalar kültünü reddetmekte ve dinin ilk şeklinin bir yüce varlığa inanış olduğunu savunmaktadır .

- Lang'dan sonra monoteizm anlayışını Katolik bir rahip ve antropolog olan **Wilhelm Schmidt** "**Dinin Kökeni ve Gelişimi**" adlı eserinde desteklemiş ve monoteizmin en eski topluluklarda bulunduğunu ve zamanla insanların bu inançtan sapmasıyla bu inancın yerini çok tanrıcılığın aldığını iddia etmiştir.

Çıkmış Soru:İlkeller üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde insanoğlunun en eski inancının tek tanrı inancı olduğunu savunan kimdir.?

A) E. Durekeim B) Max müller C) Wilhelm Schmidt

D) Frazer Cvb : C

B) DİN İLE İLGİLİ ÖNEMLİ TERİMLER

SEMBOL Sembol, bir imaj, bir deneyim, bir olgu ya da nesnenin somut temsiline denir. Sembolün genellikle biri doğrudan, diğeri dolaylı olmak üzere iki anlamı vardır.

Doğrudan olan ilk görünüşte fark edilir. Dolaylı olan ise çıkarsanır. Örneğin haç işareti yapan bir Hristiyanın bu hareketinin ilk anlamı duadır. İkinci ve görünmeyen anlamı ise İsa'nın haça gerilerek kendini feda etmesidir.

MİTOLOJİ :Eski devirlerden beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hayale dayalı hikayelere efsane denir.

ŞAMAN: İlkel kabilelerde dini ayin ve törenlerle meşgul olan, çoğu zaman kendinden geçerek ruhlar âlemine aracılık yapmaya yetenekli sayılan kimselere şaman denir. İlkel kabile mensuplarına göre şaman, manaya sahip, sihirselleştiren gücü olan, Tanrılar ile insanlar arasında aracılık yapan, ruhlar tarafından seçilmiş ve ruhlara hâkim olabilen kişidir.

C- TANRI KAVRAMLARI

Monoteizm Tek tanrıcılık demektir Yüce bir aşkın tanrıya inanmakla ilgili metafizik sistemdir.

Poloteizm Çok tanrıcılık demektir Tanrılar panteonunda ikiden fazla tanrısal varlığa yer verme demektir.

Düalizm Düalizm kavramı, **Thomas Hyde** tarafından 1700'lerde kullanılmaya başlanmıştır. ikicilik veya iki tanrıcılıktır

Teizm Bir tek tanrının mevcudiyetini kabul eden sistemdir. Bu tanrı, birdir, aleminden ayrıdır. O, yaratan, idare eden ve yaşayan bir tanrıdır.

Monizm Tekçiliktir yani her şeyi tek bir tek ilkeyle açıklamaya çalışan felsefi sistemdir.

Deizm Vahyi, vahyin bildirdiği Tanrı'yı ve dini inkâr ederek, yalnızca akıl yoluyla kavranan bir tanrının

varoluşuna inanmayı ifade eder.

Panteizm “Her şey tanrı” Tanrı ve alemin özdeşliği doktrindir. **John Toland** tarafından kullanılmıştır.

Henoteizm Birçok tanrının varlığını kabul etmekle birlikte, bunlardan yalnızca bir tanesine kabilenin, klanın ya da ailenin en yüce tanrısı olarak tapınmayı ifade eder. Max Müller ve F.W.J. Schelling'e atfedilir.

DEMİURG Eflatun (Plato) zamanından beri alemin yaratıcısı olarak kullanılan bir terimdir. Gnostizme dayalı dinsel geleneklerde maddi alemin ve insanın bedeninin yaratıcılığı fonksiyonunu üstlenen yaratıcı güce verilen isimdir.

Dema Tanrı Dema tanrılar, ilgilendiği topluluğu kanından veya ruhundan yaratan ve insanların yeryüzündeki günlük hayatında ihtiyacı olan her şeyi ve insanların kültürünü oluşturan öğeleri öğretme konum ve görevinde bulunan, insanlara ülkelerini yiyeceklerini ve hayvan yetiştiriciliğini öğreten tanrıları ifade eder. Bu tip tanrının en güzel örneğini Hinduizm'de görmekteyiz.

Anropomorfik Tanrı Yunanca antropos (insan) ve morphe (şekil) terimlerinden türetilen Antropomorfik, tanrılarının insana benzer şekilde tanımlanmasını ifade eder. Başta politeizm olmak üzere bir çok dini gelenekte uluhiyyetin bu şekilde tanımlandığı görülür.

Dei Otiosi (Müdahaleci Tanrı) Tanrı dünyada faal durumdadır. Yani tanrı evreni yarattıktan sonra mücadeleyi ve mutedilliği reddetmeyen, aksine insan hayatının her anını yönlendiren ve asla istirahat etmeyen tanrıdır .

Kozmoloji Tanrı Herhangi birşeyi nerede, nasıl ve ne zaman yaratacağına kendi kendine karar verebilme iradesi taşıyan ve yarattıklarına kendi özelliklerinden bir veya fazlasını veren tanrılardır.

Deus Otiosus Tembel yani çalışmayan ilah manasına gelir. Alemi yarattıktan sonra oradan çekilip, dünya nizamına bakmayan, yaratan ve bazen de kültür getiren tanrıdır.

Sekülerizm Sekülerizm kavramı, yaşamın tanrı, ahiret ve benzeri metafizik kavram ve değerlere dayalı inançlardan uzak şekilde yalnızca bu dünya ile ilgili prensiplere göre belirlenmesi anlayışını ifade eder.

Senkretizm Farklı geleneklerin birbirini etkilemesi sonucu oluşan yeni kültürel yapıları, gelenekleri veya düşünce ekollerini ifade eder.

III- ÇİN DİNLERİ Ahmblck

A- KNİZM/SİNİZM

- Bu inanç sistemi içerisinde atalara tapınma, gök ve yer tanrılarına tapınma, gelecekte haber verme, **Şang-ti** diye adlandırılan bir yüce varlığa inanış, kutsal varlıklara sunulan kurban, yin-yang gibi inanç pratiklerine ve ilkel dini hayatın inanç biçimlerinden **animizm** sistemine yakın inanç şekilleri mevcuttu
- Knizm inanç sistemi hakkındaki veriler toplam beş kitaptan oluşan ve **“Kingler”** adı verilen kutsal metinlerden elde edilmiştir.
- Çin dininde akrabalık ve aile bağlarının güçlü ve hassas olması, atalar kültü etrafındaki inanışları çok güçlü kılmıştır. Bu güçlü inanış **“Herşeyin kökü göklerde, insanın kökü ise ecdadındadır”** şeklindeki atasözlerine de yansımıştır

B) KONFÜÇYANİZM

- Çin’in yerli ve milli dinlerinden biridir. Konfüçyüs, kendisini bir dini lider ve din kurucusu olarak göstermeyip, ahlâk öğretmeni olarak tanıtmıştır. O, felsefi sisteminde gizemcilik, doğaüstü güçler ve ölüm sonrası hayat hakkındaki konulardan ziyade siyaset ve ahlâk felsefesine daha çok yer vermiştir.
- Çinliler tarafından Konfüçyanizm, bir dinsel gelenek olarak görülmeyp felsefi veya ahlâki bir sistem olarak

kabul edilmiştir.

- Konfüçyanizm, Çin’de genel olarak **“ru jia”** olarak isimlendirilmiştir.

Konfüçyanizm’de Tanrı Anlayışı

- Konfüçyanizm’de Tanrı fikrinin merkezinde **Tien** yer almıştır. • Çin dini tarihinde büyük Tanrı olarak kabul edilen Tien, göğün bizzat kendisidir, yukarıdaki Tanrı ve göğün efendisidir. Tien, gökte oturan, kötülere cezalandırıp, fazilet ve erdemi ödüllendiren bir tanrısal varlıktır. Ahlâki güç, doğal düzenin kendisi ve yaratıcı kavramlarını da kapsayan Tien, en büyük otorite ve gücün simgesidir.
- İmparatorlar, Tanrı’nın yetkisi ile bahşedilen Gök’ün Oğlu (**tien zi**) olarak düşünülmüştür.
- Konfüçyanizm’in Tanrı anlayışında ortaya çıkan bir diğer tanrısal varlık **Tao**’dur.
- Konfüçyüs’e göre Tao, kişilerin ve devletin izlemesi gereken yoldur. Bu kavram, erdemi, inceliği, içtenliği ve saygıyı da içine almaktadır

Konfüçyanizm’de Kutsal Metinler

Bir saygı ifadesi olarak bu kitaplara eskilerin kayıtları veya klasikler anlamında **“jing”** adı verilmiştir. Konfüçyüs ve öğrencilerinin yoğun çabaları neticesinde Konfüçyanizm’in kutsal metinleri olarak kabul edilen **Beş Klasik** ve **Dört Kitap** adı verilen iki koleksiyon ortaya çıkmıştır .

1- Beş Klasik (Wou King)

Bilinen en eski Konfüçyüs klasik sayısı **altıdır**. Bu kitaplar Şiir Kitabı, Tarih Kitabı, Ayin Kitabı, Müzik Kitabı, Değişiklikler Kitabı ve İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri’dir. Bunlardan Müzik Kitabı, muhtemelen kitapların yakılması olayı sırasında tamamen kaybolmuş ve böylece Altı Klasik beşe düşmüştür. Beş Klasik Konfüçyanizm’in en önemli dini metinleri olup isim ve özellikleri şöyledir:

A)Değişiklikler Kitabı * Konfüçyanizm'in Beş Klasığı'nın hem de Çin'in en eski ve en kutsal kitaplarının ilkidir. Değişiklikler Kitabı metin ve yorum olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. **Metin bölümü**, çok eski olup, kehanet ile ilgili olan eski uygulamaları ihtiva eder. Yorum kısmı, On Kanatlar olarak da adlandırılan on yorum parçasından oluşmaktadır

b)Tarih Kitabı (Şu King): *"Eski Zamanlara Ait Belgeler" olarak da isimlendirilir. *Çin'in en eski tarih kitabıdır

c) Şiirler Kitabı (Şi King): Zhou Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinden, İlkbahar Sonbahar döneminin ortalarına kadar olan süre içindeki şiirleri içeren Shi King, içerik yönünden oldukça zengin bir kitaptır

d)Törenler Kitabı (Li King): *Li King, ibadet, sosyal münasebetler ve aile ilişkileri hakkında yazılmış bir kurallar kitabıdır.

e) İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri (Chun Ch'iu):

*Bu kitapta Konfüçyüs'ün kanun ve geleneğe saygısından da bahsedilmiştir.

2- Dört Kitap (Se Chou)

Yönetici sınıfının eğitim temelini oluşturur. Yöneticiler, özellikle memur alımı için yapılan sınavlarda bu kitaplardan faydalanmışlardır.

a-Konfüçyüs'ün Konuşmaları (Lun Yü): Konfüçyüs ve öğrencilerinin tartışma, söz ve söyleşilerinden derlenmiştir.

b-Mensiyüs'un Sözleri (Meng-tzu): Mensiyüs'ün , Konfüçyüs'ün öğretileri hakkında yapmış olduğu felsefi yorumların öğrencileri tarafından derlenmesiyle oluşmuştur.

c-Orta Yol Doktrini (Chung-yung): Konfüçyüs'ün Lun Yü'de değinmediği konular ele alınmıştır. Gök ve insan, insani ilişkiler, ahlâki, faziletler, tabiat ve kader, iki şeyin ortası ve ahenk gibi konular işlenmiştir.

d-Büyük Bilgi (Ta Hsüeh): Konfüçyüs'ün eğitim, ahlâk ve politik düşünceler gibi konulardaki öğretilerini ihtiva eder.

d-Konfüçyanizm'de Mabet ve İbadet Anlayışı

Bu mabetlerden en meşhurları Pekin'deki İmparatorluk Mabetleri ile **Gök Mabedi**'dir.*** Konfüçyüsçülükte ayinler, ruhbanlık ve din adamlığı sınıfı olmadığı için devletin yetkili memurlarınca yönetilmiştir.**

Konfüçyüs ruhlar, cinler ve periler gibi doğaüstü varlıklar ve öbür dünya gibi sırlarla ve bilinmeyenlerle ilgili kavramlara ilgi göstermemiştir. O, cennet ve cehennem gibi kavramlar hakkında fikir beyan etmekten kaçınmıştır. Onun öğretisi öbür dünya ile ilgili olmayıp, bu dünya hayatına yönelik konuları kapsamaktadır .

Kurban, ibadetlerin en yücesi olarak görülmekte ve Çinlilerin sevdiklerine hürmeti ve evlat muhabbeti demektir. Kurbanlar belli bir usul ve tazimle sunulurdu

e- Konfüçyanizm'de Ahlâk Sistemi

*Konfüçyüs'ün ahlâk öğretileri, "edebiyat, ahlâk, sadakat ve doğruluk" tan oluşan **dört konu** etrafında şekillenmiştir

*Konfüçyanizm'de ahlâk sistemi, cemiyet ve millet içindir. Amacı ise milleti siyasî bir terbiye ile saadete kavuşturmaktır.

* "Konuşmalar"ında, dünyada beş şeyi her şeye uygulayabilme yeteneğine "**mükemmel erdem**" demektedir. Bu erdemler; ağır başlılık, cömertlik, samimiyet, doğruluk ve nezakettir.

* İlk olarak, toplumun bütün bireylerini faziletli kralların ahlâki erdemlerini geliştirerek "**junzi**"ye (ideal insan, üstün insan, erdemli insan) dönüştürmek hedeflenmiştir.

*Konfüçyüs'e göre "zhong yong" en yüksek ve değişmez ahlâk ilkesidir. Bu kavramla Konfüçyüs her türlü aşırılıktan kaçınıp orta bir yol takip etmeyi tavsiye etmiştir.

*Konfüçyüs'ün ahlâk anlayışının temelinde sevgi unsuru yer alır. Üstün erdem veya evrensel fazilet olarak ifade edilen bu sevgi anlayışı Çince "jen" terimi ile ifade edilmektedir.

*Konfüçyüs'ün "İyiliğe iyilik ve kötülüğe adaletle karşılık verin", "Sevgi dolu bir kalp yanlış ve kötü bir şey yapamaz" ifadeleri Konfüçyüs'ün ahlâka bağlı sevgi anlayışını ortaya koymaktadır.

*Konfüçyüs'ün öğretisi insancıl ve rasyoneldir. Bu nedenle Konfüçyüs "sınıfsız eğitimi" teşvik etmeye çalışmış ve Çin'de tüm zamanların en büyük öğretmeni olarak kabul edilmiştir.

*Konfüçyüs'ün ahlâk anlayışı devlet yönetiminde de geçerlidir. Konfüçyanizm'e göre, yöneticiler, Tanrının yetkisi ile bahşedilen Tanrı'nın oğulları (tien zi)** olarak düşünülmüştür

* Konfüçyanizm'de beş büyük ilişki şunlardır: Baba-Oğul (bazen Ana-Çocuk), Büyük Kardeş-Küçük Kardeş, Karı-Koca, Yönetici-Halk ve Arkadaşlar arasındaki ilişkidir.***

* Konfüçyanizm'de beş büyük ilişki ile alakalı olan bir diğer ahlâki prensibi ise "beş erdem"dir.

1-Ren: Beş erdemin temeli olup "insanları sevmek, insan sevgisi **2-Li:** Çoğunlukla "uygunluk"

3-Shu: Jun zi olmanın da kuralı kabul edilen shu, "bağışlayıcı olmak, bağışlamak" anlamlarına gelir.

4-Xiao: Aile ilişkilerinin temel kurallarından olan xiao, "örnek evlat olmak, hayırlı çocuk olmak ve iyi çocuk olmak" gibi

5-Wen: Beş temel değer sonuncusu olan wen, "kültür ve gelenek" e bağlı olmak demektir.

f- Konfüçyanizm'de Evren Anlayışı

Konfüçyüs'ün evrenin yaratılışı ve işleyişi hakkındaki fikirlerinde üç kavram ön plana çıkmaktadır:

Yin-Yang, Tian/Tien Dao ve Tian/Tien Ming.

Bu kavramlardan "yin, olumsuz; yang ise olumlu"*** durumu ifade etmektedir.

Tien dao,** evrendeki tüm canlı varlıkların belli bir düzene göre üreyip çoğalmalarını ve ölmelerini yani evrendeki her şeyin belli bir düzen içinde meydana gelmesini ifade eder. Bu düzeni dünyayı ve tüm canlıları yaratan Tien kurmuştur. Buna göre, insanlar da tien dao'a uygun yaşamalıdır.

Tien ming** ise Tien'in insanlar için belirlediği kaderdir.

Çıkmış soru:. Konfüçyanizmde aşağıdaki unsurlardan hangisi yoktur?

- A. Din Kurucusu B. Tanrı İnancı
C. Kutsal Metin Koleksiyonu D. Ahlak Anlayışı
E. Rahip Teşkilatı Cvb :E

Çıkmış soru:Konfüçyanizm'de düzenlenen kurban törenlerinin asıl amacı nedir?

- A. Tanrının kızgınlığını ve gazabını yatıştırmak
B. Atalara olan bağlılığı göstermek
C. İşlenen günahlara kefarete
D. Tanrı'ya yaklaşma E. Cennete Girmek
Cvb : B

Çıkmış soru:.Konfüçyüs Yüce Tanrı'yı ifade etmek için hangi tabiri kullanır?

- A. Şang-Ti B. Tao C. Tien D. Shu Wen
E. Yin-Yang Cvb : C

Çıkmış soru:Konfüçyüs'ün konuşmaları, fikirleri ve davranışları hakkında başlıca bilgi kaynağı olan kitabın adı nedir?

- A. Konuşmalar B. Tarih Kitabı C. Ayinler Kitabı
D. Orta Yol Doktrini E. Değişimler Kitabı
Cvb : A

Çıkış soru:Aşağıdakilerden hangisi Konfüçyüsçülükte beş temel insani ilişkiden değildir?

- A)Amir ile Memur B) Anababa ile Çocuklar
C)Karı ile Koca D) Kardeşler E) Aydınlar ile Cahiller
Cvb : E

Çıkış Soru:Aşağıdakilerden hangisi konfüçyanizmin ait bir özellik değildir.

- A. Milli bir dindir B.Tienle beraber tanrı için kullanılan bir diğer kavram ise tao dur .
C. Kutsal kitap koleksiyonu beş klasik ve dört kitaptan oluşur D. 5 temel insan ilişkisi vardır
E. Konfüçyüs dinin kurucusu ve tanrısıdır Cvb .E

Çıkış soru: Konfüçyüs kimdir?

- A. Bir kurumdur B. Bir peygamberdir
C. Bir tanrıdır E. Bir rahip tir
D. Ahlaki ve felsefi bir akımın öncüsüdür

Cvb D

Çıkış soru: Aşağıdakilerden hangisi konfüçyanizmin kutsal kitaplarından 4 kitap içerisinde yer almaz

- A. Konfüçyüs'ün konuşmaları B. Menseyus'un sözleri
C. Orta yol doktrini D. Büyük ilgi E. Törenler kitabı
Cvb E

TAOİZM Ahmblck

Taoizm dini ve felsefi sisteminin oluşmasında en büyük katkısı olan **Lao-zi (Lao-tsu)**, Taoizm'in temelinde "yol" manasına gelen **tao/dao** kavramı yer almaktadır.

Dinin kurucusu Lao Tsu, Tanrı'yı ifade etmek için "Tao" kavramını ön plana çıkarmıştır. Taoculuk Çin'in ilk şamanist ve büyüsel kültlerinin Lao Tsu ve Chuang Tzu'nun felsefelerindeki unsurların karışımından oluşmuş bir dindir.

a- Lao Tsu'nun Hayatı Lau Tsu'nun gerçek adı Li Tan'dır. Dolayısıyla Lau Tsu, "ihtiyar bilgin, filozof ve yaşlı üstat" anlamında kendisine sonraki dönemlerde lakap olarak verilmiştir.

b- Taoizm'de Tanrı İnancı Lao Tsu'nun öğretisinin temeli **mistik panteizmdir**. Lao Tsu'ya göre dünya var olmadan önce yaratıcı prensip olarak **Tao** bulunmaktaydı. Zira her şeyin kaynağı olarak kabul edildiğinde Tao, bazen **"Ana"** diye de sıfatlandırılmıştır.

Taodan bir çıkar. Birden yin ve yang ikilik doğar. İkilikten üç yin, yang ve nefes doğar. Üçten ise yaratılmış evren doğar.

Çıkış Soru: Taoizm Yüce Tanrı'yı ifade etmek için hangi tabiri kullanır?

- A. Şang-Ti B. Tao C. T'ien D. Shu Wen E. Yin-Yang
Cvb : B

c- Taoizm'de Ahlâki ve Sosyal Yapı Taoizm'in inanç sisteminin temelinde mutlak sukûnet ve eylemsizlik anlamına gelen **"wu wei"***** prensibi yer almaktadır. Taoizm'in ahlâk ilkelerinden biri de "herkese iyilik etmek" prensibi yer alır. Zira onun bu konudaki "İyilere karşı iyilik gösteriyorum, iyi olmayanlara karşı da yine iyilik gösteriyorum. Bu surette hepsi iyi olurlar" sözleri onun karşılıksız iyilik yapma anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Hükümdarların devleti iyi ve mükemmel bir şekilde idare etmesi "wou wei" prensibine uygun davranmakla mümkündür.

Lao-Tzu'ya göre nezaket ve sevgi, ekonomi ve alçak gönüllülük insanın en değerli hazinesidir Taoist düşüncede öne çıkan bir diğer kavram ise "ki" (çi) denilen evrensel enerjidir.

Taoizm'de Kutsal Kitaplar : Taoculuğun en önemli eseri Lao-tzu'ya atfedilen **Tao Te King**'dir.***muhafızı ve öğrencisi olan Tsi kendisinden mesleği hakkında bir şey yazmasını isteyince, "Tao Te King"i yazmıştı . Taoizm'de kutsal kitap olarak değer gören diğer bir eser de **Hua Hu King**'dir.*** Hua Hu King'de, Taoizm'in milli ve Çinlilere özgü bir din olduğu ortaya

koymaya ve onun “evrensel” bir din olduğunu ispat edilmeye çalışılmaktadır.

Taoculuğun bir diğer önemli kitabı eseriyle aynı adı taşıyan müellife atfedilen **Zhuangzi**’dir. hikâyeler toplamından ibaret olan bu kitap kişisel hayat felsefesine yer verir

Yine kitabıyla aynı adı taşıyan müellife ait olan bi diğer kitap **Lietzu’dur (Liezi)**.

d- Mabet ve İbadet Anlayışı Çin terminolojisinde Taoist mabedleri için “**Kung**” (Manastır), “**Kuan**” (Manastır Mabedi) ve “**Miao**” (Mabed) kelimeleri kullanılmaktadır. Taoculuk mabedleri, rahipleri, âyinleri ve tanrıları olan bir inanç sistemidir. Taoistler ilkbaharda ateş yakmakta, Taoist rahipler yarı çıplak durumda ateşe pirinç ve tuz atıp yalınayak koşarak üzerinden geçmektedir

e- Taoizm’de Mezhepler

1- Mistik Ekol: Genel bir tabiat kanununa inanmakta ve her şeyin mistik bir duygu ve meditasyon yolu ile anlaşılabilirliğini savunmaktadır.

2- Ferdiyetçi Ekol: Aşırı bir kaderciliği** savunmaktadır.

3- Legalist Ekol: Dünyada her şey yıldızların yolları gibi muayyen kanunlara göre hareket etmektedir. Bundan dolayı bu ekol, devletin halkı kendi haline bırakmamasını ve kanunlara tâbi kılmasını savunmaktadır.

4-Simyacı Ekol: Bu ekol, dini veya felsefi olmaktan daha çok sihir ve büyü büyük bir yer tutmaktadır

IV- JAPON DİNİ Ahmblck

A- ŞİNTÖİZM

Japonların yerel ve milli dini olan Şintoizmdir.

Herhangi bir kurucusu olmayan, milli, iptidai, politeist, diğer dinlere tepki göstermeyen(Soru) Şintoizm*** başka dinde aynı anda sahip olunabilir.

Dinin en önemli **iki özelliğinden** biri tipik bir millî din olması, diğeri ise tabiata perestişi esas almasıdır.

Günümüzde gerek Budist, Konfüçynizm ve Taoist etkiler gerekse Şintoizm’in iç dinamiklerinden kaynaklanan tarihi şartların etkisiyle “İmparatorluk Evinin Şintosu, Mebedler Şintosu, Mezhepler Şintosu ve Halk Şintosu” olmak üzere birbirinden farklı dört ana Şinto yorumu bulunmaktadır .

Doğmatik inançlarının, ahlâki emirlerinin, teolojik bir sistemi bulunmamaktadır. , eski geleneklerden ve ritüellerden oluşan doğa, insanlar ve “kami” olarak adlandırılan tanrısal varlıklar arasındaki doğal ilişkileri düzenleyen bir inanç sistemi olarak kabul edilmektedir.

a- Şintoizm’de Tanrı İnancı: Şintoizm’de tanrısal varlıklar için “**kami**”*** (Cikmis soru) kavramı kullanılır.

Şintoist gelenekte **üç tip** kami anlayışı mevcuttur: **Birincisi**, “tabiat ruhları” **İkinci**, aile atalarıdır. **Üçüncüsü** ise savaşta ölenlerin mukaddes sayılan ruhları

b- Şintoizm’de Mabed ve İbadet Tanrıların/kamilerin ikamet yerine “**jinja**” veya “**jinsa**” (tanrı evi) denildiği gibi “**miya**”** ismi de kullanılır.

Şintoizm’de günün belli vakitlerine göre düzenlenmiş ritüeller olmayıp, ibadetler daha çok herhangi bir kamiden şahsi bir talepte bulunmak amacıyla yapılır. Bazı özel günlerde ise din adamları müzik eşliğinde “**kagura**” adı verilen şamanik danslar yapar. Tapınağa girişte ayakkabılar çıkarılır ve “**tori**” denilen, sonlu âlemi tanrıların sonsuz âleminden ayırdığına inanılan kuş tüneği biçimindeki bir kapının altından geçilerek girilir.

Şintoizmde kutsallık atfedilen belli bir merkez olmayıp başta Japon toprakları olmak üzere bütün tabiat kutsal kabul edilir.

Fuji dağına kamilerin meskeni olduğuna inanıldığından saygı gösterilir ve her yıl çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilir.

Ayrıca Şintoizm’de ölü tabu sayıldığından ölüye dokunan kişinin törenle temizlenmesi gerekmektedir. Bu tören, zaman içerisinde yılda iki kez düzenlenen geleneksel bir kefaret töreni haline getirilmiş ve “Oho-Harahe” olarak nitelendirilmiştir.

c- Şintoizm’de Ahlâk Anlayışı :Şintoizm’de neyin ne zaman ve nasıl yapılacağı kurallara bağlanmış olup, bu kurallara “töre”** denilmektedir. Törelere vazgeçilmez emirler, uyulması gereken görevler kabul edilmekte ve Japon kültürünün nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır.

Japonca’da “makoto” ve “kannagara no miçi” kavramlarıyla ifade edilmektedir. Türkçe’ye “samimiyet”, “içtenlik”** olarak çevrilen makoto kavramı, Şinto ahlâk anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Kannagara **no miçi** ise fazilet ve erdemin** hayatın geri kalan kısmından, özellikle de kamiler veya tanrılar tarafından can verilmiş doğal dünya ile uyum içinde olmaktan ayrı düşünülmemeyeceğini ifade eder

c- Şintoizm’de Kutsal Kitaplar :Şintoizmin kutsal metinleri Kojiki ve Nihongi olarak adlandırılmaktadır. Şintoizm’de Kojiki ve Nihongi dışında şu metinler de kutsal kabul edilmektedir:

1- “Eski Olayların Vekayinamesi” olan **Kujiki**.

2- “Seçilmiş Eski Hikayeler” olarak nitelendirilen **Kogoşui**.

e- Şintoizm’de Mezhepler Günümüzde gerek Budist, Taoist ve Konfüçyüsçü etkiler gerekse Şintoizm’in iç dinamiklerinden kaynaklanan tarihi şartlar dolayısıyla birbirinden farklı 12 Şinto mezhebi mevcut olup, bunlardan dört ana Şinto yorumu dikkat

çekmektedir. Bunlar; Tapmak Şintosu-Halk Şintosu-Mezhep Şintosu- Şintoikei Şinşukyo’dur

V- TÜRKLERDE DİN Ahmbick

İslâmiyet öncesi Türklerde gök ve göğün rengi mukaddes ve kutlu sayılmıştır. Türk inaç sisiteminde **Gök Tanrı** (Tek Tanrı) inancı yer alır.***. Türkler İslâmiyet’i kabul edince “gök” kelimesini “sema”, “Tengri” kelimesini ise “Allah” mefhumuna tahsis etmişlerdir

b- Şamanizm Meselesi Türkler’de âyin ve törenleri yürütüp ruhlar ile teması olduğuna inanılan kimselere **kam** (Moğollarda Baksı) denilmektedir. Kam kelimesi Tunguzca “şaman” kelimesi ile eş anlamlı kullanılmıştır.***

c- Türklerde Tabiatla İlgili İnanışlar Türkler, Gök Tanrı inancıyla birlikte tabiatla bir takım gizli kuvvetlerin ve güçlerin varlığına da inanır ve bunları birer ruh olarak düşünürlerdi. Bu tabiat ruhları, Orhun kitabelerinde “**yer-su (yer-sub)**” şeklinde ifade edilirdi. **(Soru)** Türklerin inanç ve kültür dünyasında yer-su inanışları içerisinde yer alan su, her zaman büyük bir anlam ve değere sahip olmuştur.Türk kozmogonisinde su, ilk varlık veya varlıkların özü olarak kabul edilir. Türk düşünce sisteminde suyun en önemli özelliklerinden biri de hayatın, verimliliğin ve bereketin kaynağı olmasıdır

Türkler, bir kısım suların insana ebedilik ve sonsuzluk bahşettiğine inanırdı. Eski Türkçede ebedilik ve sonsuzluğa erişmeyi “**mengü mengülük**” kelimeleri karşılardı.

Türklerde taşlarla ilgili inanışların ilk izleri Orta Asya’daki eski Türk inanışlarına kadar uzanmaktadır Kutsal kabul edilen taşların en önemlisi ise “**yâda yahut yâd**” taşı adı verilen sihirli taştır.“ Türklerin kültürel ve dini hayatında taş kültü etrafında görülen bir diğer değerli taş ise “**bengü (ebediyet)**” taşıdır.

Türklerde taşlarla ilgili en önemli kültlerden biri mezar taşlarında görülmektedir. Bunlardan en önemlisi mezar başlarına bırakılan “balbal”lardır. Balballar kahraman kişinin hayatında öldürdüğü düşmanlarının adına mezarına konulan sembol taşlardır.

d- Türklerde Ateş ve Ocak Kültü Türkler eskiden beri “od” adını verdikleri ateşe saygı göstermiş ve onu kutsal ve temizleyici bir güç olarak görmüşlerdir. O zellikle Altaylılar ve Yakutlar, ateşteki bu kutsal güç veya ruha “ot izi” (ateş sahibi) adını verirlerdi. Başkurtlar ve Kazaklarda, hastaları kötü ruhlardan temizlemek amacıyla yapılan ve “alaslama” adı verilen ritüel, ateş kültünün bir uygulamasıdır.

f- Atalar Kültü Orta Asya Türkleri arasında görülen ve bazıları keçeden, paçavradan, kayın ağacı kabuğundan, bazıları da hayvan derilerinden yapılan sembollere Altaylılar “töz” (tös), Yakutlar “tangara” adını verirlerdi.***

g- Türklerde Mabed ve İbadet Anlayışı Türkler’de âyin ve törenleri yürütüp ruhlarla teması olduğuna inanılan kimselere **kam** (Moğollarda Baksı) denilmektedir. **Kamların**, tanrılar tarafından tayin edildiğine, ruhları emrinde bulundurduğuna, tabiattaki bazı sırları bildiğine inanılan geniş hayalli, mistik ve şair tabiatlı kimseler olduğu kabul edilir . Kam mesleği soydan gelir, öğrenmekle elde edilemez. Hiç kimse kam olmak istemez. Ancak bir kimse, ata ruhunun zorlamasıyla kam olmaya mecbur kalır . Geleneksel Türk Dini’nde ibadet, “alkış”, “yükünme” ve “ötünme” gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Türklerde resmi törenlerden biri de “baş din adamı” sıfatıyla Hakan’ın yönettiği ibadetlerdir. Devlet törenleri gibi dini törenleri yönetme de Hakan’ın yetkisindedir.

Geleneksel Türk Dini’nde düzenli ibadethanelerin ve bu ibadethanelerde yapılan sistemli ibadetlerin varlığı konusunda açık ve net bilgiler bulunmamaktadır. Dini merasimler, ecdat mağaraları, mukaddes dağlar ve yer-sular, hakanın otağı ve obalar gibi özel ve hususi kabul edilen mekanlarda icra edilirdi.

Geleneksel Türk dininin bir diğer ibadet unsuru ise **kurbandır**. Türklerde kanlı kurban ve kansız kurban olmak üzere iki çeşit kurban mevcuttur. Kanlı kurbana “tayılga” veya “hayılga” denilmektedir.

Türkler’de bir isteği, bir dileği olanın yerine getirdiği “saçı” uygulaması ise kansız kurban olarak kabul edilir. Kansız kurbana saç denildiği gibi dini terim olarak ise “saçılga” veya “çaçılga” denilmektedir.

Türkler’de ahiret inancı vardır. Bu ahiret inancı, ruh inancı ile bağlantılıdır ve bu inanç etrafında değerlendirilmektedir. Türklerde ruh, “tın, kut, süne ve sür” kelimeleri ile ifade edilmektedir. “Tın” vücuttan ayrıldığı zaman ölüm meydana gelmektedir.

Türkler’de cennet ve cehennem inancı da bulunmaktadır. Ölüye kesilen kurbanlar, “ölünün cennete giderken bineceği hayvanlar” olarak kabul edilmektedir. İyi ruhların cennete, kötü ruhların cehenneme gideceğine inanmaktadırlar.

Türk topluluklarında doğmadan önce insanın ruhunun gökte bir kuş şeklinde ikame ettiğine inanılmaktadır. Orhun Kitabelerinde de Bilge Kağan ve Kültigin için “uçtu” tabiri kullanılır.

Türkler, ölüleri yıkayarak ve kefenleyerek gömmüştür. Kefene “esük” veya “eşük” denilmektedir. Türklerde Hakanlar ipekli kumaşlara sarılarak gömülmüştür .

VI- GNOSTİK DİNLER Ahmblick

A- MANİHEİZM

a- Mani'nin Hayatı Maniheizm, III. yüzyılda Mani tarafından eski İran'da kurulan ve günümüzde müntesibi bulunmayan gnostik bir dindir. Mani'nin ailesi, heterodoks Hristiyan mezhebi Elkesai'ya bağlıydı. Dolayısıyla onun böyle bir ortamda yetişmesi ortaya koyduğu öğretilerinde Hristiyan unsurlarının bulunmasına etki etmiştir. **Sasani Kralı I.**

Şapur zamanında Mani'ye gösterilen müsamaha neticesinde Maniheizm'in başta İran olmak üzere çeşitli bölgelerde yayılmasına imkân sağlamıştır. Mani, bu topraklarda en meşhur kitaplarından biri olan **"Şapurgan"** adlı eserini yazarak hükümdara takdim etmiştir. Misyonerlik faaliyetleri neticesinde Mezopotamya'dan Orta Asya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. VIII. yüzyılda Böğü Han'ın genelgesiyle Doğu Türkistan'da Üygurlar'ın resmi dini olan Maniheizm, ancak devam eden süreçte etkisini kaybetmeye başlamıştır

b- Maniheizm'de Tanrı İnancı Maniheizm inancının temelini, ışık ve karanlık yahut iyilik ve kötülük şeklindeki birbirine zıt iki asli prensibe dayanan gnostik bir düalizm oluşturmaktadır. Işık âlemi için **"hayat ağacı"** tasviri de kullanılmaktadır. Karanlık âleminin başında ise çoğunlukla **canavar** olarak tanımlanan karanlık kralı ya da tanrısı bulunmaktadır.

Zaman, Mani tarafından üçe ayrılmıştır: Pasif mücadelenin söz konusu olduğu geçmiş ve gelecek zamanlarla aktif bir mücadeleye sahne olan şimdiki zaman.

1- Mani'ye Atfedilen Kitaplar Maniheizm'in en önemli dini metinlerinden olan **"Hayat İncili"**, Mani tarafından Aramice yazılmıştır. Mani tarafından kaleme alınan **"Hayat Hazinesi"** adlı eser, **"Yaşam**

Hazinesi" ismiyle de bilinir. Mani'nin Sasani İmparatoru I. Şapur'a ithafen yazdığı **"Şapurgan"** kitabını Pehlevice yazmıştır. Mani'nin Sırlar Kitabını, İbn Nedim **"Sifr'ul-Esrar"** (hoca finalde "hanisi maninin eserlerinden değildir" şeklinde gelebilir dedi.) Manir, **"Efsaneler"** diye de bilinen ve Yunanca **"Pragmateia"** ismiyle tanınan kitabını Süryanice yazılmıştır. Mani'nin efsanelerle oluşturduğu ve Süryanice yazdığı bir diğer eseri ise **"Devler Kitabı"**dır. Ayrıca Mani, öğretisini anlatmak ve yaymak Pavlus'a benzer tarzda birçok **"Mektuplar"** yazmıştır.

2- Maniheizm Kutsal Metinler Mani'nin öğretisini en iyi şekilde yansıtan metin olarak karşımıza çıkan **"Kefalya"** adlı eser, Mısır'ın Feyyum bölgesinde bulunmuştur. Maniheizm'in bir diğer eseri olan **"Köln Mani Kodeksi"**, parşömenlere yazılı olarak bulunup, metnin dili Yunanca'dır. Papirüsler üzerine yazılı olarak Mısır'ın Feyyum bölgesinde bulunan **Vaazlar/Homilies** metni, günümüzde Dublin'deki Chester Beatty Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir.

IX ve XI. yüzyılda Türkistan bölgesinde yaşayan Maniheizm Üygurların tövbeye dayalı dualarını içeren **"Xvastvaneft"**, Turfan bölgesinde bulunan en önemli metin olarak kabul edilmektedir. Çin'in Tun-huang bölgesinde keşfedilen ve VIII. yüzyıla tarihlenen **"Compendium"** (Çince O zet) metinde Mani'nin öğretisinin özet bir şekilde ifade edilmiştir. Özellikle **"Arzhang Mani"** diye bilinen resimli kitap bunun en önemli örnekleri arasındadır.

d- Maniheizm Düalizmde Kozmos Anlayışı Bütün gnostik sistemlerde olduğu gibi Maniheizm'de de insanın yaratıcısı Tanrı değil kötülük güçleridir. Böylece insanda da diğer varlıklarda olduğu gibi hem ışık unsuru (ruh) hem kötülük unsuru (beden)

bulunmaktadır. Adem'in gerçek oğlu ve gnostiklerin atası olarak kabul edilen Şit doğar.

e- Maniheizm'de Peygamberlik Anlayışı : Mani'ye göre tarihsel süreç içerisinde kurtuluşun bilgisini insanlarla paylaşan peygamberler gelmiştir. Pers diyarındaki Zerdüş, Hint kıtasındaki Budda ve Batı'ya gelen İsa Mesih bu duruma örnektir. Buradan hareketle Mani, kendisinin Babil'e geldiğini ve İsa Mesih'in "**Faraklit**"

(Paraclete) şeklinde tanımladığı ahir zaman kurtarıcısının kendisi olduğunu ifade etmekte

f- Maniheizm'de Ahiret ve Kurtuluş Adem'den kaynaklanan insanlığın kurtuluşu için İsa, bütün ışık elçilerinin babası olarak kabul edilen "Işık Zihni"ni (Manuhmed) görevlendirir ve o kurtarılacak olan her insana manen gelir.

g- Maniheizm'de Ahlâki ve Sosyal Yapı

Reenkarnasyon sistemine inancı hakimdir. **Beş Emir** doğruluk, öldürmeme/şiddete karşı olma, dini davranış, saf olma/ ağız saflığı ve kutsal fakirliktir **Üç Mühür** ise ele, dile ve duygulara hâkim olmaktır. Kurallara uyma noktasında Maniheizm cemaatı tam anlamıyla kurallara bağlı kalan "**Seçkinler**" ile kurallara tam olarak riayet etmeyen ve halkın genelini oluşturan "**Dinleyiciler**" olmak üzere ikiye ayrılırlar.*** Bir de din mensubu olmayanlar vardır ki bunlar "Günahkarlar" kategorisindedir.

h-Maniheizm'de Mabet ve İbadet Anlayışı

Maniheizm'de mabet ve ibadet yeri, Hristiyanlıktaki gibi bir nevi kilisedir. Mani Kilisesi, kilisenin ekonomik yönü ile ilgilenen Dinleyiciler ile manevi ve uygulamaya yönünü ile ilgili olan Seçkinler olmak üzere iki gruptan oluşur. Seçkinler arasında, rahipler, piskoposlar, oniki üstat ve kurucunun halefleri yer almaktadır.

Maniheizm'in temel ibadetleri arasında **dua ve oruç** önemli yer tutmaktadır. Dinleyiciler günde dört defa

ibadet ederken, seçkinlerin yedi vakit kuzeye dönerek dua etmeleri şarttır.

Oruçtan başka en önemli ibadetlerden biri de günlük olarak gerçekleştirilen seçkinlerin "**Genel Yemeği**"dir. Zekât ibadeti sadece Dinleyiciler için geçerlidir. Maniheizm'de başka bir ibadetleri haftalık olarak yapılan "Tövbe ve Günah İtirafı" vardır. Ayrıca ölüye rahat etmesi, amacıyla yol göstermeye yardım eden "ölü ayini" de mevcuttur. Ayrıca Mani'den hemen sonra öldürülen kimi önemli şahsiyetler için de çeşitli dini günler tertip edilmiştir. Bunlardan en önemlisi **Bema Bayramıdır**. İlk insan (**Ohrmizdby**) için kutlanan **Yimki bayramı**, güneş yay burcundayken ve dolunay olduğunda yapıldı.

Çıkmış soru:Aşağıdakilerden hangisi Maniheizmin en önemli bayramlarındandır?

A) Işık Bayramı B) Bema Bayramı C) Nevruz Bayramı D) Sukkot Bayramı E) Hanuka Bayramı

Cvb : B

Çıkmış soru:Maniheizmde ruhun yeryüzünden ve bedenden kurtulabilmesi bazı kurallara dikkat edilmesine bağlıdır. Seçkinler için geçerli olan bu kurallar nelerdir?

A) Beş Emir- Üç Mühür B) Işık Emirleri- Karanlık E. C) On Emir- Karanlık Emirleri D)Beş Emir- Işık Emirleri E) Bema- Üç Mühür

Cvb : A

B- SABİİLİK

Sabiilik, ışık-karanlık düalizmine dayalı gnostik inançlarıyla tanınan topluluğun bağlı olduğu bir dindir. Sâbiiler'in kendi dilleri olan Mandence'deki "sabaa" (vaftiz olmak, yıkanmak) kökünden alınmış ve Arapça kurallara göre türetilmiştir. Sâbi komşularını bundan dolayı "mugtesile"*** (suya dalanlar, yıkananlar) diye adlandırdıkları bilinmektedir.

Sâbiil er kendilerini **Mandaye** ve **Nasuraye** isimleri ile tanıtır. Mandence'de "manda" (bilgi, hikmet) demektir. Sâbiiliği, Mandeizm diye de adlandırmaktadırlar (Bakara 2/62, Maide 5/69, Hac 22/17)*** Sabiilerden bahsedilmektedir. Sabiilere, zımmılık statüsünün tanındığı ifade edilir. Onlara bu statü, Halife Memun zamanında (H. 170-218 / M. 786-833) verilmiş.***

a- Sabiiliğin Tarihsel Süreci Sâbiiler kendi dinlerinin Hz. Âdem'le birlikte başlayan ilk din olduğunu iddia ederler. Ancak Sâbiiliğin tarihçesi günümüzden yaklaşık iki bin yıl öncesine dayanmaktadır. Sabiiliğin, Yahudilikten neşet ettiği fakat giderek farklılaşan bir dini gelenek olduğunun işareti ise Sâbiilerin Hz. Yahya'yı kendileri için bir önder ve peygamber olarak kabul etmesidir

b- Sabiilik'te Tanrı Anlayışı ve Gnostik Düalizm

Sabiilik inanç öğretisinin temelinde bütün varlıkları var eden bir "Yüce Varlık" inancı vardır. Bu temel öğreti, "Hayat" *** inancıdır.

Sabiî öğretilerinin temelinde metafizik evrenle içinde yaşanan evrenin oluşturduğu bir **düalizm** hâkimdir. Gnostik karakterli bu düalizm inancında bir tarafta ışık ve nur âlemi, diğer tarafta karanlık âlemi bulunmaktadır. Işık âleminin başında "yüce hayat, kudretli ruh, yüceliğin efendisi" gibi isimlerle anılan

"Malka d Nhura" (Işık kralı) ve Karanlık âleminin başında "ur" ya da "büyük canavar" diye de isimlendirilen **"Malka d Hşuka"** (Karanlıklar Kralı) bulunup, karanlık âlemindeki sayısız kötü varlığın yaratıcısı ve yayıcısıdır.

c- Sabiilikte Kutsal Kitaplar Sâbiil erin kutsal metin dili Aramca'nın diyalektlerinden biri olan Mandence'dir. Sâbiiler'in kutsal kitapları yazılı metinler ve sır metinleri şeklinde iki grupta toplanabilir.

1- Yazılı Metinler Yazılı metinlerden en önemlisi olan **Ginza**dır. **Ginza**, **Sağ Gınza** ve **Sol Gınza** olmak üzere iki kısma ayrılır. Gınza'nın büyük bir kısmını oluşturan Sağ Gınza, daha çok mitolojik ve kozmolojik konular başta olmak üzere on sekiz başlığı ihtiva eder. Sol Gınza ise çoğunlukla ruh, ruhun kurtuluşu ve ahiretle ilgili konuları ihtiva eder. İlahiler şeklinde olan bu kısım, **"Ruhlar Kitabı"** olarak da adlandırılmaktadır. Yazılı metinlerden bir diğeri ise "Yahya'nın Öğretileri" anlamına gelen **"Draşia d Yahya"**dır. Sabiil erin yazılı metinlerinden bir diğeri olan **"Qolasta"**, "Övgü veya koleksiyon" manasına gelmektedir.

2- Divan Metinleri Kozmolojik ve mitolojik kimi olaylardan söz eden metinlere daha çok "Divan" ismi verilmektedir. Bu metinlerin en önemlilerinden biri **"Divan Abatur"**dur. Divan Haran Gawaita", nehir ve dağların mitolojik öykülerine yer veren "Divan Nahravata" isimli metinler de mevcuttur.

d- Sabiilik'te Kurtuluş İnancı :Sabiilikte kurtuluş, ruh için söz konusu olup, bedenin dünyada kötü güçler tarafından yaratıldığı ve bu dünyada kalacağı inancı hakimdir. Bu bakımdan Yüce Tanrı insanı (Âdem) kötü varlıkların eline bırakmamış, ruhun bedene konuluş anından itibaren onu eğitmesi için **"Manda d Hayye"**yi ve onu korumaları için üç ilâhî muhafızı **"Hibil"**, **"Şitil"** ve **"Anuş"**u yeryüzüne indirmiştir.

e- Sabiilik'te Peygamberlik Anlayışı : Sabiî inancında Peygamber, Hz. Âdem'e verilen kutsal bilgiyi doğru şekilde uygulayan temsilci konumundadır. Işık Kralı'nın öğretisinin temsilcisi konumunda olan peygamberleri Sâbiî geleneği **Nbiha d Kuşta**, yani gerçek peygamber olarak tanımlar. Hz. Âdem, Hz. Şit ve Hz. Yahya gerçek peygamberdir. Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa gibi kişilikler ise **Nbiha d Kadba**, yani sahte peygamberdir.

f- Sabiilik'te Ahiret Anlayışı Kıyamet esnasında var olan günahkâr ruhlar, düşmüş ışık varlığı Abatur'un terazisinde tartılacak ve günahlarının cezasını çekmek üzere Suf Denizi olarak bilinen cehenneme atılacaktır.

g- Sabiilik'te Mabet ve İbadet Anlayışı Sabiilikte mabetleri ifade etmek için "mandi", "manda" "bimanda", "bitmanda" ve "maşkna" isimleri kullanılmaktadır. Sabiilikteki mabet, diğer dinlerdeki mabetler gibi cemaatin içinde ibadet ettiği belirli bir yer olmayıp sembolik bir yapıdır. Dolayısıyla mabet, tapmaktan daha çok bir "**ayin kulübesi**" niteliğindedir. Sabiilikte rahiplik vardır ve rahipler de bir gruptur ancak seçkin bir sınıf değildir. **Rahiplik**, **rahip yardımcısı** (aşganda), **rahip** (tamuda), **başrahip** (ganzibra) ve "**lider**" (rişama) olmak üzere dört kademelidir.

1- Sabiilikte Vaftiz Vaftiz suyuna **Yardna** (Ürdün) adı verilmektedir. Sabiilere göre Ürdün, Fırat, Dicle ve Karun ırmakları hayat suyudur yani Yardna'dır.

a-Masbuta Vaftizi: "Tam Vaftiz" olarak adlandırılan Masbuta vaftizi, Sabiil ikte en önemli vaftizdir. Pazar günü yapması gerekmektedir. Masbuta vaftizi rahip gözetiminde yapılmaktadır. vaftiz olanlar rasta denilen beyaz tören elbisesi giymek zorundadır.

b-Rşama Vaftizi: Rahibe ihtiyaç duyulmayan Rşama vaftizini, İslâm'daki abdestle benzerlik gösterir.

c-Tamaşa Vaftizi: Tamaşa vaftizi, rahipsiz ve nehre üç kez dalmakla yerine getirilmektedir (İslam'daki gusle benzemektedir.).

2- Diğer İbadetler Sâbiî geleneğinde, kuzeye yönelerek günlük yapılan bir dua ayini mevcuttur. üçü gündüz ve ikisi gece olmak üzere günde beş vakit Işık Kralı'na dua edildiği bilinmektedir.

Kurban, ışık elçisi Hibil Ziva'nın emriyle yerine getirilen kurban, ayin yemeklerinin bir parçasıdır. Sabiil ikte oruç da, önemlidir. Gnostik dinlerin aksine Sabiil ikte evlenmek ve çocuk sahibi olmak tavsiye edilmektedir. Ayrıca Sabiil için kan bağıyla sürdürülebileceğini ve dışarıdan kimsenin Sabiil olamayacağı kabul edilir.

Sâbiîlerin "**Panja**" ya da "**Parvania**" diye kutladıkları bayram, Sâbiî takviminin son ayı ile yeni yılın başladığı beş günlük süreyi kapsar.

Sâbiî geleneğinde geleneğinde bir diğer önemli ritüel ise , ruhun ölümden sonra ışık âlemine yükselişi adına gerçekleştirilen "**Masigta töreni**"dir.

Çıkış soru: Aşağıdakilerden hangisi Sabiilikte Yardna (Hayat Suyu) kabul edilen ırmaklardan değildir?

- A) Fırat B) Dicle C) Ürdün D) Karun E) Seyhan
Cvb : E

Çıkış soru: Sabiilikte "Tam Vaftiz" olarak adlandırılan ve rahip gözetiminde yapılan en önemli vaftiz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Masbuta B) Rasta C) Rişama D) Tamaşa
Cvb : A

Çıkış soru: Sabiilikte ikinci vaftiz olup rahibe ihtiyaç yoktur. Her Sabii bunu her gün, gün doğmasından ve dini törenden önce yapabilir. İslâm'daki abdestle benzerlik gösterir Yukarıda açıklanan Sabii vaftizi hangisidir?

- A) Tamaşa B) Masbuta C) Rşama D) Rasta
Cvb : C

VII- HİNT KÖKENLİ DİNLERİ Ahmblck

A- HİNDUİZM

Hindu inancı Sanskrit literatüründe “soylu yol” anlamına gelen “Arya Dharma” veya “Sanatana Dharma” şeklinde geçmektedir. Arya Dharma, Hinduizm’in etnik kimliğini ifade etmektedir. Günümüz itibarıyla Hinduizm, büyük ölçüde Brahmanizm, kısmen Paganizm, Budizm ve Caynizm gibi Hindistan’ın yerel inançlarının sentezi görünümünde bir dini sistemdir .. Hinduizm’in en önemli özelliklerinden biri de belli bir kurucusunun ve belli bir amentüsünün bulunmamasıdır.

a- Tarihsel Süreç

Hinduizm’in tarihsel süreci, Klasik Dönem, Ortaçağ Dönemi ve Modern Dönem olmak üzere üç ana bölümde incelenmektedir.

1- Klasik Hinduizm Dönemi Klasik Hinduizm dönemi, kendi içinde şöyle beş döneme ayrılmaktadır:

Vedalar Dönemi, Hinduizmin kutsal metinlerinin toplandığı ve yazıya geçirildiği dönemdir.

Sutralar Dönemi, Hinduizm’de kurban törenlerinin artıp önem kazandığı ve buna bağlı olarak karışıklıkların yaşandığı bir dönemdir.

Destanlar Dönemi, Bu dönem, Hinduizm’in inanç sisteminin tamamen **kurulup kurumsallaştığı** ve din adamlarının tekelinden kurtulup halka mal olduğu dönemdir.

Puranalar Dönemi, , Puranalar adı ile anılan kutsal yazıların oluştuğu dönemdir. Bu dönemde Hinduizm’in bütün Hint Yarımadasına hâkim olduğundan “**altın çağ**” olarak kabul edilen bir dönemdir.

Son Darsana Dönemi, “Advaita Sistemi” oluşmuştur. “Tek Tanrı ve Âlem Anlayışı” egemen olmuştur.

2- Ortaçağ Hinduizm Dönemi

Hint felsefi sistemlerinden Vedanta’nın canlanması, Bhakti-düşüncesinin Hindular arasında yaygınlık kazanması, Vişnuculuk mezhebinin çeşitli alt kollara ayrılarak Hindistan’da yaygınlık kazanması, Kebir ile başlayan ve Guru Nanak ile sistemleşip bir din hüviyeti kazanan Sihizm’in bölgeye yerleşmesi bu dönemin önemli gelişmelerindendir.

3- Modern Hinduizm Dönemi Brahma Samac, Arya Samac ve Hare Krişna Hareketi gibi dini akımların ortaya çıkması ve Ramakrişna teşkilatı benzeri hareketlerin etkinlik kazanması bu dönemin önemli olaylarındandır.

b- Hinduizm’de İnanç Öğretileri

Hint kökenli dinlerin genel tabiatında varoluş ister yeryüzünde isterse başka bir metafizik mekânda olsun acı ve kederden ibarettir .

1- Tanrı Anlayışı Tanrı kavramında değişik ifadelendirmeleri yadırgamayan Hinduizm’de her insan, toplum ve dini gelenek, kendi şahsiyetine ve geleneğine uygun bir şekilde Tanrı’yı açıklamakta ve Tanrı’ya yönelebilmektedir. Bunun neticesinde Tanrı, kimi zaman kahredici bir kudret kimi zamanda kutsal bir sevginin kaynağı olarak görülmektedir.

Hindu Tanrılar panteonunda öne çıkanlar bir üçleme dikkat çekmektedir. Bu üçlemede **Brahma** yaratıcı, **Vişnu** koruyucu ve **Şiva** yok edici Tanrıdır.

Hinduizm’de Brahma-Vişnu-Şiva üçlemesini ifade eden “**om**” kelimesi, ibadetin ortak sembolüdür.

2- Avatara/Hulül/Enkarnasyon İnanç : Avatara başta Vişnu olmak üzere Tanrıların veya metafizik varlıkların birtakım amaçları gerçekleştirmek için insan ve hayvan formunda yeryüzüne inişlerini ifade eder .Vişnu’nun en önemli iki avatarası **Rama** ve **Krişna**’dır.

3- Brahman-Atman

Brahman, bir bireyin, kuşun veya kayanın dâhili varlığı yani ruhu olduğu kadar dış dünyadır. Atman ise bir beşerîn, benin, canlı ya da cansız tüm varlıkların en içindeki görünmez olan gücüdür. Bu bakımdan Atman aynı zamanda

Brahman'dır.

4- Maya ve Avidya

Hint dinlerinde maya, bireyin gerçeği kavrayarak hakikate ulaşmasını engelleyen bir unsurdur. Maya, insanın fenomenler aleminin varlığı ve mahiyetiyle ilgili yanılgısıdır. Yani insan tabiattaki varlıkların mahiyetini layıkıyla idrak edemediğinden tek ve yegâne varlık olan Tanrı'yı unutmakta ve sadece bu varlıklara yönelmektedir.

Hindu gelenekte avidya, bizim dünyayı kutsallıktan başka bir şey olarak görmemizi sağlayan şeydir.

Avidya, olağanüstü dünyayı yanlış anlamamıza sebep olan temel bilgisizliktir .Genel olarak Hint felsefi ve düşünce sisteminde avidya, fenomenler alemindeki varlıkların çokluk ve çeşitliliğine kapılarak aslında tek olan hakikatin idrak edilememesini ifade eder .

5- Samsara ve Karma

Samsara dünyadaki doğum ölüm ve yeniden doğuş döngüsünü ifade eder. Karma ise ruhun bu fasid dairedaki hareketini düzenleyen prensibin adıdır .

Karma inancı, kişinin öldükten sonraki durumunu dünyada yaptığı eylemler neticesinde ceza veya ödül olarak kendisine dönmesini ifade eder.

Türkçe'de tenasüh ve ruh göçü, Batı dillerinde ise reenkarnasyon ve transmigrasyon gibi kelimeler ile ifade edilen samsara, ruhun bir bedenden diğer bedene yahut da çeşitli bedenlere geçmesi olayının genel adıdır . (Bu 4 ismi bil)

Hinduizm'de insanın karma ve samsara döngüsünden kurtulmasının son safhasını kurtuluş oluşturmaktadır. Hinduizm'de kurtuluş için birtakım öğretiler ön plana çıkmıştır. Bunların başlıcaları şunlardır:

a- Karma Marga

"Görevler yolu" anlamına gelir. Yani kişinin bulunduğu kasta ait dini ritüelleri, dini törenleri ve sosyal yükümlülükleri düzenli olarak ifa etmesi neticesinde kurtuluşa ulaşmasını ifade eder.

b- Jnana (Cayna) Marga

Kelime olarak "bilgi yolu" anlamına gelir.

c- Bhakti Marga

Kelime olarak "ayrılık" anlamına gelen bhakti, Hinduizm de "her şeyi terk" anlamına gelmektedir.

6- Nirvana

Hint dinlerinin ortak özelliklerinden biri, kişinin karma ve samsara çarkından kurtuluşunu ifade etmek için mukti, mokşa ve nirvana gibi terimleri kullanmasıdır. Bu kelimeler, "mutlak sükûnet, aydınlanma, kayıtsız şartsız özgürlük ve en yüksek mutluluk" gibi anlamlara gelip kişinin doğum-ölüm döngüsünden, dolayısıyla bu döngünün neden olduğu her türlü acı ve kederden kurtulup mutlak aydınlanmaya kavuşmasını ifade eder.

c- Hinduizmde Ahlâki ve Sosyal Yapı

Hinduizm'de ahlâki ve sosyal yapının temelinde Kast Sistemi ve Yoga inancını görmekteyiz.

1- Kast Sistemi

Hint toplumu ve kültüründe önemli bir sosyal olgu olarak görülen Kast Sistemi, Rigveda'ya dayandırılmakta ve bir inanç sistemi olarak kabul edilmektedir

Kast Sistemi dört sınıftan oluşmaktadır:

1- Brahmanlar: Rahipler, Din adamları

2- Kşatriya: Hükümdar Sülâlesi ve Savaşçılar

3- Vaisya:Tüccar, Esnaf ve Çiftçi 4- Sudra: İşçiler

5- Paryalar/Dokunulmazlar: Kast sistemine girmeyen, kast dışı kabul edilenler .

Kast Sistemindeki bu sınıflamalar, Manu

Kanunnamesi'nden çıkarılmıştır .

2- Yoga

Her türlü şiddet ve öldürme eyleminden, yalancılıktan, hırsızlıktan, dünyevi arzuların peşinden koştuktan, mal-mülk hırsından uzak durmayı içerir.

Ayrıca kişinin Tanrı'yı düşünmesi, aile ve dış dünya ile ilişkilerini tamamen kesmesi, kutsal metinleri okuması, önerilen mantraları ve diğer uygulamaları layıkıyla yerine getirmesi gibi ritüeller ve davranışlar yoga uygulamaları arasındadır. Hint dinleri arasında bu tip pratiklerin insanı kurtuluşa erdireceğine inanılır.

d- Hinduizm'de Kutsal Kitaplar

Bu dini metinler, Şruti Metinler (Vahye/İlhama Dayananlar) ve Smriti Metinler (Vahye/İlhama Dayanmayalar) olmak üzere iki kategoride toplanmaktadır.

1- Şruti Metinler (Vahye/İlhama Dayananlar)

a- Vedalar Sanskritçe bir kelime olan Veda kavramı "ilahî ve kutsal bilgi" anlamına gelmektedir. Bu metinler Hinduizm'in kutsal metinlerinin temelini oluşturmaktadır. Bunlar, **Rig Veda**, **Sama Veda**, **Yajur Veda**, **Atharva Veda**'dır.

Geniş anlamda ise bu metinler külliyat anlamına gelir.

Bu külliyat içerisine dört Veda ile beraber Brahmanalar, Aranyakalar, Upanişadlar, Sutralar ve Rig Veda'nın doğru bir şekilde öğrenilmesi ve okunması için gerekli bilim dallarının yer aldığı **Vedangaları** da içerir. Veda metinleri ve özellikleri şunlardır

1- Rig-Veda Vedaların en önemlisi ve en eskisidir. Bu veda, şükür ve dilek, takdis ve beddua tarzındaki duaları ihtiva etmektedir.

2- Yajur-Veda Kurban törenleriyle ilgili kutsal metinlerdir. Vedalarda emredilen dini tören ve ayinleri düzenlemekle görevli "**Adhvaryas**" rahiplerinin el kitabıdır .

3- Sama-Veda Sama-Vedalar, Hindu dinsel törenlerinde ve özellikle "**soma**" adı verilen törenlerde okunan ilahileri ihtiva eder.

4- Atharva-Veda: Dini ayin ve törenlerde okunan dua ve yakarışları ihtiva eder

b- Brahmanalar: Hindu Talmudu da olarak da ifadelendirilen Brahmanalar, Vedalarda bildirilen kurban törenlerini izah ve tefsir eden nesir tarzındaki kutsal yazılardır.

c- Aranyakalar :Aranyaka kutsal metinleri, münzeviler tarafından okunmakta ve üzerinde tefekkür edilmektedir. Aranyakalar'da, kanlı kurban törenleri ile bunlara ait tasvir ve kuralların yerine "om" gibi gizemli heceler, dini törenlerin gerçek anlamını kavrama ve "mutlak varlık" üzerinde tefekkür gibi felsefi konular ve uygulamalar ön plandadır.

d- Upanişadlar :Upanişadlar, Vedaların sonu anlamında "**Vedanta**" olarak da isimlendirilir. Upanişadlar; Tanrı, alem, ruh, ölüm ötesi, hayatın tekamülü ve kaderi gibi konular ele almaktadır.

2- Smriti Metinler

Smriti metinler dar anlamda "dharmaşastraları" içerir. Yani toplumdaki kast sistemine mensup insanların yapması ve yapmaması gereken kurallarla bunların karşılığı olan cezalar ve mükafatlar ile ilgili hükümleri kapsar. Bu metinler bir Hindunun günlük hayatını belirleyen kural ve kaideleri içerdiğinden şruti metinlerden daha çok önem arz eder. Smriti kelimesi geniş anlamı ile "İthasa-Puranaları" içermek için kullanılır. "

a- Mahabharata ve Ramayana Destanı Kelime olarak "büyük savaş" anlamına gelen Mahabharata Destanı, Hintlilerin Ramayana destanı ile beraber iki büyük destanından biri, dünyanın ise en uzun destanıdır. Bu kitap; inançtan ibadete, mitolojiden felsefeye kadar çok geniş bir alanda Hint dini düşüncesinde önemli bilgiler sunan bir kaynaktır .

b) Puranalar Puranalar, dünyanın yaratılışını ve

Tanrı'nın değişik bedenlere girerek insanlık tarihine müdahale edişini anlatan mitolojik eserlerdir.

c) Dharma-Şastralar Dini hükümlerin değişik şartlar ve farklı zamanlarda nasıl uygulanacağı konusunda Hindulara rehberlik edip, en meşhuru Manu Kanunları adıyla tanınan Manu-smriti adlı kanunnâmedir.

e- Hinduizm'de Mabet ve İbadet

Hinduizmde ibadet ferdi bir faaliyettir ve her yerde yapılabilmesine karşın Bugünkü anlamıyla Hindu tapınağı (**Mandir**) ancak IX-X. yüzyıllardan sonra teşekkül etmiştir.

Tapınakta yapılan ibadetler çoğunlukla **Durga** ve **Şiva** gibi tanrılara sunulan kurbanlarla çeşitli bayramların kutlanmasından ibarettir.

Esasen mabet ve ev dışında uygulanan temel ibadet "kozmik su"dan geldiğine inanılan **Ganj** nehrinde yıkanmaktır. Bir nevi hac fonksiyonuna sahip olan bu ibadetin insanı günahlardan arındırdığına inanılmaktadır .

Hintlilerde "**Om**", ortak bir ibadet sembolüdür. Om kelimesi, bir çeşit "besmele" gibi, yemekten, Vedalar okumaya başlamadan, duadan, herhangi bir işten önce söylenir.

Ahlâklı olmanın üç yolu vardır. Bunlar; **kama** (meşrû cinsel haz), **artha** (bilgelik) ve **dharma** (iyilik)'dir. Hindu dini uygulamalarından bir diğeri ise hacdır. Bu bağlamda Tanrı Şiva'nın evi olarak görülen **Benares'i** ziyaret, bütün Hinduistlerin temel arzusudur.

Hindularda özellikle ilk üç kasta mensup olanlar için önem taşıyan bir diğer tören ise **Upanayana** adı verilen erkek çocukların dine giriş törenidir

f- Hinduizm'de Mezhepler

1- Şivacılık : Hint filozoflarından Şankara'nın ve Kumarila'nın görüşleri ile yaygınlık kazandığı kabul edilir. Şivacılık "Yüce Tanrı" olarak Şiva'yı kabul eden ve ona ibadeti benimseyen bir mezheptir

2- Vişnuculuk :Vişnuculuk, Ramanuca, Madhva, Ramananda ve Caitanya gibi düşünürler aracılığıyla alt kollara ayrılarak bütün Hindistan'da yayılmıştır. Tanrı Vişnu ve ona ibadeti esas alan mezheptir. Tanrı'nın dünyada bedenleşmesi inancını kabul etmektedir.

3- Şaktıcılık Şakti adı verilen dişil bir güce inanırlar. Bu kutsal metinlerde dişil Tanrılara nasıl ibadet edileceği ve saygı gösterileceği hususunda bilgiler yer alır.

4- Sımartıcılık Sımartıcılık mezhebi, liberal bir grup olarak bilinmekte ve bütün tezahürlerin Brahman'dan ortaya çıktığını kabul ederek "ikiliksizlik" anlayışını benimsemektedir. Ayrıca bu mezhep de mistik bilgi ve Yoga uygulamaları ön plandadır.

Çıkış soru: Aşağıdakilerden hangisi Hinduizm'de özellikle ilk üç kasta mensup olan ailelerin erkek çocuklarının dine giriş törenini ifade eder?

A) Upanayana B) Gayatri C) Dharma D) Artha

Cvb : A

Çıkış soru:Aşağıdakilerden hangisi Klasik Hinduizm dönemi içerisinde yer alan bir dönemi teşkil etmez?

A) Vedalar B) Sutralar C) Destanlar D) Brahmanalar

E) Puranalar Cvb : D

Çıkış soru:Aşağıdakilerden hangisi Hinduizm'de kast sisteminde din adamları sınıfına karşılık gelir?

A) Sudra B) Vaisya C) Kşatriya D) Sakta E) Brahmin

Cvb : E

Bütün cikmis Sorulari özete almıyorum . Örnek

olsun diye 2-3 tane aliyorum.

B- SİHİZM

Sih dini de Hindular'ın çok tanrılı ve putperest inanışlarına, kast sistemine ve Brahmanlar'ın aşırılığa varan uygulamalarına karşı bir tepki olarak Hindistan'ın kuzeybatısındaki **Pencap** bölgesinde ortaya çıkmış İslâm ve Hint inançlarının karışımı **senkretik** bir dini harekettir.

Sihizm, **Guru Nanak** tarafından sistemleştirilmeden evvel Pencap bölgesindeki Nath geleneği, Sant hareketi ve Baba Ferid, Namdev, Ravidas, Kabir gibi mistiklerin hayat ve düşünceleri çerçevesinde oluşmuş bir inanç sistemidir .

İslâm'ın sahip olduğu inanç ve düşünce yapısı neticesinde Hintlilerin bir kısmı İslâm'ı kabul ederken bir kısım da kendi kültürlerinden kopamayarak Hinduizm ile İslâm'ı uzlaştırmaya çalışmıştır. Bu hususta ilk ciddi reformların tatbik edicisi **Kebir** olmuştur. Kebir, Hinduizmin bazı önemli kavram ve düşüncelerini muhafaza etmekle beraber, "Tek Tanrı" inancını yerleştirmeye çalışmıştır. Kebir'den sonra aslında Müslüman bir hükümdar olan Ekber dini olmaktan daha çok felsefi bir monoteizm içinde Hristiyanlık ve Yahudilik de dahil, Hindistan'da bulunan bütün dinleri uzlaştırmaya çalışmıştır. Fakat bu reformların en önemlisi ve kalıcı olanı, Kebir'in ortaya koyduğu öğretiyi sistemleştirerek bugünkü Sihizm'in ortaya çıkmasını sağlayan kişi ise **Guru Nanaktır.**

Sihizmin gelişmesi sürecinde **üç önemli olay**, bu dinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bunlar, Guru Nanak'ın vefatından önce etrafında toplananlar için lider olarak Guru Angad'ı bizzat seçmesi, Adi Granth'ı oluşturan kutsal yazıların III. Guru olan Guru Arjan tarafından 1643-1644 yıllarında toplanması ve 1699'da Guru Gobind Singh tarafından Khalsa'ın kurulması etkili olmuştur . **(Cok Önemli)**

a- Guru Nanak'ın Hayatı

Gurular ilk önce "Nanakpanthi" (Nanak Taraftarı), daha sonra da "Sih" (öğrenci, mürit) olarak adlandırılmıştır. Sanskritçe Sih/Sikh kelimesi öğrenci, çırak, mürid gibi anlamlara gelmektedir. Sililerin kendileri, sistemleri için "Gurmat" kelimesini kullanırlar. Kelime olarak **Guru; rehber, önder; Mat ise öğretim, öğrenim** demektir. Gurmat da Guru'nun doktrinini, öğretisini özellikle Guru tarafından ortaya konulan dini ilkeleri ifade etmektedir. Terim olarak Gurmat, Nanak ve sonrasında gelen dokuz Guru tarafından ortaya konulan Dini Hareketi karşılamak için kullanılmaktadır .

b- Sihizm'de Tanrı İnancı Sihizm'de inanç esaslarının temelinde Tanrı'nın varlığına ve birliğine iman gelir. Bu dinin Tanrı anlayışı İslâm'a yakındır. Sihizm inancında Tanrı, tek, her şeyin yaratıcısıdır. Sihler, Tanrı'yı isimlendirmek için en çok **Nam** (isim) kelimesini kullanırlar.

e- Sihizm'de Karma ve Samsara Anlayışı Sihizm, insanın dünyaya gelişi ve ölümü hususunda **karma** anlayışını benimsemektedir. Zira insanın samsara çarkına bağımlı olmasının temel sebebi dünyaya meylederek Tanrı'dan uzaklaşması veya Tanrı'ya unutmasıdır. Guru Nanak bu durumu "**maya**" anlayışı ile açıklar.

Sihizm'de bir insanın "**mun**"u (nefis, kişilik) içinde beş kötü itici kuvvet hâkim olursa, o kişi munun mayaya bağlı olması sebebiyle merhametli Tanrı'dan uzaklaşır. Bu beş kötülük şunlardır: **Şehvet** (kam), **öfke** (krodh), **açgözlülük** (lobh), **dünyevi şeylere bağlanma** (moh), **gurur-kibir** (hankar).

f- Sihizm'de Maya Öğretisi En temel ve genel anlamıyla "maya" sözcüğü, geçici maddi dünyayı ve insanoğlunun ona bağlanmasını ifade eder. İnsanoğlu kendisini maya, yani geçici dünya hayatı yerine

Tanrı'ya bağlanmalı ve bu sayede insanın doğum süreci tersine çevrilmiş olacaktır.

h- Ajuni Sihizm'de Hindu avatara inancının reddini ifade eden bir kavram olan Ajuni anlayışına göre Tanrı, kendisini fiziken değil, hakikat, söz ve isim olarak ifşa eder.

k- Khalsa Teşkilatı Guru Gobind, taraftarlarının daha kapalı bir organizasyona ihtiyacı olduğunu düşünmesiyle 1699 yılında **Khalsa Teşkilatını** kurmuştur. "**Tanrının Grubu**" anlamına gelen Khalsa, görünmeyen yönetimin ruhu, halkın önünde eğildiği yönetimin kutsal prensibidir. Khalsa olarak adlandırılan bu teşkilata girenler ise Pahul denilen bir takdis merasiminden geçmek ve "K" | ile başlayan şu **beş esası** yerine getirmek yükümlülüğündedir

1- Keshh: Saçları kesmemek.

2- Kangha: Tarak taşımak.

3- Kırpan: Çakı, hançer veya kama taşımak.

4- Kara: Çelik bileklik takmak.

5- Kacch: İç don giymek.

l- Sihizm'de Kutsal Kitaplar Sih dininin kutsal metni olan **Guru Granth Sahib** Guru Nanak'a ait Pencâbi dilinin Gurmukhi lehçesiyle yazılmıştır. **Adi Granth** isimli metin ise beşinci Guru Arjan (Arjun) tarafından 1604 yılında derlenmiş olup Guru Granth Sahib'in küçük bir bölümünü ihtiva eder Gobind ayrıca kendine ait manzumeleri ise **Dasam Granth** isimli bir kitapta toplamıştır.

m- Sihizm'de Sosyal ve Ahlâki Yapı Sihler çocukların yetiştirilmesine çok önem verirler. Çocukluk döneminden itibaren onları sıkıntılı ve yorucu bir hayata alıştıran Sihler, Hindistan'ın en iyi at binicileri ve askerleridir. Sihler'in bir diğer önemli özelliği ise aile hayatını önemsemeleridir. Sihler güne banyo yaparak başlar ve günün ağarmasıyla birlikte **Japji** okuyarak tefekküre dalarlar.

Bu ritüel, bir tür **Mantra yoga** uygulaması olarak kabul edilebilir. Samimi bir Sih'in gündelik yaşamda dört şeyden uzak olması beklenir. Bunlar;

1- Kul: İyi doğumlardan gurur, kötü doğumlardan ise utanç duymak.

2- Karm: Ritüellere önem vermek.

3- Darm: Evrensellikten ziyade yerelliğe önem vermek.

4- Kiri: İş ve görev hakkında yanlış kanıya sahip olmak

n- Sihizm'de Mabet ve İbadet Anlayışı Sihizm'de dini ve sosyal faaliyetlerin merkezi Amritsar'daki **Altın Mabet**'dir. Kutsal kitaplar, Altın Mabet'te muhafaza edilmektedir. Mabet'te sembol olarak ise **Adi- Granth** ve bir Kılıç bulunmaktadır. Sihler, Amritsar Altın Mabeti'ne hacı olmak için giderler.

Bunun yanında **Gurdwara** denilen mahalli mabetler de vardır. Genellikle **Şah Cihan** tarafından yaptırılmış olan Gurdwaralar, mimari bakımdan Taç Mahal'le benzerlik gösterirler.

Sihizm'de ibadetler basit ve sadedir. İbadetler, basit bir duadan, bir nevi gusülden ve hac için Amritsar'daki Altın Mabet'e gitmekten ibarettir. Sihizm de en önemli ibadet, Tanrı'nın ismini tekrar etme anlamına gelen "**Nam Şimran**"dır. Bu ibadet sayesinde bir Sih, Tanrı'nın ismi üzerinde tefekkür ederek kirliliklerden arınmakta ve Tanrı'ya yaklaşmaktadır .

Sihizm'de "**akhand yolu**" olarak adlandırılan uygulama ise "Guru Granth Sahib" in baştan sona kesintisiz olarak okunmasını ifade eder. Benzer bir uygulama, "**Sahaj Yolu**" adı altında ölünün ardından ilk on günlük periyotta yapılır.

Çıkış soru: Aşağıdakilerden hangisi Sihizme ait kutsal metinlerdendir?

A) Adi-Granth B) Avesta C) Videvdat D) Qalasta

Cvb : A

Çıkmış soru: Khalsa teşkilatına yer veren din hangisidir?

- A. Sihizm B. Budizm C. Hinduizm D. Caynizm
E. Hristiyanlık Cvb : A

Çıkmış soru:Hindistan'daki bazı gelişmeler sonucunda XVI. yüzyılda ortaya çıkmış, İslam-Hinduizm karışımı dini hareket hangisidir?

- A) Sihizm B) Maniheizm C) Caynizm D) Buddizm
E) Sabiilik Cvb : A

C- CAYNİZM

Caynizm, Hint Yarımadasının kuzeyinde, Ganj havzasında Hindu dininin kast anlayışına ve kanlı kurban törenlerine karşı tepkisel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Caynizm, âlemdeki canlı cansız her varlığın bir ruha sahip olduğu ilkesinden hareketle her türlü canlıya zarar vermeyi yasaklayan **ahimsa** prensibine katı bağlılıkları, savundukları ateist ve hümanist anlayışlarıyla ön plana çıkmaktadır.

Her ne kadar Cayinizm'in kurucusu **Vardhamana** olarak gösterilse de aslında Cayinizm Parsva'ya kadar giden bir geçmişe sahiptir.

a- Caynizm'in Tarihsel Süreci Caynizm dininin kuran ve sistemli bir dini hareket haline getiren Vardhamana'dır .Caynistlere göre Caynist öğretisi Mahavira ile başlamaz.

- Vardhamana'nın Nirvana'ya varışı, Cayinist takvimin başlangıcı kabul edilir.
- **Maurya kralı Chandragupta**'nın Caynizm'i benimsemesi ve onu krallığın resmi dini kabul etmesi temel etken olmuştur.
- Altın çağını yaşadığı bu dönemde Caynizm'de etkileri günümüze kadar devam eden **Digambara** (Çıplaklar) ve **Svetambara** (Beyaz Giyinenler) şeklindeki bir bölünme yaşanmıştır

b)Caynizmde İnanç Esasları • Cayinizm; insanın ve âlemin bir “Tanrı” veya bir “Yüce Varlık” tarafından yaratıldığı fikrine karşı olan “Ateist Din” olarak gösterilmektedir / kabul edilmektedir. Caynizm’e göre içinde yaşadığımız âlem ezeli ve ebedidir. Dolayısıyla Caynizm’de kıyâmet öğretilerine rastlanmaz.

Tövbe, kefarete gibi evrensel uygulamaların yansıra doğru iman, doğru bilgi ve doğru davranıştan oluşan ve nihai kurtuluş için emsalsiz bir mücevher kadar değerli kabul edildiğinden “**üç mücevher**” (triratna) diye anılan bir reçete önerilir.

Doğru İman; Kutsal metinlerin doğruluğuna, ruhsal kurtuluşun imkânına, ifade eder.

Doğru Bilgi; Âlemin varlığı ve mahiyeti ile ilgili bilgileri, tutum ve davranışları ile ilgili bilgileri içermektedir.

Doğru Davranış; Öldürmemek (**Ahimsa**), **Doğru Sözlü Olmak (Satya)**, Başkasına Ait Olan Birşeyi Almamak (**Asteya**), Cinsel İlişkiden Uzak Durmak (**Brahmacari**) ve Kanaatkâr Olmak (**Aparigraha**) gibi beş temel davranışı kapsamaktadır . (Önemli)

Caynizm'in bir başka öğretisi, M. Gandhi'nin de plüralist düşüncesini temellendirdiği ve Vedânta düşüncesinin özü kabul ettiği “her hüküm görecelidir”, anlayışına dayanan “**syadvada**” öğretisidir.

• Caynizmde karma anlayışı çerçevesinde kurtuluş, ruhu doğum ile ölüm arasında cereyan eden bağdan yani karmadan; Samsara'nın değişmezliğinden ve tekrarından kurtarmak ve Nirvana'ya ulaştırmak ile mümkündür.

• Caynistlere göre bu dine uyanlar ölümsüzdür ve ebedîdir. Bu âlemin kurucusu yoktur. Âlem ebedîdir ve yaratılmamıştır. Onun cennetleri ve cehennemleri vardır. Cennetler, tanrıların yeridir.

Cehennemler ise Tirtankaralar ve kurtuluşa ulaşmış hayat cevherlerinin bulunduğu âlemin en üst bölümüne göre çok aşağıdadır .

b- Caynizm’de Kutsal Metinler :Sözlü olarak aktarılan öğretiler, Mahavira’nın ölümünden on asır sonra toplanan “Beyaz Giyinenler” konsili tarafından Agamalar veya Siddhanta adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Bu kitap “**Ganipidaka**” olarak da adlandırılır .

C) CAYNİZM’DE MABED VE İBADET ANLAYIŞI:

Cayinist mabedleri, geniş bir ana kapı ve ortasında da geniş bir avludan oluşmakta ve bir ibadet yerinden ziyade Tirtankalara saygı gösterilen yerler olarak dikkat çekmektedir. Gösterişli olan Cayinist mabedlerinde heykeller bulunmakta ve bu heykeller etrafında yoğunlaşan dinî törenler, nihaî kurtuluşa ulaşabilme basamaklarından biri kabul edilmektedir.

- Caynizm’de Hindistan’ın birçok bölgesinde Mahavira gibi birçok dini önderlerin hakikate ulaştığı yerler hac mekanı olarak kabul edilmektedir.
- Manastırlarda yaşayan erkek keşiş adaylarına **nirgranthas** (her şeyi terk edenler), **bhiksus** (dilenciler) ve **sâdhus** (dine bağlılar) gibi isimler verilirken, kadın adaylara da **nirgranthis**, **bhiksunis** ve **sadhvis** gibi unvanlar verilir .

CAYNİZM’DE MEZHEPLER • Caynizm’de mezhepleşmenin ortaya çıkmasında keşiş Bhadrabhahu ile keşiş Sthulabhahu arasındaki liderlik mücadelesi etkili olmuştur. Öğretide aralarında fark olmayan bu keşişler, liderlik mücadelesini giyinme konusundaki farklı yaklaşımları ile ortaya koymuşlardır.

1- Digambara (Hava Giyinenler) • Mahavira’ya uyarak elbise dahil hiçbir şeye sahip olunmaması gerektiğini savunarak çıplak gezerler.

2- Shvetambara (Beyaz Giyinenler) • Elbise

giyilmesinin yasaklanmadığına ve beyaz bir elbise giymenin öğretilere aykırı olmadığına inanmaktadır .

Çıkış soru: Tirthankara inancına yer veren din aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hinduizm B) Sihizm C) Budizm D) Caynizm
E) Sabiilik Cvb : D

Çıkış soru: Caynizmde Satya öğretisi ne anlama gelir?

- A) Hiçbir canlıyı öldürmemek B) Başkasına ait birşeyi almamak C) Zinadan Kaçınmak D) Doğru sözlü olmak E) Hiçbir canlıyı öldürmemek
Cvb : D

Çıkış soru:Caynizmle ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A. Caynistlere göre Caynizm ilk ve son dindir
B. Alemin bir Tanrı tarafından yaratıldığı düşüncesini benimsemezler
C. Caynizme göre alem ezeli ve ebedidir
D. Caynizm alemin reel gerçekliğini kabul etmez
E. Caynizm Kıyamet öğretisine yer vermez
Cvb : D

D- BUDİZM

Budizm, **Siddharta Gautama Sakyamuni**'nin öğretilerine dayalı olarak kurulmuş evrensel nitelikli bir dindir. Bu isim Budizme, Siddharta Gautama'nın "aydınlanmış" anlamına gelen Buddha sıfatına nispeten verilmiştir. Dinin mensuplarınca Buddizm, "**Budda Dharma**" (Budda'nın Şeriatı), "Budda Vacana" (Budda'nın Sözlere), "**Budda Sasana**" (Buddanın Öğretileri ve Mesajı) kavramları ile ifade edilmektedir .

a- Buda'nın Hayatı : Buda'nın asıl adı Siddhartha Gotama'dır. • Buda, Sakya krallığında prens olarak dünyaya gelmiştir. • Buda'nın, her türlü maddi imkâna sahip olmasına rağmen hayatta mutluluğu elde edemeyen ve bu nedenle sürekli arayış içerisinde olan bir genç olarak tanımlanır. • Ancak önceki aşırı lüks ve rahat hayat gibi şimdiki aşırı zühdün de insanı gerçeğe ulaştıramayacağını anlar. Bu durum neticesinde O, bu iki aşırılık arasında bir orta yol aramaya koyulur. Bu yönelim sonucunda Gotama, Uruvela yakınında Neranjara nehri kıyısında yabani bir **İncir Ağacı (Bodhi Gaya)** altında oturup düşünceye dalar ve "**orta yol**" olarak ifade ettiği aşırı rahatlık ve katı münzevilikten uzak "sekiz dilimli yolu" keşfeder.

• Buda aydınlanmaya ulaştıktan sonra ilk vaazını Benares'deki Sarnath Geyik Parkı'nda kendisinden ayrılan **beş zahide** yapmıştır. Bu vaaz, "Kanunun Tekerliğini Döndürmek" diye adlandırılmıştır. Bundan dolayı tekerlek Budizm'in sembolü olmuş .

b-Budizmin Yayılışı Budizm'in tarihsel gelişimini üç döneme ayırmak mümkündür.

1. Buda'nın aydınlanmaya kavuşmasından M.Ö. III. asırda Maurya kralı Aşoka'nın Budizm'i krallığın resmi dini olarak kabul etmesine kadar geçen üç asırlık dönem **ilk Budizm** dönemidir.

2. Aşoka döneminde belirlenen ahlâki ilkelere ve bunların bireysel uygulanmasına aşırı vurgu yapılan **Hinayana Budizm**'i devresi.

3. Kral Aşoka'dan Kuşan kralı Kanişka'ya kadarki dönemde ve sonrasında yerel kültürlerle etkileşim sonrasında gelişen **Mahayana Budizmi** devresi. Ayrıca ortaya çıkan dini problemlerin çözümü için Hristiyanlıktaki **konsillere** benzer geniş katılımlı dinsel toplantılar bu devrede gerçekleşmiştir .

İlk konsil, Buda'nın ölümünden hemen sonra **Kasyapa** başkanlığında gerçekleşti.

Bu toplantıda Pali Kanon'u (Tripitaka) oluşturan metinlerden ilk ikisi **Vinaya Pitaka** ve **Sutta Pitaka** burada tespit edilmiştir. Bu metinler Budizm kutsal metinlerinin temelini teşkil eder.

İkinci konsil olan **Vaisali Konsili** ise **Keşiş Revata** başkanlık etmiştir. Bu konsil, manastır kuralları ve keşişlerin değerli eşya taşıyıp taşımayacakları konusundaki tartışmaları çözüme kavuşturmak amacıyla toplanmış fakat konsilde ihtilaflar giderilememiştir. Bunun sonucunda ilk bölünme yaşanmıştır. İlk gruptakiler Theravada/Hinayana (**Küçük Araba**) mezhebine ile ikinci gruptakiler de Mahasanghika/Mahayana (**Büyük Araba**) mezhebiine temel olmuştur. Vaisali kararlarını tanımayan Mhasanghikalar, I. Pataliputra Konsili (Patna) adında **üçüncü bir konsil** toplanır. **II. Pataliputta toplantısının amacı** Buda'nın tabiatı ile ilgili tartışmalardır. Budizm içindeki mevcut bölünmeleri daha da tetiklemiştir. Bu

konsilde Pali Metni'nin **üçüncü bölümü** tamamlanmıştır.

Kral Aşoka dönemi, Budizm'in sapık bir Hindu mezhebi görünümünden kurtulup ayrı bir din konumuna ulaştığı devre olarak dikkati çeker. Budist düşüncelerin yayılması için dört bir yana gönderilecek misyonerlerin örgütlenmesi gibi

amaçlar . Bu konsille Asoka, Buddist öğretiyi üçüncü Buddist Konsili'nde arındırarak kendi oğlunu dahi İmparatorluk sınırındaki bazı bölgelere misyoner olarak göndermiş ve Budizm'in dünyanın farklı bölgelerinde yayılmasını sağlamıştır. Asoka'nın ölümünden kısa bir süre sonra, Maurya Krallığı, Sunga Hanedanlığının eline geçmiştir. Böylece Budizm için **diyaspora** dönemi de başlamıştır.

Budizm'in **dördüncü konsili** ise Kanişka zamanında Jalandhar'da veya Keşmir'de toplanmıştır. Fakat bu konsili muhafazakâr Theravadin'ler kabul etmezler Kutsal metinleri ve temel öğretileri yeniden gözden geçirmek **amacıyla** topladığı konsilde alınan kararlar Mahayana Budizmi'nin ana öğretileri kabul edilir .

c- Budizm'de Tanrı Anlayışı Yaygın olarak Hint Yarımadası'nda etkinliğe sahip olan Budizm ateist karakterli bir din olarak kabul edilir. Fakat Buda'nın Tanrı'ya reddettiğine, Tanrı'ya karşı olduğuna ve bu konuda olumsuz bir kanaate sahip bulunduğu dair açık ve net bir sözü de bize intikal etmiş değildir.

Budizm'de müşahhas bir Tanrı inancı yoktur. Mevcut olan ilahlara ve meleklerle benzeyen ruhani varlıklar doğumların silsilesine bağlı olarak görülmektedir

d- Budizm'de Kutsal Kitaplar Herkesin kendi kendisine ışık tutmasını isteyen Buda, kendisinden sonra yerine geçecek kimseyi belirlemediği gibi, herhangi bir kitap da bırakmamıştır. Buda'nın ölümünü takip eden ay içinde Rajagaha'da toplanan ilk konsilde Pali dilinde yazıldığı için **"Pali metni"** denilecek kutsal kitabın ilk şifahi çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar Vesali'deki ikinci konsilde devam etmiştir. Kral Aşoka zamanındaki toplanan üçüncü konsilde Pali metninin üçüncü bölümü tamamlandı.

Budist kutsal koleksiyonu genelde **Pali Kanon** diye isimlendirilir. Pali Kanon ile beraber bu kutsal

metinler için kullanılan diğer bir isim ise **Tripitaka (Üç Sepet)**'dir. Bu üç sepet şunlardır:

1- Vinaya Pitaka • Davranış Kuralları Koleksiyonu olarak da bilinen bu metinlerde keşişlerle ilgili usul ve kaideler yer alır.

2- Sutta Pitaka • Budist öğretisi ile insanlar ve onların yaşamları arasındaki ilişkiyi ifade eder. • Tripitaka'nın en önemli kısmı, Buda'nın fikirlerini aktaran, bunun için **"dhamma sepeti"** de denilen bu kısımdır. •

3- Abhidhamma Pitaka • Budizm'in felsefî ve psikolojik yorumlarını içermekte ve suttalarda değinilen konular daha ayrıntılı açıklanmaktadır.

e- Bağımlı Varoluş Yasası (Pratityasamutpadd)

• Her şey görecelidir, bir şeyin varlık dünyasına çıkışı, bazı ön şartlara ve diğer faktörlere bağlıdır.

Budizm'de bu durum, 12 halkalı "Nedensellik veya Bağımlı Varoluş Yasası" şeklinde tanımlanır.

Nedensellik ilkesinin ilk ve temel halkası **avidya** olup, şeyanın hakikatine dair yanılgıyı ve cehâleti ifade eder

f- Budizm'de Ahiret ve Kurtuluş İnancı :

• Budizm'de ahiret ve kurtuluş inancının temel noktasında Karma, Tenasüh, Sekiz Dilimli Yol ve Nirvana inancı vardır .

Karma Karma Budizm'de insanın kaderinin Tanrı tarafından değil, kendi iradi eylemlerine göre belirlendiği ve bu durumun da Nirvana'ya ulaşmaya kadar devam edeceğini gösterir.

Budist karma-reenkarnasyon ile Hindu öğretisi arasındaki temel farklılık, Budist **anatta/anatman** öğretisinden kaynaklanır. Anatman, varlığın özünü oluşturduğunu düşündüğümüz, "ruh" veya "ben" adını verdiğimiz sabit bir cevherin yokluğu ve sürekli değişkenliğini ifade eder. Bu durumda reenkarnasyon sürecinde birbirini takip eden bedenlerin ayniyetini/özdeşliğini ispat etmek zorlaşır, hatta imkânsızlaşır.

Sonuçta, karmareenkamasyon öğretisinin gerçekliği ve ahlâkiliği tartışılır duruma gelir. Budizm’de bu sorun, yanan bir mumdan başka bir mumun yakılması örneğine benzetilir ve olayın bir sebep-sonuç ilişkisi veya genel nedensellik yasası çerçevesinde meydana geldiği kabul edilir .

Dört Soylu Gerçek • Buda, ilk vaazında kurtuluş reçetesini geliştirdiği dört soylu gerçek ve sekiz dilimli yol adlı öğretisi ile sunmaktadır.

I. Gerçek/Acı ve İstirap: İlk soylu gerçek tüm canlı ve sezgi sahibi varlıkların acı ve ıstıraba maruz kaldığını ifade etmektedir.

II. Gerçek/Acı ve İstirabın Kaynağı: Buda'ya göre tüm dünyevi şeylere ve şehevî arzulara yönelik sonu gelmeyen ihtirasımız, iştahımız ve arzularımız acı ve ıstırabın temel kaynağıdır.

III. Gerçek/Acı ve İstiraba Son Vermek: Kişi acı ve ıstırabına son vermek için ona neden olan tüm dünyevi şeylere ve şehevî arzulara yönelik sonu gelmeyen her türlü arzu ve istekleri terk etmelidir.

IV. Gerçek/Acı ve İstiraplara Son Vermenin Yolu: Acı ve ıstırapların üstesinden gelmek Sekiz Dilimli Yolu izlemekle mümkündür. Yani Nirvanaya ulaşmak için takip edilmesi gereken yolu ifade eder.

Sekiz Dilimli Yol

• “Sekiz Dilimli Yol, Maha Parinibbana Sutta’da geçen üç ana maddenin sonradan genişletilmiş şekli olup eski metinlerde bulunmamaktadır. Üç Ana Madde şunlardır: **Sila** (Ahlâk), **Samadhi** (Meditasyon), **Panna** (Hikmet)’dir.

• **Sila**’ya sekiz dilimli yolun üç maddesi girer.

Bunlardan “doğru söz” ve “doğru davranış”a her Budistin uyması gereken beş emir ile ilgili kural ve kaideler girmektedir.

• **Samadhi**’ye ise sekiz dilimli yolun iki maddesi girer. Bunlardan “doğru muhakeme”, ve Doğru murakabe

• **Panna** , sekiz dilimli yolun üç maddesini kapsamaktadır. Bunlardan doğru düşünce, Doğru anlayış, ve doğru niyet

Nirvana

• Nirvana,eşyanın gerçek mahiyetiyle kavrandığı, dünyevi varoluş çarkının sona erdiği “mutlak aydınlanma” ve “mutlak huzur” hâlini ifade eder

Budizm’de İnanç Formülü

• Budizm’de, Pali metninde geçen ve “**triratna**” (üç cevher) denilen iman ikrarı, “Buda’ya sığınırım, Dhammaya (doktrin) sığınırım, Sangha’ya sığınırım” şeklindeki inanç kurallarını ifade eder.

• Buda üç cevherin ilki ve dinin kurucusudur.

• Theravada düşüncesine göre Buda nihai duruma erişince (nirvanaya ulaştınca), bedeniyle birlikte ebedileşmiş ve artık zaman-mekân boyutları içindeki âlemle bir ilişkisi kalmamıştır.

• **Sangha**, manastırlarda toplu halde ve münzevi olarak yaşayan dünyanın en eski bekâr keşişler/rahipler topluluğudur.

Meditasyon

• Budizm dini açısından meditasyon, bir kimsenin Budist olmasının temel koşullarındandır. Buda meditasyon için “zihni eğitim ve zihni gelişme” anlamına gelen “**bhavana**” kelimesini kullanır .

• İki çeşit meditasyon vardır: Bunlardan **Samadhi** (Sakinleşme, sükûnete ulaşma), ve **Vipassana** (Herşeyin iç yüzünü kavrama)

Budizm’de Mezhepler

• Budizm’de Mahayana (Büyük Araba) ve Hinayana(Küçük Araba) Mezhebi ortaya çıkmıştır.

• Mahayana mezhebi mensupları, bireysel kurtuluşu savunmalarından dolayı gelenekçi eski muhafazakâr kanada Hinayana (Küçük Araba) adını vermişlerdir. Hinayana Mezhebine mensup olanlar da kendilerini, “Atalarının Öğretilerine Sadık Kalanlar” anlamında

Theravada olarak adlandırmış ve Budda'nın öğretilerine en sadık kalanların kendilerinin olduğunu ileri sürmüşlerdir

Budizm'de Mabed ve İbadet Anlayışı

- Budizmin yaşandığı bölgelerde Stupa, Dagaba, Pagoda, Vihara, Gompa gibi terimler, kelime anlamı itibariyle farklı anlamları ifade etse de ortak mana da mabettir

- Özellikle “**stupa**” olarak adlandırılan kutsal emanetler bölümü, kutsal eşyalar ve Buda'dan kalan emanetlerin korunduğu bölümdür.

- “Günah itirafı” ritüeli de vardır • Günah itirafının yapıldığı bu Yeniay ve Dolunay günlerine “Uposatha Günleri/Oruç Günleri” denilir.

- Dört kutsal mekân önemli hac yerlerindendir: 1- Budda'nın Nepal'daki doğum yeri olan **Lumbini** 2- Bihar'da şimdi Bodhi Gaya denilen Aydınlanma Yeri 3- Buda'nın ilk vaazını verdiği Benares yakınlarındaki Sarnath Geyik Parkı. 4- Öldüğü yer olarak Uttar-Pradesh'te Kushinagar.

- Budistler dua ederken “dua tekerleği ve teşbih” kullanılmaktadır. Tekerlere “**çakra**” adı verilmektedir. Bu tekerler Dharma ve Samsara çarkının dönüşünü sembolize eder.

Çıkış soru: Budizm'de Budda gibi yaşayan (Budda Adayı) rahiplere ne ad verilir?

A) Baddhisatva B) Dharma C) Vihara D) Sadhu
E) Bhikshu Cvb : A

Çıkış soru: Budizmle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A. İlk yazılı kutsal metinlere kral Asoka döneminde rastlanır...B. Vinaya Pitaka Manastır kurallarını ele alır
C. Sutta Pitaka, Budda'nın vaazını içerir
D. Abhidhamma Pitaka felsefi konuları içerir
E. Tripitaka içinde en önemli Pitaka, Vinaya Pitakadır

Cvb : E

Çıkış soru: Budizmde Çakra ne anlama gelir?

A. Dua tekerlekleri B. Budist Emirleri
C. Zihni yoğunlaşma D. Heykel Tazimi
E. Kutsal Mekanları Ziyaret

Cvb : A

Çıkış soru: Diğer adı Theravada olan Budist mezhebi hangisidir?

A. Mahayana Budizmi B. Hinayana Budizmi
C. Zen Budizmi D. Tibet Budizmi E. Çin Budizmi

Cvb : B

Çıkış soru: Budizm hangi dönemde sapkın bir Hindu mezhebi görünümünden kurtulmuştur?

A. ilk Budizm Dönemi B. Asoka Dönemi
C. Mahayana Budizmi Evresi D. Tantrik Budizm Evresi
E. Çöküş ve Birleşme Dönem

Cvb : B

İRAN DİNİ Ahmblck

A- MECUSİLİK

- Mecusilik, eski İran dinlerinin Zerdüş't tarafından reforma tabi tutulması ve çok tanrıcılıktan tek tanrıcılığa doğru yol almış bir dindir.
- Mecusilik, monoteist bir teoloji ile beraber eski İran inanç ve geleneklerinin karışımından oluşan bir dindir.

- İslâm kaynaklarında Sasaniler döneminde yönetici sınıfla da yakından irtibatlı olan rahip sınıfı Mecî'den (Mecûş) hareketle **Mecusilik** olarak isimlendirilir. Mecusilik dini Batı kaynaklarında ise Zerdüş'tün isminden hareketle **Zoroastrianism**, Ahura Mazda isminden hareketle de **Mazdeizm** olarak da isimlendirilmektedir

- Kur'an-ı Kerim'de Hac 22/17'de “Mecusiler” anlamına gelen “mecûs” kelimesi geçmektedir.
- Zarathustra kelimesi “güzel develere sahip olan” anlamına gelmektedir. Zerdüş't ismi, “yaşayan yıldız” anlamına gelir

Tarihsel Süreç

- Mecusilik tarihi gelişimi açısından dört ana döneme ayrılır.

1. Zerdüş'tle başlayan ilk inanç dönemi

2. Kabaca Dârâ (Darius) sonrasında başlayan ve M.S.

III. yüzyılın ilk yarısına kadar devam eden dönem

3. M.S. VII. yüzyıla kadar süren Sasaniler hanedanı dönemi; 4. Sasaniler'in yıkılışı ile başlayan ve günümüze kadar devam eden dönem.

*Mecusilik dini **ilk dönemlerinde** Gathalar'da bulunan Zerdüş'tün öğretilerine bağlı kalmış ve **monoteist** karakterli bir dini özelliği göstermiştir.

***İkinci dönemde** Persler'in zayıflayıp yıkılması İran civarındaki çeşitli dinsel geleneklerle Helenistik inanç ve ritüeller Mecusiliği etkilemiştir. Bunun akabinde Mecusilik saf monoteist yapısından uzaklaşmaya ve senkretik bir yapı arzutmeye başlamıştır.

***Üçüncü dönem** Sasaniler devrinde ,Mecusilik geleneksel düalist yapısına ise tam anlamıyla Sasaniler döneminde kavuşmuştur. Kartir'in çabalarıyla imparatorluğun resmî dini ilân edilmiştir.

Mecusilik, İslâm fetihlerinden sonra İran coğrafyasında üstünlüğünü yitirmiştir. Hindistan'a giden Mecusiler, orada "**Parsiler**" olarak anılmış ve varlıklarını günümüze kadar devam

ettirebilmişlerdir. İranda kalanlara ise "**ceberler**" denmiştir.

Tanrı İnancı

- Zerdüş't, yaşadığı toplumun mevcut inanışlarını ve tanrılarını terk ederek monoteist ve yaratıcı bir tanrı

(**Ahura Mazda**) anlayışını benimsemiştir.

- Zerdüş't, onun ezeli ve ebedi bir Tanrı olduğu idrakine **Vohu Manah** vasıtasıyla ulaşmıştır.

- Zerdüş't bu Ahura Mazda'yı bir tanrı olarak, herşeyi gören, herşeyi bilen ve yanılmayan gibi sıfatlara sahip yüce varlık olarak telakki etmiştir.

- Mecusilikte en yüksek makam tek tanrı Ahura Mazda'ya aittir. Ondan alt makamda olan iki güç ise sürekli birbiriyle mücadele eden "İyilik (Spenta Mainyu)", ve "Kötülük (Angra Mainyu)" diye iki ruh/tanrı vardır. Bu iki ruhun birbiriyle olan mücadelesi Mecusilikte en temel düşüncedir .

- Zerdüş't'in telkin ettiği ve yerleştirmeye çalıştığı bu anlayıştan önce İranlılar, bir kısım tanrılara tapınmakta ve rahipler tarafından hazırlanan uyuşturucu bir "kutsal içki"yi içmek ile uygulanan "**Haoma Kültü**"nü devam ettirmektedirler. Haoma, bütün alemi sıvı şeklinde doldurduğuna inanılan "**hayat tanrısı**" olarak nitelendirilmektedir .

- Zerdüş't, iyilikle (aş) kötülüğün (drug) metafizik boyutta değil ahlâkî boyutta var olduğunu düşünmüştür. Kötülüğe ve yalana rağbet eden ruhlar Ahura Mazda'nın düşmanlarıdır. Kötü ruhlar arasında en başta geleni **Ehrimen**'dir (Angra Meinyu).

Yaratılış ve Alem

- Ahura Mazda yaratmayı iki aşamada tamamlamıştır; önce her şeyi ruhî (menog), ardından maddî (getik) olarak var etmiştir.

- Ahura Mazda bütün insanlığın prototipi olarak Geyûmert adında bir varlık halketmiştir. Geyûmert, Ahura Mazda ve Sfendermât'ın yani yeryüzünün oğlu olarak tanımlanır. Daha sonra öldürülen Geyûmert'in tohumları (zürriyeti) yeryüzüne dökülmüş ve bundan ilk insan çifti olan ve Âdem'le Havvâ'ya tekabül eden

Meşye ile **Meşyaâne** doğmuştur.

- Zerdüş't, Gathalar'da kendisini "manthra" (peygamber) olarak adlandırmıştır.
- Mecusilik'te kozmik zaman tıpkı Maniheizm ve Sâbîilik'te olduğu gibi üç döneme ayrılır. Mecusi inancına göre dördüncü dönem âhir zamana tekabül etmektedir. Bu zamanın sonlarına doğru kurtarıcı

Saoşyant gelecektir.

Kutsal Kitaplar

Mecusi teolojisini şekillendiren Avesta'dır. Diğeri ise Avesta'nın yorumları olarak bilinen ve Sasani dönemine tarihlenen Zend metinleridir (Pehlevi Metinler).

A) Avesta * Mecusi inanışa göre Avesta, Zerdüşt'e melek Behmen tarafından getirilen ilahi emirlerden oluşmaktadır. Avesta, beş ana bölümden oluşmaktadır.

1) Yesna Gathaların bu bölümde yer alması Yesna'ya ayrı bir ehemmiyet kazandırmaktadır

2) Yešt Tanrı'yı övme, iyi güçlere ve meleklerle (ferişteler) yakarıştır.

3) Videvdāt Sasani ruhban sınıfı açısından insan yaşamını düzenleyen bir yasa kitabıdır

4) Horde Avesta (Küçük Avesta) Mecusinin gündelik yaşamda ihtiyaç duyduğu dua ve ibadet metinlerinden oluşmaktadır.

5) Visperad Visperad, dini günlerde ve bayramlarda yapılan duaları içeren bir liturji metnidir. Mecusi geleneğinde "Gahanbar" olarak bilinen altı bayramda yapılacak dua metinleri yer almaktadır.

B) Pehlevi Metinler-Zendler * Avesta'nın yorum gücünü gösteren Zend metinleri İslâmi dönemdeki tedvin sürecine değin sözlü olarak nakledilmiştir.

Mecusilik'te Ahlâk Anlayışı

- Zerdüşt, kendi taraftarlarının doğru ve hakikatin takipçisi anlamında **Aşavan** olarak tanımlarken, karşındakileri de kötüye ve yalana bulaşan kimseler manasına "**Drugyent**" olarak ifadelendirmektedir.
- Zerdüşt'ten sonra ortaya çıkan ve Mecusi ahlâkının temel formülasyonu kabul edilen ve **iyi düşünce** (Humata), **iyi söz** (Huhta) ve **iyi davranıştan** (Hvaršta) müteşekkil üç ahlâki ilke çerçevesinde dini kurallar ve yasaklar belirlenmiştir.

Bunun karşısında zikredilen **kötü düşünce** (Duşmat), **kötü söz** (Duzhuhf) ve **kötü davranış** (Duzhuvareşf) üçlemesiyle düalist karakteri tamamlayan Mecusi etiği özellikle Pehlevi edebiyatta açığa çıkmaktadır.

Mecusilik'te Mabed Anlayışı

- Zerdüşt mabetleri Tanrı'nın sembolü kabul edilen ateşin korunması amacı ile inşa edildiklerinden bu mabetlere Ateş Mabetleri de denilmektedir. İranlılar bu mabetlere, eski bir Tanrı'nın adı olan **Meher** veya **Mihr**'den dolayı "Dar-ı Meher" veya "Dar-ı Mihr" (Mitra'nın Kapısı veya Sarayı) da demektedirler.
- Zerdüştiler, hergün veya haftada en az bir kere mabetleri ziyaret etmekle mükelleftir
- Rahiplerin mensup olduğu sınıfların en önemlisi **Mecî** rahip grubudur. Erbâd (Herbad), Môbad (Magbad) ve Bagnepâd gibi rahip grupları da dikkati çekmektedir. Bunlardan **Môbadlar**'ın ateş tapınaklarındaki başrahipler olduğu bilinmektedir.
- "Âteşkede" adı verilen, içerisinde kutsal ateşin yakılı olduğu tapınaklar İran'ın her tarafında inşa edilmiştir

Mecusilikte İbadet Anlayışı

- Mecusilikte Zerdüşt'ten günümüze dini öğretileri insanlara öğreten ve tatbik eden din adamlarına **Mobed** adı verilir. Mecûsi geleneğinde din adamlığı, Zerdüşt'ten bu yana babadan oğula geçerek varlığını devam ettirmiştir.
- Basit bir şekilde din adamlığını ifade eden "Moğ"dan sonra "Mo(v)bed" ve hepsinin üstünde "Mobed-i Mobedan" olarak en üst dini makama dair bu ünvan gelmektedir. Bunun dışında dini konularda derinliğe sahip teolog konumundaki kimselere de "Hirbed" adı verilmektedir. Hintli Mecusilerin/Parsilerin din adamına Mobed yerine "Dasîur" dediği bilinmektedir.

- Mecusilik'te ateş bir tapınma objesi yahut bir tanrı değil tanrısal saflığın, temizliğin ve iyiliğin sembolüdür. Bu sebeple Mecusilik'te ateşle ilgili temizlik kurallarına riayet etmek oldukça önemlidir.
 - Mecusilikte en önemli dini törenlerden biri çocukların dine giriş törenidir. Bu tören kaynaklarda Sudreh Puşi, Kosti/Kuşti veya Nevzot gibi farklı şekillerde isimlendirilir.
 - Törenden önce, çocuk, kutsanmış su ile yıkanır veya **“Nahan”** adı verilen bir aklanma sürecinden geçirilir.
 - Zerdüştilikte acı veya tatlı, üzücü veya neşeli olayları anmak için yapılan dini törenler **“Caşan”** olarak adlandırılmaktadır. Caşan, methetme, övme, tapınma anlamına gelmekte ve acı veya tatlı, üzücü veya neşeli önemli bir olayın dini bir tören ile kutlanmasını ifade etmektedir.
 - Zerdüştilikte tek eşli evlilik esas olup boşanma mümkün değildir. Ancak bir kadının kocası öldüğünde dinen evlenebilir.
 - Mecusiler'in bayramları arasında en önemlisi, yıllık olarak kutlanan yedi büyük bayramdan biri olan ve **Nevruz** (No Ruz) adı verilen yeni yıl bayramıdır. Tabiatın dirilişi anısına kutlanan Nevruz aynı zamanda dünyanın ve insanın yaratıldığı gün olarak kabul edilir.
 - Zerdüş'ten önce, “Deva” denilen ve Ehrimen'in avanesi olan şeytanlara, onları yatıştırmak amacı ile kurbanlar sunulmuştur. Zerdüş'tün kanlı kurbanları yasaklaması sonrasında kutsal ateşe ekmeği ve sütü kurban olarak sunma geleneği başlamıştır.
- Çıkış soru:** Mecusilikte erken dönemlerden itibaren özel olarak bazı bitki sularından elde edilen ve süt ile karıştırılan içecek önemli bir işleve sahiptir. Kutsal kitaplarda bu içeceğin kişiye ölümsüzlük kazandırdığına inanılır. Yukarıda bahsi geçen içecek hangi şıkta verilmiştir?

A)Dakhma B) Kuşti C) SudrehD) Mitra E)Haoma
Cvb : E

Çıkış soru: Aşağıdakilerden hangisi Avesta'nın bölümlerinden değildir?

A) Yesna B) Yeşt C) Videvdat D) Horde Avesta
E) Dinkerd Cvb : E

IX- İLAHİ DİNLER Ahmbick

A- YAHUDİLİK

Yahudilik, iç dinamizmi açısından hem milli hem de evrensel unsurlar taşımaktadır. O, inanç sistemi manasında bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını ve dini-etnik kimliği ifade etmektedir.

Yahudiliğin en önemli özelliklerinden biri temelinde hem etnik hem de dini unsuru barındırmasıdır. Yahudiliğin bir diğer önemli özelliği inançtan çok pratiğe vurgu yapmasıdır. Belli bir âmentüden (kredo) ve merkezi dini otoriteden yoksun olarak gelişen Yahudilik, esasen bir eylem ve gelenek dinidir. Geniş anlamıyla Yahudilik, Yahudi toplumunun dini, tarihi, kültürel ve siyasal tecrübelerinin toplamına eşit olup, bu topluluğun içinde bulunduğu bütün çeşitliliği yansıtmaktadır

a- Yahudi Tarihi

- Yahudilerin tarihi, soyundan büyük bir millet çıkarmak üzere Tanrı tarafından seçildiğine inanılan ilk İbrani atası İbrahim'le başlatılmaktadır .
- Yusuf sonrası İsrailoğulları için Mısır'da esaret hayatı başlar. İsrailoğullarının dört yüz otuz yıl süren Mısır hayatı, **Musa**'nın onları Mısır'dan çıkarmasıyla son bulur.
- Yaşamı süresince İsrailoğulları'nı Arz-ı Mevud'a götüremeyen Hz. Musa'nın vefatından sonra İsrailoğulları'nın lideri olan Yeşu Peygamber ile Ken'an topraklarının büyük kısmı ele geçirilmiş ve on iki kabile arasında taksim edilmiştir.

Böylece Yahudi tarihinde "**Hakimler Devri**"

başlamıştır.

- Hakimler devri, toplumsal çatışmaların ve dış baskıların artması üzere İsrailoğulları, ülkelerinde ototriteyi sağlayacak ve kendilerini yönetecek, savaşlarda düşmanlarına karşı kendilerini komuta edecek bir kral istemeleri üzerine Tanrı Bünyamin kabilesinden Saul'u (Şaul/Tâlût) İsrail'e kral seçmiştir.

Saul ile beraber Yahudi tarihinde **Krallar Devri**

başlamıştır.

- Davud, Savl'un komşu kabilelerle yaptığı bir savaşta ölmesi üzerine tahta geçer. İsrailoğulları en parlak dönemini Davud'la yaşamıştır. Bu arada Mazmurlar kitabı (Zebur) Davud'a atfedilse de Yahudi geleneğinde o, bir peygamber değil önemli bir kraldır. Zira onun zamanında Yahudi peygamberi **Natan**'dır.

- Davud'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kral Süleyman, babasının da vasiyeti üzerine Kudüs'te görkemli bir mabed inşa etmiştir. Mabedin inşasıyla daha önce Filistiler'den geri alınıp Davud zamanında

Kudüs'e getirilen ahid sandığı mabede yerleştirilmiştir. İsrail tarihinin altın çağı olan **Birleşik Krallık döneminin** milattan önce X. yüzyıla tekabül ettiği kabul edilir.

- Tevrat'ın İsrailoğulları'na yeniden kazandırılmasını sağlayan kişi olmasından dolayı Yahudi geleneğinde **Ezra**, ikinci Musa olarak yüceltilmiştir.

- İkinci mabedin inşasıyla başlayıp, mabedin Romalılar tarafından M.S. 70'te yıkılmasına kadar süren bu dönem aynı zamanda Yahudiliğin sistemleşmeye başladığı dönemdir.

- Roma imparatoru, Titus komutanlığında Yehuda krallığı üzerine bir ordu göndermiştir. M.S. 70'de yapılan mücadele sonucunda mabed yıkılmış, Yahudiler dünyanın farklı bölgelerine sürülmüştür.

Böylece Yahudiler için II. Mabad dönemi sona ermiş ve **Diaspora** dönemi başlamıştır.

b- İnanç Esasları

- Tevrat'taki bazı ifadeler ve özellikle on emir pek çok kişi tarafından bir bakıma iman esaslarının özeti kabul edilmiştir. On emirin ilk yarısı insanın Tanrı ile, ikinci yarısı insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen emir ve kaideleri kapsamaktadır.

- İnanç esaslarının tespiti yönünde özellikle Philo, Saadya Gaon ve Musa b. Meymun'un yaptığı çalışmalar en meşhurlarıdır. İlk örneği İskenderiyeli Yahudi filozofu Philo'da görülen iman esasları oluşturma girişimi bilhassa Ortaçağ'da yaygınlık kazanmıştır.

- Musa b. Meymun ile son şeklini almıştır. On üç maddeden oluşan bu esaslar üzerinde belli bir süre tartışılmışsa da bunlar zaman içerisinde genel kabul görmüştür. Bu on üç maddelik inanç esasları özellikle

Ortodoks Yahudileri tarafından genel kabul görmüştür.

c- Tanrı Anlayışı

- Yahudi toplumunda Musa öncesi dönemde Tanrı ile ilgili antropomorfik ifadeler mevcuttur. Fakat Musa sonrası ve günümüz Yahudiliği için esas olan Tanrı'nın tekliği ve aşkınlığıdır .

- Tanah literatürünün tamamı göz önüne alındığında, tek tanrı inancının en başından itibaren İsrailoğulları dininin, dolayısıyla Musa öğretisinin bir parçası olduğu düşünülebilir. Tanah literatüründeki hâkim anlayış olmuştur.

- Tevrat'ta, İsrailoğulları'nın Mısır esaretinden kurtarılması ve Sina'da kendileriyle ahitlenmesi hadiselerinde görüldüğü üzere, kendisini vahiy ve mucizeler yoluyla İsrailoğulları'na izhar eden, ahde uymadıkları zaman onları cezalandıran; kısacası tarihe aktif müdahalede bulunan Tanrı motifi öne çıkmaktadır.

Öyle ki bu Tanrı genellikle “**tarihin Tanrısı**” olarak nitelendirilmiştir.

- Yahudi mistik geleneğini ifade eden Kabala içerisinde ise Tanrı’nın iki farklı yönü vurgulanmıştır. Bunlardan ilki Tanrı’nın kendine göre ilahlığı, ikincisi ise varlıklara göre ilahlığıdır. Tanrı’nın kendine göre ya da kendindeki ilahlığı, Tanrı’nın zatında var olup her şeyi kaplayan ve fakat insan tarafından kavranamayan yanı olmaktadır. Bu ilahlık sonsuz ve kavranamaz manasında **Eyn-Sof** olarak isimlendirilmiştir. ikinci yönüyle Tanrı daha ziyade **Şehina** olarak isimlendirilmiştir .

- Tanrı, zamanın ve mekânın yaratıcısıdır. Ancak o, zamandan ve mekândan uzaktır. Bu yönüyle Yahudilik panteizmi reddetmektedir. Bununla birlikte Yahudiliğe göre Tanrı zaman ve mekândır. Bununla ilgili olarak Tanrı’ya “**Makom**” (makam) ismi de verilir. Tanrı “**Şekina**” ismiyle her zaman her yerde bulunabilir.

d- Tanrı’nın İsimleri

Yahudilikte Tanrı’nın en önemli ve özel ismi “YHVH” şeklinde yazılan “**Yahve**”dir. .Bu kelimenin geçtiği yerler “**Adonay**” (Rab), şeklinde okunur.

- Ortodoks Yahudiler Adonay ifadesini kullanmayıp, “isim” anlamına gelen “**Ha-Shem**”i kullanırlar.
- Tanrı için kullanılan bir diğer ifade ise güçlü manasına gelen “**Elohim**”dir.

e- Yahudiliğin Temel Özellikleri

1- Seçilmişlik : İbranice’de “**Am Hasagula**” kavramıyla ifade edilen bu inanç, Yahudilerin diğer ırklardan farklılığını ve üstünlüğünü ifade etmektedir. Özellikle Ortodoks Yahudiler açısından bu inancın önemi büyüktür.

2- Ahit : Tanrı, kendi iradesini yeryüzünde temsil etmek üzere Yahudilerin atalarını diğer milletler arasından seçmiş ve onlarla bir sözleşme yapmıştır.

3- Kutsal Toprak : Yahudilik, belli bir kutsal toprakla kimikleştirilmiş bir dindir. Bu topraklara Yahudi yerleşimi Yeşu zamanında başlayabilmiş ve Hz. Davud zamanında tamamlanmıştır. Yahudilerin vadedilen kutsal topraklarda bağımsız yaşamı fazla uzun ömürlü olmamıştır. M.S. 70 yılında Yahudilerin kutsal topraklarla bağlı Romalılar tarafından tamamen koparıldı.

4- Siyonizm: Siyonizm, Yahudilerin vadedilen topraklara dönmesini ve Yahudi yaşamının orada yeniden canlanmasını savunan Yahudi milliyetçilik ideolojisini ifade etmektedir.

5- Mabel: Mabel, herhangi bir mahalli ibadet yeri olmayıp, Tanrı’nın seçmiş olduğu ve onun istemesiyle ilk defa Hz. Süleyman tarafından inşa ettirilen mabel , birçok defa tahribata uğramış ve en son M.S. 70 yılında tamamen yıkılan bu mabetten geriye bugün sadece batı duvarı “**kotel**” kalmıştır. Yahudiler, bu duvarın önünde mabelin durumu için ağt yakarlar ve en kısa zamanda yeniden inşa edilmesi için Tanrı’ya yalvarırlar. Bu mabelin yerine daha sonra Müslümanlar tarafından Mescid-i Aksa inşa edilmiştir.

f- Yahudi Kimliği

Yahudileri tanımlamak için İbrani, İsrail ve Yahudi terimleri diğerlerine diğer kavramlara nispeten daha çok ön plana çıkmıştır.

1- İbrani : Tevrat’ta ilk olarak Yahudilerin ilk atası kabul edilen İbrahim’i (Avram/Avraham) nitelemek için kullanılmıştır. • Ayrıca İbrani kelimesi Yahudilerin konuştuğu lisanı ifade etmek üzere “İbranice” (ivrit) karşılığında kullanılmıştır.

2)İsrail: • İsrail” (Yisrael) kelimesi, aslen Tanrı tarafından İbrahim’in torunu Yakub’a verilen isimdir.

- Tanah’ta Yakub’un “Tanrı’yla yüz yüze görüştüm” sözünden hareketle bu kelimeye “Tanrı’yı gören”

şeklinde de mana verilmiştir.

3)Yahudi: • Yahudi ismi, Orta Çağ ve sonrasında yaygınlık kazanmış olup, köken olarak Yakub'un dördüncü oğlunun adı olan Yehuda'ya dayanmaktadır. •Yahudi (yehudi) kelimesi, daha ziyade kutsal topraklar dışındaki Yahudi ve Yahudi olmayan gruplar tarafından kullanılırken, kutsal topraklarda yaşayan Yahudiler, İsrailoğulları veya İsrail kavmi isimlendirmesini benimsemişlerdir .

4) Musevi: • Musevi ismi, Osmanlının son zamanlarında kullanılmaya başlanmıştır. • Günümüzde Türkiye Yahudileri kendilerini Musevi olarak adlandırmaktadır

5)Aşkenaz ve Safarad :• Her iki terim de Yahudileri geldikleri bölge ve kültürel açıdan tanımlamak için kullanılır. Portekiz ve İspanya kökenli Yahudilere Seferad (Sefardi/Se- fardim), Doğu ve Orta Avrupa kökenli olup Yahudi Almancası denilen Yiddiş dilini kullananlar Yahudiler ise Aşkenaz (Aşkenazim) ismiyle anılırlar. • Türkiye'deki Yahudilerin büyük çoğunluğu Seferad'dır.

6)Mizrahi ve Müsta'ribe:• İsrail'de Arap ülkelerinden göç eden ve Seferad veya Aşkenaz olmayan Yahudilere İbranice doğulu anlamına gelen **Mizrahi** denmektedir. • **Müsta'ribe** ismi ise Osmanlı döneminde Arap ülkelerinin göçmen olmayan Yahudilerini tanımlamak için kullanılmıştır. • Bir de Rumca konuşan Bizans'ın yerli Yahudileri **Romanıyotlar** vardır.

g-Yahudilikte Peygamberlik Anlayışı

• Tanrı tarafından göreve çağrılmış anlamında “nebi” (navi) gelir. Bu kavram ilk defa İbrâhim için kullanılmıştır. • Peygamberleri Tanrı seçer. Peygamberlerin ilki Hz. İbrahim, sonuncusu milattan önce beşinci yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Malaki'dir.

• Yahudilik'te vahyin en üstün şekli hiçbir aracı olmadan doğrudan Rab Yehova'dan alınan vahiydir. Yahudi inancına göre vahyin bu şekli sadece Musa'ya hastır. Vahyin diğer bir şekli de rüyada veya vizyon halinde gelenidir. Eski Ahit'te kendilerine nisbet edilen yazılar bulunan peygamberlere “yazar peygamberler/kanonik peygamberler” adı verilmektedir.

• Yahudiler, peygamberlerin günahsız olduğunu kabul etmezler. Yahudilere göre peygamberler diğer insanlar gibi günah işleme özelliğine sahiptirler. • Ahd-i Atik'te gerçek peygamberler yanında sahte peygamberlerden de söz edilmektedir.

h-Yahudilikte Ahiret Anlayışı

•Yahudilikte ahiret “öteki dünya” anlamında “olam haba” denmektedir. • Tevrat'ta kıyamet, yeniden dirilme, mizan, hesap, ceza ve mükâfat gibi ahirete ilişkin hususlara değinilmemiştir. İşlenen suçların cezası anında bu dünyada verilmiş, başka bir dünyaya bırakılmamıştır. • Sadukilerde ve daha sonra modem dönemdeki bazı Yahudi mezheplerinde ahiret inancı yer almamaktadır. Ahiret inancı tam olarak Rabbani Yahudilik ve onun günümüzdeki uzantısı Ortodokslukta bulunmaktadır.

• Yahudilikte iyi olsun kötü olsun bütün insanların öldükten sonra **Şeol** adı verilen bir yere gidecekleri ve orada kederli bir şekilde varlıklarını sürdürecekleri, ruhların ise mezarda kalacakları inancı vardır. Yani ölümden sonra hayat kısmen mezarda kısmen ise Yahve ve insanlarla münasebette olmaksızın ölümlerin bir gölge gibi varlıklarını sürdürecekleri Şeol'de geçecektir.

k- Yahudi Kutsal Kitapları

1- Yazılı Metinler (**Tanah**)

2-Sözlü Metinler/**Talmud** (Mişna ve Gamera)

1- Yazılı Metinler (Tanah):Alışılmış yaygın isim Tanah (**Tanakh**)’dır. Bu isim, Yahudi kutsal kitabını teşkil eden üç bölümün isimleri olan Tora, Neviim ve Ketuvim’in baş harflerinden meydana gelen suni bir kelimedir . Türkçe karşılığı Ahd-i Atik (Eski Ahid)’dir.

Ancak Hristiyanlara ait olan bu adlandırma Yahudilerce kullanılmamakta, Yahudi kutsal kitabının tamamı içindeki en önemli bölüm olan Tevrat’tan dolayı Tevrat diye adlandırılmaktadır .

a)Tora (Tevrat) Yahudi kültüründe Tora terimi öğreti, doktrin, kılavuz, teori, hüküm, kanun, din gibi anlamlara gelmektedir. Tevrat’ın (Tora) rulo halindeki el yazması nüshasma **Sefer Tora**, kitap halindeki nüshasına **Humaş** veya **Hamişa Humşey Torah** (esfar-ı hamse) denilmektedir. Toplam beş kitaptan oluşmaktadır.

1- Tekvin (Bereşit) 2- Çıkış (Şemot) 3- Levililer (Vayikra) 4- Sayılar (Bemidbar) 5- Tesniye (Divarîm)

b- Neviim (Peygamberler): Tanah’ın ikinci bölümü Peygamberler’de yer alan kitaplar, İsrailoğullarının tarihinden söz eder. Tanrı tarafından vahyedildiğine inanılan Peygamberler bölümünde yer alan sekiz kitap şunlardır:

1- Yeşu (Yehoşua) 2- Hakimler (Shoftim) 3- Samuel (Şi’muel) 4- Krallar (Melakhim) 5- İşaya (Yeşayahu) 6- Yeremya (Yirmiyahu) 7- Ezeziel (Yehezkeel) 8- Oniki Küçük Peygamber (Tre Asar)

c- Ketuvim (Kitaplar) : Tanah’ın farklı dönemlere ait tarihi, dini, edebi ve felsefi metinlerden oluşan bu bölümünde yer alan bazı kitaplar ibadetlerde ve Yahudi bayramlarında okunur. Bu bölümde on bir kitap yer alıp, isimleri ve konuları şöyledir:

1- Mezmurlar (Tekilim):Bir kısmı Hz. Davud’a atfedilir.

2- Meseller (Mişle):Hz. Süleyman’a ait olduğu ileri sürülür. **3- Eyüp** (İyov): Eyüp adındaki sadık bir adamın imtihanını ve çektiği acıları anlatır.

4- Neşideler Neşidesi : Büyük bir çoğunluğu iki sevgilinin, yani erkekle kadının, karşılıklı olarak söylediği şiirlerden oluşur.Bu kitap, Yahudilerin Pesah (fısıh) bayramında okunur.

5- Rut :Şavuot (haftalar) bayramında okunur

6- Ağıtlar (Ekha/Kinot): , Yahudi tarihinin en acıklı olaylarının yaşandığı Teşa Beav’da (Av ayının dokuzu) okurlar

7- Vaiz (Kohélet) :Baş taraftaki “Davud oğlu Vaiz’in sözleri” ifadesinden bu kitabın Hz. Süleyman’a ait olduğu ileri sürülmektedir

8- Ester **9- Daniel** **10- Ezra-Nehemya** **11- Tarihler** (Divrey Hayamim)

2-Sözlü Metinler/Talmud (Mişna ve Gamera)

1)Mişna 2)Gamera

• Yahudi sözlü metinleri Mişna ve Gamera’dan oluşmaktadır. Bunlardan Mişna Tevrat’ın, Gamera ise Mişna’nın yorumudur.

• **Mişna**, Soferim ve Tannaim’in Tevrat yasaları üzerine yorum ve görüşlerini ihtiva eder.

• Rabbani anlayışa göre Mişna, Hz. Musa’ya Sina’da verilen vahiy kapsamına girmektedir. Yahuda Hanasi’nin Mişna’ya almadığı metinler öğrencileri tarafından “Tosefta” adı altında derlenmiştir.

Gamera ise Amoraim denilen din bilgini rabbilerin Mişna üzerine yorum ve görüşlerini kapsar. Talmud, yani Gemara, konu itibarıyla iki kısma ayrılmaktadır.

Dini kural ve kanunları ihtiva eden kısma **Halaka**; tarihî kıssaları, teolojik, ahlaki ve tavavvufi (Kabala) konuları ihtiva eden kısma da **Aggada** denilmektedir.

Yahudi Mezhepleri

• Hristiyanlık öncesi (Klasik) Yahudi Mezhepleri, Ortaçağ (İslâm Sonrası) Yahudi Mezhepleri ve Modern Dönem (Çağdaş) Yahudi Mezhepleri olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür.

a)Klasik Dönem Yahudi Mezhepleri

1)Hasidiler (Hasidim) • MÖ.II. Yüzyıl başlarında, IV. Antiyokus'un Hellenleştirme siyasetine karşı çıkan Hasidiler, Makkabîleri desteklemişlerdir. • Bu isyan mabedin Yunan ilâhlarından temizlenmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak siyasete ilgi duymadıkları için başarıya ulaşıldıktan sonra kendilerini Mabed'in hizmetine vakfetmişlerdir .

• Talmudik dönemden itibaren dindar ve mistik bir karakter arzeden Hasidiler, Talmud'a itibar etmemek, Tevrat'a sıkı sıkıya bağlı olmak ve Tanrı'ya kalben ulaşmak gibi özelliklere sahiptirler.

2)Ferisiler (Peruşim) :•Ferisiler kendilerine "bilginler" veya "din kardeşleri" denilmesini istemektedir. • **Tora'**ya harfi harfine bağlılıkları ile tanınan Ferisiler, Hz. Musa'dan sözlü olarak nakledildiğine inandıkları Sözlü Tevrat'ı da kabul etmişlerdir. Onlar, yazılı Tevrat'ta bulunmayan fakat, Sözlü Tevrat'ta yer alan naslardan hareket ile bir inanç sistemi geliştirmişlerdir. Bu düşünceden hareketle herşeyi Allah'ın kontrol ettiğine, hür iradenin varlığına, ölümden sonra dirilmeye, ceza ve mükafata ve Davud'un soyundan bir Mesih'in geleceğine inanmakta ve cennet, cehennem ve meleklerin varlığını kabul etmektedirler.

3- Sadukiler :Aristokrat sınıfı teşkil eden Sadukiler, Romalı idareciler ile iş birliğine girişmiş, Yahudilerin Helen kültürü ile yoğrulması için çaba sarf etmişlerdir. Onlar, Ferisilerin ileri sürdüğü yeniden dirilme doktrinini ve ruhun ölümsüzlüğünü kabul etmemekte, meleklerin ve kötü ruhların varlığını

reddetmektedir. Kaderi de inkâr eden Sadukiler, özgür iradeyi kabul etmekte ve kişinin sadece yaptıklarının karşılığını göreceğini inanmaktadırlar. Bu görüşlerin temel sebebi ise sadece yazılı **Tora'**yı dikkate almalarından kaynaklanmaktadır.

4- Esseniler : 1947 yılında Ölüdeniz'deki Kumran Mağaralarında bulunan yazmaların bu mezhep hakkında bilgi vermiş olmasından dolayı Esseniler'e Ölüdeniz Yazmaları Mezhebi de denilmiştir Esseniler, ölümden sonra dirilmeye ve son yargılamaya da inanır. Melek inancı konusunda Ferisiler ile aynılık gösterenkteler ancak bu konuda, daha teferruatlı inanışlara sahiptirler. Bazı araştırmacılar birtakım benzerliklerden hareketle Esseniler ile Hristiyanlar arasında bağ kurmakta, Hristiyanlığın Esseniliğin bir kolu ve devamı olduğunu ileri sürmektedirler.

5)Zelaotlar :• Roma'ya karşı ayaklanan ve asla tavize yanaşmayan Filistinli Yahudi gruplarına verilen Grekçe bir isimdir. • Zelotlar, geleneksel kurallara uyma, dine bağlı olma ve Mesih inancı gibi konular ile Ferisiler'e benzerlik gösterirler.

b)Ortaçağ Yahudi Mezhepleri

1)Rabbani Yahudilik :• Yazılı Tevrat'tan ziyade, önceki hahamların çeşitli meselelerdeki görüşlerinden oluşan **Talmud'a** önem veren Rabbani Yahudiler, Tevrat'ı sadece ibadet alanı ile sınırlı kılmışlardır. • Rabbani Yahudilere göre Tanrı Yazılı Tora'yı bütün milletlere, Sözlü Tora'yı ise sadece Yahudilere vermiştir.

2)Karailik :• Onlar bu Karaim ismini, Tanah'ı çok okumalarından, Talmud'u ve diğer Rabbani eserleri kabul etmemelerinden ve sadece Tora'ya bağlı olmalarından dolayı almışlardır .Karailer, Tora'nın çocukları/öğrencileri anlamında "Benc Mikra" olarak da isimlendirilmiştir.

• Karailiğe asıl kimliğini veren ve ilk defa Karai tabirini kullanan kişi ise Binyamin elNihavendi'dir. • Anan ben David'in zindanda Ebu Hanife'yle görüştüğü ve bir mezhep kurma fikrini ondan aldığına ilişkin rivayetler vardır.

3) İseviyye : • ikinci mabedin yıkılışından ve İslâm'ın zuhurundan sonra ortaya çıkmıştır. • Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan veya II. Mervan döneminde düşüncelerini yaymaya başlamıştır. Abbasi Halifesi Mansur zamanında faaliyet göstermiştir. O, kendini beklenen Mesih'in elçisi, hatta bizzat Mesih ve peygamber olarak takdim etmiştir.

4- Yudganiyye: Ebu İsa'nın ölümünden sonra yerine müridi Yudgan (Yehuda) geçmiştir. Kendisinin Peygamber olduğunu iddia eden Yudgan, mesih iddiasıyla ortaya çıkmıştır. O, Ebu İsa'nın akıbetine uğramamak için bağımsızlık iddiası taşımamış ve siyasi mücadeleye girişmemiştir.

c)Modern/Çağdaş Dönem Yahudi Mezhepleri

1)Ortodoks Yahudilik : • Ortodoks Yahudilik, Yazılı ve Sözlü Tora'nın tamamını kabul edip, Halahanın öğretisine sıkı sıkıya riayet eden, ilahi ilhama dayalı bir Yahudiliği savunma esasına dayanır. • Geleneksel Yahudiliği savunan ve sekülerleşme akımlarına karşı çıkan Yahudilerdir. • Ortodoks Yahudiler, kendi dışındakıların gerçek Yahudi kabul etmezler. Ortodoks Yahudilerin büyük çoğunluğunun Siyonist olduğu da ileri sürülmektedir.

2) Reformist Yahudilik: • Reformist Yahudilik, XIX. Yüzyılın başlarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkmıştır. Din ile dünya işlerinin birbirinden ayrılması, Yahudilik ile Çağdaş Modern anlayışın birleştirilmesi, başka toplumlar ile karışmaya engel Yahudi kültürünün yumuşatılması, kadın-erkek ayrımının kaldırılması gibi hususlar öne çıkarılarak reform yapılmıştır.

3)Muhafazakâr Yahudilik: • Alman Yahudileri arasında, Reformist Yahudilik'e bir tepki olarak doğmuştur. • Bugünkü Muhafazakâr Yahudiliğe asıl kimliğini veren ise Solomon: Schatter, "Katolik Siyonist İsrail" teorisini ortaya atmış ve Muhafazakâr Yahudiliğin siyonist bir anlayışa sahip olmasını sağlamıştır.

• Sinagog'da, Reformistlerde olduğu gibi, kadın erkek yan yana oturmakta, kadınlardan da haham olabilmekte ve kadın, "minyan" denilen on kişilik cemaate katılabilmektedir. • Muhafazakâr Yahudilerin vahiy, kıyamet, yeniden dirilme ve ahiret konularını kabul edip etmeme noktasında tutumları belirsizdir.

4) Yeniden Yapılanmacı Yahudilik : • Mordecai Kaplan'ın görüşleri ve öncülüğü doğrultusunda ortaya çıkan Amerikan Yahudiliği'ne özgü bir harekettir. • Ona göre Yahudilik, bir dinden ziyade Yahudi toplumunun oluşturduğu bir kültür unsurudur. Aşkın-yaratıcı-vahyedici Tanrı fikri yerine tabiatın parçası olan natürist bir Tanrı anlayışının • Seçilmişlik fikri her anlamda eşitlik ilkesine ters düşmesi sebebiyle reddedilmektedir.

5)Samiriler • Yahudiliği benimsemekle beraber, Yahudiler tarafından Yahudi kabul edilmezler • Yahudilerin Tevrat'ı ile Samirilerin Tevrat'ı arasında altı bin civarında fark vardır. Ayrıca Samiriler, Kudüs'ün yerine **Gerizim**'i kutsal mekân kabul etmektedir. Samirilerin itikatta tek dayanakları Tevrat/Tora'dır.

• Samirilerin ibadetleri Müslümanların ibadetlerine benzemektedir. Ayrıca ibadetlerden önce de Müslümanlara benzer şekilde abdest alınmaktadır. • Yahudilerin terkettiği Tevrat yasalarının pek çoğunu Samiriler uygulamaktadırlar.

Yahudilikte Mabet ve İbadet Anlayışı

- Yahudilikte ibadet, mabet merkezlidir. Mabet, Yahve'nin isteği üzeri Hz. Süleyman tarafından Kudüs'te inşa edilmiş olan "Bet ha Mikdaş/Süleyman Mabedi/Beytü'l-Makdis"tir. • Roma Kralı Titus tarafından tamamen yıkılınca Yahudiler tarafından Tevrat'ta emredilen ibadetlerin bir kısmı askıya alınmıştır. Yıkılan mabedden sadece Batı Duvarı (Kotel/Ha Kotel ha Maaravi) kalmıştır. Yahudiler geriye kalan Batı Duvarı'nın önünde yıllarca ağladıklarından ve göz yaşı döktüklerinden bu duvar Ağlama Duvarı olarak da adlandırılmaktadır. • Günümüzde Yahudiler günlük ibadetlerini, mabeti temsil ettiklerine inandıkları "sinagog"larda veya herhangi bir yerde yapmaktadırlar. Sinagog bazı bölgelerde "havra" olarak isimlendirilmektedir. • Sinagogda üç şeyin mutlaka bulunması gerekir. Tevrat tomarlarının konulacağı "aron hakodeş" (kutsal dolap)tır. Diğeri devamlı yanan ışık olan "nerhatamid"dir. Bir diğeri ise "aron hakodeş" in tam önünde yer alan ve din adamlarının üzerine Tevrat tomarlarını okumak için bıraktıkları "teva" adı verilen kürsüdür. • Cemaat halinde ibadet yapabilmek için ise bar mitzva olan on erkeğin (minyan) hazır bulunması gerekir. • İbadet sırasında erkekler başlarına "kippa" denen bir takke takarlar.
- **Yahudilikte din görevlileri şunlardır:**
Kohen *Hz. Harun'un soyundan gelen ve ayrıcalıklı konumları olan din görevlileri, bunlar Kudüs'teki mabette kurban sunumu, arınma ritüelleri gibi karmaşık uygulamaları yönetirlerdi.
- 2- Rabbi:** Yeterli Tora ve halaka bilgisine sahip olan, fetva vermeye ehil ve yetkili cemaat dini liderlerine rabbi denir
- 3)Haham:** Rabbiler için kullanılan bir unvan olup hikmet sahibi bilge kişi anlamına gelir.

4-Hazan: Sinagoglarda müezzinlik görevini yapan kimselere denir. Gerekliğinde ibadeti de yönetebilir.

5-BaalKeria: Sinagoglarda sesli olarak tecvit kurallarına göre Tora (Tevrat) okuyan kimselere denir.

6-Gabay: Sinagoglarda ibadetin yerine getirilmesinde yardımcı olan ve sinagogun bakım ve onarım gibi işlerinden sorumlu olan kimsedir.

- İbadetler günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üçe ayrılır.

Günlük ibadetler *Günlük ibadetler sabah, öğleden sonra ve akşam olmak üzere üç vakit yapılır. Sabah duasında "Tefillat Sahrit" Öğleden sonraki duada "Tefillat Minhah" Akşam duasında "Tefillat Arvit" duası resmi bir dua olarak güneş battıktan sonra yapılmaktadır *üç duaya ilave bir kurbanın sunulduğu "Mussaf Duası" da dahil edilmektedir.

HAFTALIK İBADETLER *Haftalık ibadet Kur'an-ı Kerim'de "sebt" olarak zikredilen Cumartesi günü yapılan Şabat'tır. İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkmasının hatırasına Tanrı'nın bugünün hatırlanmasını istediğinden kutsal kabul edilir. Şabat, Yahudiler için iş yapmanın yasak olduğu ve Tanrı için ibadete tahsis edilmiştir.

YILLIK İBADETLER 1- Roş Haşana 2- Yom Kippur 3- Sukkot 4- Simha Tora 5- Hanuka 6- Purim 7- Pesah (Fışh) 8- Şavuot

1) Roş Haşana *Yahudi takviminde yılbaşı *Yahudi inancında Roş Haşana, kâinatın ve insanın kaderinin yeniden belirlenişini ifade eder. Roş Haşana'nın en önemli özelliği, hayvan boynuzundan yapılmış şofarın üflenmesidir

2)Yom Kippur * Yom Kippur, Roş Haşana'nın birinci gününden itibaren devam eden on günlük tövbe zamanının sonundaki keffaret günüdür. *Yom Kippur'da günahlardan arınmak için yapılan önemli bir ritüel "kohen hagadol"dur.

Bu törende başkahin mabedin en kutsal bölümüne girer ve burada yaptığı özel ayinden sonra tüm Yahudi toplumunun günahlarını “azazel” denilen bir keçiye yükler ve keçiye çöle gönderirdi. Böylece toplumun günahlarını uzaklaştırmış olurdu. mabet yıkılınca bu uygulama yerini “kaparot” denilen âdete bıraktı.

3)Sukkot:Yahudilerin Mısır’dan çıktıktan sonra kırk yıl çölde dolaşmaları anısına kutlanılan bu bayrama hasat ve neşe bayramı da denmektedir.

4) Simha Tora *Sukkot’un hemen ertesi günü kutlanan Simha Tora, Tevrat’ın hatmi bayramıdır.

5)Hanuka *Dini ve milli bir bayram olan Hanuka, Yahudilerin düşmanlara karşı verdiği mücadelede mabetteki şamdanın (menora) bir günlük yağla sekiz gün yanması anısına yapılır.

6)Purim *Yahudilerin kurtuluş bayramı olan Purim, İran’da sürgündeki Yahudileri vezir Haman’ın yoketme planlarının Ester tarafından boşa çıkarılması anısına kutlanmaktadır.

7- Pesah (Fısıh) * Pesah, İsrailoğullarının Mısır’dan çıkışı anısına kutlanan hac bayramıdır. Bu bayramın özelliği, bayram süresince evlerde mayalı hiçbir şey bulundurmamaktır.

8)Şavuot: Haftalar bayramı olarak da bilinen Şavuot, Tevrat’ın Tanrı tarafından Yahudilere verilisini kutlama bayramıdır.

Çıkmış soru:Amoraim denilen din bilgini Rabbilerin Mişna üzerine yorum ve görüşlerini kapsayan kutsal metin aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gamera B) Halaha C) Haggada D) Humaş
E) Tosefta cvb : A

Çıkmış soru:İsrail’de Arap ülkelerinden göç eden, Sefarad veya Aşkenaz olmayan Yahudilere İbranice doğulu anlamına gelen.....ismi verilmektedir Boşluğa uygun düşen ifade aşağıdakilerden hangisidir.
A) Humaş B) Müsta'ribe C) Shoftim D) Mizrahi
E) Rut Cvb : D

Çıkmış soru:İYahudilikte ilk doğan erkek çocuk çok önemlidir. Bir Yahudi ailesinin ilk erkek çocuğu için sinagogda..... (Kurtuluş fidesi) töreni düzenlenir. Törende Kohen gerekli duayı okuyup, bebeğin babası da fide karşılığı olarak beş şekel (yaklaşık 96 gr.) gümüşü verdikten sonra, Kohen çocuğu babasına geri verir ve elindeki şarap kadehine (kutsama) duasını okur.

- A) Bar Mitzva- Kiduş B) Pidyon Ha-Ben - Kiduş
C) Ben Zohar- Blada D) Şalom Zohar- Blada
E) Eruşin- Blada Cvb : B

Çıkmış soru:Aşağıda Yahudi kutsal metinleriyle ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Beş kitaptan oluşanTevrat’a, İbranicede “Humaş”, Arapçada “el-Esfâru’l-Hamse adı verilir.
B) Neviim bölümü, İlk Peygamberler ve Son Peygamberler olmak üzere iki bölümdür.
C) Yazılı kutsal metinlerden Tanah; Tora, Neviim ve Tevrat olmak üzere üç bölümden oluşur.
D) Mezmurlar,çoğu Kral Davud tarafından yazıldığına inanılan 150 Mezmur'dan oluşur.
E) Yahudilikte Tanah’ın yanı sıra, bunun açıklaması olan sözlü rivayetlere Sözlü Tora denilmektedir.

Cvb : C

Çıkmış soru:Günümüzde Ortodoks Yahudilerin dogma olarak kabul ettiği 13 maddelik inanç esaslarını kim oluşturmuştur?

- A) Moşe b. Meymun B) Hz. Musa C) Hz. İbrahim
D) Sait el-Feyyumi E) Malaki Cvb : A

B) HİRİSTİYANLIK

• Hristiyanlık, dünya üzerinde 2 milyara yaklaşan inananiyla dünyanın en büyük dinidir. • Hristiyanlık, Filistin bölgesinde Yahudiliğin bir devamı gibi tarih sahnesine çıkmıştır. Devamında ise Roma İmparatorluğunun egemen olduğu coğrafyada yayılmaya başlamıştır. Ortaya çıktığından itibaren hep alan kazanan Hristiyanlık ilk defa Müslümanlığa karşı alan kaybetmiştir.

• Hristiyanlığın temelindeki kişi olan İsa, Yahudi anneden doğan ve Yahudi cemaatinin içinde yetişen birisidir. Onun dünyaya geldiği dönemde Yahudiler Sadukiler, Esseniler ve Ferisiler olmak üzere üç ana mezhebe bölünmüş durumda idi. Ayrıca, Yahudiler arasında Zealotlar denilen ve dini olmaktan ziyade siyasi nitelikli bir grup daha mevcuttu. Hz. İsa'nın doğduğu dönemde Yahudiler Roma idaresi altında yaşıyorlardı.

a- Hristiyanlığın İsimlendirilmesi Hristiyan sözü Yunanca "hristos" kelimesinden gelmektedir. "Hristiyan" terimi İsa'dan sonra kullanılmaya başlanmış, ilk defa **Antakya**'da putperestler (Gentileliler) tarafından İsa Mesih'in öğrencilerine bu adın verilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

• İslâmî literatürde Hristiyanlar için Nasrani (çoğulu nasârâ), Mesîhi ve İsevi, Hristiyanlık için de Nasraniyye ve Mesîhiyye adları kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanları ifade eden ve on dört yerde geçen "nasara"

b- Hristiyanlığın Tarihi Hristiyanlığı anlamak için herşeyden önce Hristiyanların temel kaynak kabul ettikleri İncillere müracaat etmek gerekir. Hristiyanlarca kanonik sayılan dört İncil'de Hz. İsa'nın hayatı anlatılır. Matta ve Luka İncillerinin başlangıcında İsa'nın doğumuyla ilgili bilgilere yer verilmektedir. Markos İncilinde ise Hz. İsa'nın hayatı,

Yahya'nın tutuklanmasından sonra İsa'nın müjdeyi duyurmaya başlamasıyla başlatılır. Hz. İsa'da 70-80 yıl sonra yazıldığı iddia edilen Yuhanna İncilinde ise İsa Mesih'in Tanrının oğlu olduğuna vurgu yapılmaktadır.

1) Hz. İsa Dönemi on iki havari seçer. Bu havariler şunlardır: • "Petrus adını verdiği Simun, onun kardeşi Andrey, Yakup, Yuhanna, Filipus, Bartalamay} Matta, Tomas, Alfay oğlu Yakup, Yurtsever diye tanınan Simun, Yakup oğlu Yahuda ve sonradan İsa'yı ele veren Yahuda İşkariyot. " Hristiyanlıkta ilk misyonerler olarak da kabul edilen bu havariler, Hristiyan inancına göre, İsa tarafından seçilmiş, eğitim verilmiş, (Tanrı'nın) krallığını açıklamaları ve hastalıkları tedavi etmeleri için gönderilmişlerdir. • Ferisiler İsa'yı yakalamak için İsa'nın havarilerinden Yahuda İşkariyot ile 30 gümüşe anlaşılır. İsa ile alay eden askerler onu itip kakarak "kafatası" anlamına gelen **Golgota**'ya getirir ve orada çarmıha gererler. İsa, "Elohi, Elohi lema Şevaktani!" (Tanrım, Tanrım beni niçin terk ettin!) diyerek son nefesini verir.

2)Pavlus Dönemi • Hristiyanlar dinlerini İsa'ya dayandırsalar da bugünkü Hristiyanlığın Pavlus'un düşüncesini yansıttığı ifade edilmektedir. • Hristiyanlık tarihinde en etkili Hristiyan misyoner olarak kabul edilen, İsa'yı canlı olarak görmeyen ve onu takip etmeyen Pavlus, İsa'nın Şam'da bulunan talebelerini tutuklamak üzere Yahudilerin dini önderi olan Başkahin tarafından görevlendirilmiştir. Fakat Şam'a doğru giderken, inanışa göre dirilmiş olan İsa ile mucizevi bir şekilde karşılaşmış ve ona iman etmiştir. Dolayısıyla o, Şam yolunda yaşadığı vizyon sonrası kendisini İsa Mesih tarafından Gentileliler (Yahudi olmayanlar) için atanmış bir elçi olarak tanımlamıştır. Günümüzdeki Hristiyanlık misyonerliği, sahip olduğu kimlik yapısını Pavlus'un öğretileri/fikirleri çerçevesinde kazanmıştır.

3- Pavlus Sonrası Dönem • İlk dönemlerde

Hristiyanlar hem baskı altında hem de kendi aralarında ciddi teolojik tartışmalar yaşanmaktaydı. •

Hristiyanlık ikinci yüzyılda bir tarafta yayılımını sürdürürken diğer yandan Ebionitler, Gnostikler ve Nasıralılar gibi bir kısım sapmalarla da karşı karşıya kalmıştır.

d- Hristiyanlıkta Tanrı İnancının Tarihsel Süreci

Hristiyanlar arasında tanrı inancı konusundaki ihtilaflardan birisi Kutsal Ruh'un kaynağı konusu hususundadır. İznik Konsili'nde Kutsal Ruh'un Baba'dan geldiği kabul edilmişti. Ancak özellikle İber Yarımadasında Ariuşçu fikirler yayılmaya başlayınca gerçekleştirilen 589 yılında Toledo'da yapılan yerel bir konsilde ise Oğul'un tanrılığını güçlendirmek için "Kutsal Ruh Baba'dan gelir" ifadesine "Oğul'dan da", ve "Oğul'dan" şeklinde tercüme edilebilecek Latince "**filioque**" kelimesi eklendi. • Günümüzde Ortodoks Kilisesi ve Katolik Kilisesi arasında teolojik açıdan en temel ayrılık "filioque" meselesidir.

e-Teslis • Teslis kelimesi ilk defa Antakyalı Theophine tarafından kullanılmıştır. • Hristiyanlara göre teslis, tek başına insan aklıyla değil, ancak ilhamla anlaşılabilen bir sırdır "izah edilmesi zor, ancak inanılması gerekli bir sır"

1)Baba *Hristiyanlıkta teslisin birinci unsuru olan Baba, mükemmel ve sonsuz saf bir ruhtur. Her şeyin yaratıcısı ve sahibidir. Sonsuzdur, her şeyde vardır ve her şeyi bilir. O her şeyi görür fakat hiç kimse O'nu göremez. O'nun özü sevgidir. Baba Tanrı bu sevgisini oğlu İsa'yı, insanları günahattan kurtarmak için dünyaya göndermekle (**inkarnasyon**) göstermiştir.

2) Oğul *İsa'ya tanrılık isnadı teslis fikrinin kabulünden önce olmuştur. Baba Tanrı insanlara merhamet ve sevgisini göstermek için İsa Mesih suretinde yaklaşmış ve onlar arasında yaşamıştır.

İsa'da ilahi ve beşerî tabiatın ayrı ayrı bulunduğu

Diyofizit, ilahi ve beşerî tabiatın birleştiğini

savunanlara ise **Monofizit** olarak adlandırılmıştır

3) Kutsal Ruh *Baba, Oğul ve Kutsal Ruh tek bir

cevherde toplanmış üç ayrı şahıstır ve hepsi de

ebedidir. Baba Tanrı yaratıcı, Oğul Tanrı (İsa Mesih)

kutsayıcı ve Kutsal Ruh da takdis edicidir. *Kutsal

Ruh, Kilise'ye hayat veren güçtür. *Kutsal Ruh'un

Baba ve Oğul gibi Tanrı olduğuna 381 İstanbul

Konsili'nde karar verilmiştir. *Kutsal Ruh, Katoliklere

göre hem Baba'dan hem Oğul'dan, Ortodokslara göre

ise Oğul yoluyla Baba'dan çıkmıştır.

f- Keffaret Doktrini Keffaret doktrini, Tanrı oğlu İsa

Mesih'in çarmıha gerilerek kurban edilmesinin

insanların günahına bir keffaret olduğu inancı

oluşturmaktadır. Bununla Tanrı'nın adaletini ve insanlığa karşı olan sevgini gösterdiğine inanılır.

• Keffaret konusunda geleneksel Hristiyan

ilahiyatında üç görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan

birincisi erken dönem Hristiyanlarının görüşü

çarmıhta ölen ve yeniden dirilen İsa'nın Muzaffer

Mesih olduğunun vurgulanmasıdır. • İsa'nın çarmıhta

ölümüyle ilgili ikinci yorum ise St. Anselm ve

taraftarları tarafından geliştirilmiştir. Buna göre

Âdem'le birlikte ortaya çıkan insanın günahkarlığı

Tanrı'yı rahatsız etmiş ve kâinata yönelik düzeni

bozmuştur. Dolayısıyla Tanrı'yı/tanrısal iradeyi

memnun etmek için ilahi Oğul İsa Mesih'in insan

suretinde ölümü gerekli hale gelmiştir. Böylelikle İsa,

günahkârlar için cezaya katlanmış, kendini insanların

yerine ölüme göndermiştir. • İsa'nın çarmıhta

ölümüyle ilgili üçüncü yorum ise olayın etik yönünü

vurgulamaktadır. İsa'nın ölümü, Tanrı'nın insanlara

yönelik sevgisinin göstergesidir. Tanrı insanlara olan

sevgisini, en değerli varlığını, öz oğlunu ölüme

göndermek suretiyle göstermiştir.

h-Konsiller • Kilise hayatının ortaya koyduğu tüm problemleri çözmek ve tartışmak üzere bir araya gelen piskoposlara veya yüksek düzeydeki din adamları kuruluna denir. • Kilise yönetimidir •

Konsiller, özel konsiller ve genel konsiller olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. **Özel konsiller**, muayyen bir ülkenin dini problemini çözmek için o ülkenin piskoposlarının yaptıkları toplantıya milli konsiller denir. **Genel konsiller**, Ortaya çıkan bir problemi çözmek amacıyla dünyanın her yerinden piskoposların katıldığı ve Hristiyan inançlarının olduğu konsillere denir

1)I. İznik Konsili (325). Bu konsilde teslisin çok önemli iki unsuru olan Baba ve Oğulun tabiatı problemi tartışılmış ve neticede her ikisinin de aynı tabiatı taşıdıklarına karar verilmiştir. Baba ile Oğul'un ayrı cevherlerden olduğunu iddia eden Aryus ve taraftarları ise aforoz edilmiştir.

2) I. İstanbul Konsili (381) * “Kutsal Ruh” ismi verilen varlığın Baba ve Oğul ile aynı cevherden geldiği kabul edilerek teslisin üçüncü unsurunun bir Tanrı olduğuna karar verildi. Böylece teslisin üç unsuru kabul edilmiştir.

3)Efes Konsili (431) *Hz. Meryem’in theotokos (tanrı annesi) olduğu kabul edildi. İsa Mesih’in doğmadan önce de tanrı olduğu kararı alındı. İstanbul Patriği Nestorius aforoz edildi ve sürgüne gönderildi.

4)Kadıköy Konsili (451) * Kadıköy’de düzenlenen konsilde, İsa Mesih’in hem beşerî hem de insani tabiatı olduğu karar alındı. Bu karara itiraz eden doğu Kiliseleri ayrıldılar ve onlara “tektabiatçı” anlamında kendilerine Monofizitler denildi. İsa Mesih’in biri beşerî diğeri ilahi ki tabiatı olduğunu kabul edenlere ise Diyofizitler denildi.

5) II. İstanbul Konsili (553) Papanın bulunmadığı konsilde şu kararlar alındı: Nestorius’un üstadı

Mopsuesteli Theodore’un eserleri ve şahsı, Cyrli Theodoret’nin Aziz Cyrille’e ve Efes Konsiline karşı olan yazıları, Edesseli Ibas’ın Theodor’u savunan ve Aziz Cyrille’in itirazlarını reddeden mektubu aforoz edildi ve bunları savunanlar görevden alınmakla ve aforozla tehdit edildiler.

6-III. İstanbul Konsili (680-681) Bu konsilde İsa’da tek bir iradenin var olduğuna inanma (monothelisme) anlayışını savunanlar mahkûm edilmiştir.

7)II. İznik Konsili (787) Resim ve heykellere karşı gelen ve onları kıranlar için için ise ikonoklast tabiri kullanılıyordu. 787 yılında İznik’te toplanan konsilde bu mesele ele alınmış ve ikonoklast konsillerin kararları mahkûm edilmiştir.

8) IV. İstanbul Konsili (869-870) Doğu Kilisesi Batı Kiliseden kesin olarak ayrıldı ve Ortodoksluk ismini almıştır. Doğu Kilisesi 8. konsili genel konsil olarak kabul etmediği gibi bundan sonra ulan konsillere de katılmamıştır.

20) I. Vatikan Konsili (1869-1870) *“papanın yanılmazlığı”

21) II. Vatikan Konsili (1962-1965) Konsilin amacı, Katolik inancını geliştirip kuvvetlendirmek, Hristiyanlara dini yaşantılarında yeni bir moral vermek, dini müesseseleri modern çağın ihtiyaç ve metotlarına uydurmak ve ayrılan Hristiyanları birlik ve beraber olmaya çağırmaktı Hristiyanlık dışı dinler arasında diyalog çalışmaları başlatmıştır.

k-Hristiyan Kutsal Kitapları Hristiyanlar, bunlardan İsa’ya kadar olan Yahudi Kutsal Metinlerini “Eski Ahit”, İsa’dan sonra yazılanları da “Yeni Ahit” olarak adlandırmıştır.

1)Eski Ahit (Ahd-i Atik) *Hristiyan kutsal kitabının bu birinci bölümü aslında Yahudilerin Tanah adlı kitabının kendilerine göre tasnif edilmiş şeklidir.

*Hristiyanların bu metinleri kutsal kabul etmeleri iki sebebe dayandırılabilir: **Birincisi**, Hristiyanlara göre Tanrı'nın kurtuluş planı İsa Mesih'ten önce Tanah'ta anlatılmaktadır. **İkincisi**, İncillerin üslubudur. Çünkü İncillerde Tanah'a sürekli atıflar vardır.

2)Yeni Ahit (Ahd-i Cedid) *Hristiyanların Kutsal Kitap külliyatı olarak kabul edilen Yeni Ahit, 27 kitaptan meydana gelmektedir. Bunlar da kendi aralarında iki gruba ayrılmaktadır: **Birinci; Tarihi Kitaplar** Matta,Markos,Luka,Yuhanna Resullerin İşleri=Luka tarafından yazıldığı iddia edilir **İkinci; Talim**,Kitaplar ise Pavlus'a ve havarilerden bazılarına ait 21 mektuptan ve Vahiy kitabından oluşmaktadır.

a)Pavlus'un 14 mektubu: Bu mektupları da kendi içinde şöyle sınıflandırabiliriz

1) Büyük Mektuplar 2) Hapishane Mektupları 3) Pastoral Mektuplar

b)Diğer Yedi Mektup: Yakub'un Mektubu, Petrus'un . Mektubu, Petrus'un II. Mektubu, Yuhanna'nın Mektubu, Yuhanna'nın II. Mektubu, Yuhanna'nın III. Mektubu ve Yahuda'nın Mektubu. Bu mektupların tarihleri hakkında net bilgiler mevcut değildir.

İNCİLLER

İncil kelimesinin aslı Yunanca "evangelion"dur. Tarihi kitaplar denilen bu İncillerden üçü yani Matta, Markos ve Luka İncilleri gerek şekil ve gerekse konuları itibarıyla birbirine çok benzediği için **Sinoptik İnciller** olarak adlandırılmaktadır.

Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri, Kilise tarafından **kanonik** (sahih) sayılan İncillerdir. Bununla beraber, bu 4 İncil'den başka İnciller de vardır. Kilise tarafından geçerliliği tam olarak onaylanmadığı için bu İncillere **apokrif İnciller** denilmektedir. Thomas İncili, İbraniler İncili, Marangoz Yusuf'un Tarihi bunlara örnektir.

1)Matta İncili Matta İncili, Levi diye de bilinen Matta tarafından yazılmıştır. Matta İncili'nde özellikle Hz. İsa'nın peygamberlerce geleceği bildirilen ve Yahudilerce uzun zamandır beklenen Mesih olduğunu göstermek ister. İncil'de İsa'nın kurtuluş müjdesinin tüm milletler için olduğu ayrıca vurgulanır.

2)Markos İncili Markos'un İncili'ni 60 yıllarda yazdığı sonucu çıkarılmakta ve dolayısıyla **ilk yazılan İncil** olduğunu göstermektedir. Hz. İsa'nın hayatını anlatan ilk dört içerisinde **en kısa incildir** , Kutsal Kitap kritikçileri tarafından kelime hazinesinin fakir, cümle kuruluşlarının düzgün olmadığı ileri sürülür.

3)Luka İncili Antakyalı gayr-i Yahudi Luka tarafından yazılmıştır. Hem şifahi ve hem de yazılı kaynaklarının olduğu belirtilmektedir. Luka İncili'nin amacı Hz. İsa'nın hayatını doğru ve ayrıntılı biçimde anlatmaktır.

4)Yuhanna İncili Hz. İsa'ya en yakın üç havariden biri olduğu söylenen Yuhanna tarafından (diğer ikisi ise Petrus ve Yakub'dur) yazıldığı söylenir. İncil'de İsa'nın kişiliğine, hayatı ile ilgili olaylara, öğretisine, ölümüne ve dirilişine yer verilmektedir. Bu İncil'de sinoptik incillerden farklı olarak İsa'nın Tanrılığı üzerinde özellikle durulmaktadır

5)Resüllerin İşleri Bu İncil'in de Luka tarafından yazıldığı kabul edilir. Yeni Ahit'te ilk dört İncil'den sonra yer alan ve Hz. İsa'nın mesajının Kudüs'ten Anadolu'ya, oradan da Roma'ya yayılışını anlatan Resullerin İşleri kitabı, bu özelliği ile bir köprü görevi görmek ve Ahit'teki mektuplara zemin hazırlamaktadır.

Hristiyan Mezhepleri

• Almanya’da Martin Luther isimli Hristiyan teoloğu 1517 yılında Wittenberg Kilisesi’nin kapısına astığı doksan beş maddelik itiraz teziyle Katolik Kilisesi’ne isyan bayrağını açtı. Martin Lutherle başlayıp, Jean Calvin ve Aultrich Zwingli ile devam eden bu hareket, sonunda Protestanlık mezhebinin doğmasına sebep oldu. Böylece Hristiyan Kilisesi’nde Protestan mezhebinin teşekkülüyle ikinci büyük bölünme yaşanmış oldu.

1) Katolik Mezhebi • “Evrensel” anlamına gelen ve

kendisini tüm Hristiyanların temsilcisi kabul eden Katolik Kilisesi günümüzde sayı ve tarihi yapı açısından en büyük Hristiyan mezhebidir. • Merkezi

Roma Yöneticisi Papa • Mezhebin özellikleri

A. Tüm Katolik dünyasının dini lideri papadır. I. Vatikan Konsili’nde **Papa’nın yanılmazlığı** inancı kabul edilmiştir. Papa’nın yanılmaz olması onun günah işlemeyeceği anlamına gelmez. Çünkü günah konusu Hristiyanlığın temelini oluşturur.

B. Roma Kilisesi diğer kiliselerin ruhani merkezidir ve hepsinden üstündür.

C. Kutsal Ruh, Baba ve Oğul’dan neşet etmiştir.

D. İsa’da ilahi ve insani olmak üzere iki tabiat vardır.

E.Yedi sakrament vardır. Ruhban sınıfı evlenemez.

2) Ortodoks Kilisesi • 1054 de Doğu Kilisesi ile Batı

Kilisesi neredeyse ortadan ikiye bölündü. Bu bölünmede İstanbul merkezli olan ve Doğu’da kalan kısım kendisini “doğru inanç, doğru görüş” anlamında Ortodoks olarak niteledi. • Ortodoks mezhebi Katolik mezhebi gibi piramidal bir hiyerarşik yapıya sahip olmayıp, idari yönden birbiriyle farklı ilişki yapısına sahip bağımsız **on altı Kiliseden** oluşmaktadır. Bu Kiliseler, tarihi patriklikler, milli patriklikler, otosefal (bağımsız) kiliseler ve otonom kiliselerdir

Ortodok Mezhebi’nin genel özellikleri şöyledir:

Ruhani başkanları Patriktir. - Papa’nın İsa’nın vekili olduğu, üstünlüğü ve yanılmazlığı reddedilmektedir.

- Sadece ilk yedi konsil ve kararlar kabul edilir.

- **İkonlar** semavi varlıkların vücutsuz ruhlarını temsil ettiklerinden tazim edilirler. - Evharistiya ayininde, ekmeğe maya, şaraba su katılır. - Papazlar evlenebilir. Keşişler, Piskoposlar ve Patrikler evlenemez. - Ortodoksların temel dogması, Petrus’un söylediği “İsa yaşayan bir Tanrı, Ezeli kelim, Tanrının oğlu, gerçek Tanrı, gerçek İnsan, haça gerilen, ölümünden sonra göğe yükselen, babanın sağında oturan ve kıyamet günü yeryüzüne incek olan” anlayışına dayanır.

3) Protestan Kilisesi • Protestanlık, Batı Kilisesi içinde

XVI. yüzyıl Reformundan doğan mezheplerin ortak adıdır. • 1517 yılında Martin Luther’in Wittenberg kilisesine Papa ve ruhbanların kullandıkları yetkileri ve Endüljans uygulamalarını eleştirdiği 95 maddelik tezini asması Reform hareketinin başlangıcı oldu.

Benzer fikirler ileri sürenleri şiddetle cezalandırarak susturan Katolik Kilisesi ortam müsait olmadığı için Luther’in başlattığı Reform hareketini engelleyemedi. Çünkü Luther, Papalık hegemonyasına karşı çıktığı için Alman prensleri tarafından korundu.

Protestan Kilisesi’nin temel özellikleri şöyledir:

1- Protestan inancının temelini Sola Fide (yalnızca iman), Sola Gratia (yalnızca lütf), Sola Scriptura (yalnızca kutsal yazılar) anlayışı oluşturur.

2- Papa’nın otoritesi ve yanılmazlığı reddedilip, Hristiyanlığı bilen herkesin otorite olduğunu kabul edilir. 3- Kilise’nin Kutsal Kitab’ı yorumlama yetkisi yoktur. Her Hristiyan, Kutsal Kitab’ı yorumlayabilir.

4- Sakramentlerden sadece Vaftiz ve Evharistiya kabul edilir 5- Günah itirafı zorunlu olmayıp, Kilise mensuplarının Günah Çıkarma yetkisi yoktur.

6- Kiliselerde resim ve heykellere yer verilmez. - Ruhban sınıfının da evlenme hakkına sahip olduğu kabul edilir.

MONOFİZİT KİLİSELER

Hristiyanlar tarafından 451 yılında gerçekleştirilen dördüncü genel konsil olan Efes konsilinde İsa Mesih'in iki tabiata sahip olduğu anlayışını (diyofizit) reddederek, Hz. İsa'da ilahi ve beşerî iki tabiatın birleşerek tek tabiat olduğu görüşünü savunduklarından monofizit olarak adlandırıldılar. Başlıca Monofizit Kiliseler ve özellikleri şunlardır:

1) Süryani Kilisesi • Suriye'de yaşadıkları için bu adı aldıkları genel olarak kabul edilen görüştür. • Süryani Kilisesi, 325 yılında yapılan Birinci İznik Konsili'nde kabul edilen dört büyük patriklik merkezinden biri ve en eskisi olan Antakya Bağımsız Süryani Ortodoks Patrikliği'ne bağlıdır

2) Ermeni Kilisesi • Ermeniler, 301 yılında Saint Grigor'un öncülüğünde Hristiyanlığı kabul ettiklerinden Ermeni Kilisesi'ne aynı zamanda Gregoryan Kilisesi de denir. • Milli bir kilisedir ve bütün kiliselerin milli olduğunu kabul etmektedir. - Diğer Hristiyan kiliselerde hayvan kurbanı anlayışı olmamasına rağmen Ermeni Kilisesi'nde vardır. Dana, inek, koyun, keçi ve tavuk başlıca kurban edilecek hayvanlardır. Ermeni Kilisesi, kendisini, doğru itianca sahip olmasından dolayı Ortodoks, evrensel olması nedeniyle Katolik, kurucuları Havari olması sebebi ile Apostolik ve bütün bu özelliklerden dolayı da Kutsal Kilise olarak kabul etmektedir.

3) Kipti Kilisesi • Yoğun olarak Mısır'da yaşayan Hristiyanlara Kipti veya Kopt denilmektedir. • Kadıköy Konsili'nde dayatılan diyofizit inanca karşı monofizit inancı benimsemişlerdir. • Kipti Kilisesi, kökenini İncil yazarı Markos'a dayandırarak bir Havari tarafından kurulmuş olduğuna dikkat çeker.

4) Habeş Kilisesi • Kipti Kilisesinden görevlendirilen patriklerle idare edilen Habeş Kilisesi, o tarihten itibaren kendi patrikleriyle yönetilmektedir. • Habeş Kilisesi, Hristiyanlar arasında Yahudi etkisinin en fazla hissedildiği kilisedir.

5) Maruni Kilisesi • Haçlı Seferleri esnasında Haçlılara kucak açan, onlara rehberlik eden hatta onlarla evlenen tek Doğu Hristiyan topluluğu Marunilerdir. Haçlılarla iyi ilişkiler kuran Maruniler, monoteletist inancı bırakarak Katolik olmuşlardır.

Hristiyan Mabet Ve İbadet

• Kilise en temel anlamda Hristiyanların ibadet maksadıyla toplandıkları ibadet yerlerini ifade eder. Kilise kelimesi, Yunanca ekklesia'dan gelip toplantı, cemaat gibi anlamlara gelip, her şeyden önce Hz. İsa'ya inanan Hristiyan cemaatinin tamamını ifade etmektedir

Petrus, İsa'nın çarmıhta ölmesinden ve tekrar dirilişinden sonraki Pentakost günü, Kutsal Ruh'un Kudüs'te ilk Hristiyan topluluğu üzerine dökülmesi sonucu meydana gelen **Kilise'nin başı** oldu

• Kaynaklarda ilk defa 201 yılında Urfa civarında selden tahrip olan bir kiliseden bahsedilmektedir. • Protestan Kiliselerinin sadeliğine karşılık Ortodoks ve Katolik kiliseler daha ihtişamlı bir görünüme sahiptir. Katolik ve Ortodoks kiliselerini ikonlar, resimler ve tasvirler süslemektedir. Hristiyanlıkta ibadetler günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üçe ayrılır:

1) Günlük İbadet/ Dua Hristiyanlıkta ilk zamanlarda günde yedi defa yapılmakta iken daha sonraları sabah ve akşam olmak üzere ikiye indirilmiştir. Sabah ve akşam ibadeti papaz nezaretinde kilisede yapılır.

2) Haftalık İbadet/ Dua Haftalık ibadet, pazar günü sabah ve akşam olmak üzere iki vakitte yapılmaktadır.

Pazar gününün önemi, Hz. İsa'nın diriliş günü olarak kabul edilmesinden kaynaklanır.

3) Yıllık İbadet/ Dua

a) Noel İsa Mesih'in doğum gününde kutlanan en önemli Hristiyan bayramlarından biridir. 25 Aralık günü Hristiyanlarca Hz. İsa'nın doğum günü olarak kutlanmaktadır.

b) Epifani Epifani, soylulara, çobanlara çocuk İsa'nın görünmesini ifade etmektedir. Epifani 6 Ocak kutlanır. Daha sonra bu bayram, İsa'nın vaftizinin hatırasına kutlanan bir bayram haline almıştır. Epifani, İsa'nın doğumunu, sünnetini ve Tanrılığını da hatırlatmaktadır.

c) Paskalya Hristiyanlığın ilk devirlerindeki Yahudi Pesah Bayramına denk olan bir bayramdır. Hristiyanlıkta Paskalya İsa'nın Çarmıhta öldükten sonra dirilişini anmak amacıyla kutlanan bir bayramdır. Ki

d) İsa'nın Göğe Yükselişi Hristiyanlıkta İsa'nın Göğe Yükselişi (Ascension), Rab İsa'nın Göğe Yükselişini, İsa Mesih'in her şeyin ve tüm zamanların üzerinde Rab oluşunu vurgulamak amacıyla kutlanır.

e) Pentekost Hristiyanlarca Hristiyan Kilisesi'nin kuruluşunu ifade eden bir bayram kabul edilen bu bayram Kutsal Ruh'u beklemekte olan Elçilerin/Havarilerin üzerine dökülmesi olayını ifade etmektedir.

f) Haç Yortusu Hz. İsa'nın üzerinde öldüğüne inanılan haç, Hristiyanlar için hem bir tapınma nesnesi hem de inançlarının simgesidir.

g) Meryem Ana Günü Protestanlar dışındaki Katolik, Ortodoks ve Monofizit Kiliseler, Meryem'e büyük saygı duyarlar, ona özel dualar, bayramlar ve ilahiler söylerler.

Hristiyan Sakramentleri

- Kilisenin emanetinde, lütufa ulaşmayı sağlayan kutsal bir işaret olarak tanımlanmaktadır. Yani Hristiyanların kurtuluşu için İsa'nın acı çekmesini, ölümünü ve dirilişini ifade eden kutsal bir işarettir.

1) Vaftiz • . Vaftiz, Hristiyanlıkta dine giriş törenidir. Yani kişi vaftiz olmakla Hristiyanlığa girmiş, Hristiyan cemaate katılmış olur. Dolayısıyla vaftiz, diğer sakramentlerin de temel şartıdır. Vaftizin belirlenmiş bir zamanı yoktur. Bununla beraber tarihi kiliseler vaftizi genellikle Paskalya döneminde yaparlar

2) Evharistya • Evharistya, İsa Mesih'in çarmıha gerilmeden önce havarilerle birlikte yediği son yemeğin hatırasına kutlanmaktadır.

3) Konfirmasyon (Güçlendirme) • Bu sakrament, Hristiyan ilahiyatında "vaftizi pekiştirme ayini" olarak uygulanmaktadır. Hristiyanlıkta önceleri sadece yetişkinlerin vaftizi söz konusu olduğu için pekiştirme ayini vaftizden hemen sonra yapılırdı.

Ancak bebek vaftizi uygulaması başlayınca konfirmasyon uygulaması vaftizden ayrılmıştır.

4) Günah İtirafı (Tövbe) • Kaybolan vaftiz inayetini yeniden elde etmek için yapılan ayindir. İsa bağışlama yetkisini Petrus'a ve daha sonra da diğer öğrencilerine (Havarilere) vermiştir. Günahları bağışlama yetkisini Havariler ruhbanlara devretmiş ve bu yetki ruhbanlar aracılığıyla devam etmiştir.

5- Ruhbanlık Ruhbanlık sakramenti, tanrısal görevle ve kendini kiliseye adamayla ilgilidir. Hristiyan inancına göre İsa göğe çıkmadan önce tanrısal yetkilerini Havarilere vermiş Havariler de kendilerinden sonra bu görevi üstleneceklerin üzerine ellerini koyarak onları takdis etmişler ve onları yetkilendirmişlerdir.

Ruhbanlarla ilgili ifa ettikleri görev ve duruma göre temelde ruhbanlıkta **üç mertebe** vardır.

Bunlardan birincisi ve esas olanı **piskoposluktur**.

Onlar Havarilerin İsa'dan aldığı tanrısal yetkiyi ellerinde bulundurlar. Bu yetkiyi bölgelerinde bulunan **papazlara** da verirler. Papaz piskoposa yardımcı olan, ondan aldığı yetkiyle ayin yöneten, günahları bağışlayan kimsedir. Ruhbanlık mertebelerinin en alt basamağı olan **Diyakosluk**, Havariler dönemine kadar götürülür ve kutsal metinlere dayandırılır.

6- Son Yağlama Takdis edilen yağın, hem şifa hem günahların bağışlanması hem de rahat ölüm için hastalara ve yaşlılara sürülmesi ayinidir.

7- Evlilik Hristiyanlıkta evlilik sadece iki insan arasındaki medeni bir durum olarak görülmeyp, aynı zamanda Tanrının insanlara olan sevgisinin de bir tezahürü kabul edilmektedir.

Çıkış soru:Aşağıdakilerden hangisi Hristiyanlığın yıllık ibadetleri arasında yer almaz?

- A) Meryem Ana Günü B) Haç Yortusu
C) Paskalya D) Noel E) Konfirmasyon

Cvb :E

Çıkış soru:Aşağıdakilerden hangisi Hristiyan sakramentlerinden değildir?

- A) Konfirmasyon B) Evharistiya C) Vaftiz
D) Günah İtirafı E) Haç Yortusu

Cvb : E

Çıkış soru:Meryem'e "Theotokos" yani "Tanrı taşıyıcı ya da Tanrı'nın annesi" unvanının verildiği konsil hangisidir?

- A) 451 Kadıköy Konsili B) 325 İznik Konsili
C) 381 İstanbul Konsili D) 431 Efes Konsili
E) 553 II. İstanbul Konsili

Cvb : D

Çıkış soru:Hristiyanlıkla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hristiyanlık, ilk dönemlerinde Nâsıralı İsa merkezli bir Yahudi Mesihi hareketi görünümündedir.
B) İsa sonrası Pavlus'la birlikte farklı bir kimlik kazanmış ve kurtarıcı tanrı dini halini almıştır.
C) Filistin bölgesi Roma idaresi altındayken Yahudiler arasında bir Mesihi hareketi ortaya çıkmıştır.
D) Hristiyanlığın inanç esaslarının, teolojisinin ve kutsal kitap külliyyatının oluşması Hz. İsa'nın son dönemlerinde gerçekleşmiştir.
E) Hz. İsa yaşadığı dönemde sadece tebliğ ile uğraşmış, bozulmuş olan Yahudi geleneklerinin düzeltilmesi noktasında Ferisi Yahudilerle mücadele etmiştir.

Cvb : D

Çıkış soru:Aşağıdaki konsillerin hangisinde "Kutsal Ruh'un Baba ve Oğul ile aynı cevherden geldiği" kabul edilerek teslisin üçüncü unsurunun bir Tanrı olduğuna karar verilmiştir?

- A) II. İstanbul Konsili B) Kadıköy Konsili
C) 431 Efes Konsili D) 325 İznik Konsili
E) 381 İstanbul Konsili

Cvb : E

Çıkış soru:Hristiyan ismi ilk defa hangi şehirde kullanılmıştır?

- A) Gaziantep B) İznik C) İstanbul D) Antakya
E) İskenderiye

Cvb : D

Dualariniza Talibim

Ahmblock

